

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Pars Tertia. De argumentis ex periculo operandi sub opinione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

eum probabilis ut tale raro per Doctores innotescit. Opponit. Gonet. artic. 2. lxx dissent. §. 2. fms, hac verba Scoti in 3. dist. 25. quest. 1. ad 1. dub. occurrentes. Sicut in moralibus, quando sunt alterationes de aliquo peccato, quando primum est mortale, ut si unus peccat in scientia dicat, quod non licet sic merari; & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare quousque veritas pateat aliunde. Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, & sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus. Ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Et per hoc patet, ad secundam: Dico ad hanc; difficile esse priorem penultimum huius contextus quoad sensum grammaticalem. Quia praemisso, uno dicente contractum talen esse illicitum, & alio dicente contractum esse illicitum; Subjungitur, tutius esse, nec sic procedere, nec sic: Quod perinde videtur esse, atque si diceremus, in eo casu tutius esse, nec facere talem contractum, nec omittere. Hoc autem est impossibile, ac proinde nec tutius est, nec minus tutum. Ceterum quod rem nostram nulla est difficultas, nec umbra difficultatis. Quia quidquid illud sit, de quo Scotus pronuntiat tutius esse, nil id facit ad questionem. Questio enim nostra non est, an hoc, vel illud sit tutius, an minus tutum; sed an positum, & agnito, quod aliquid sit tutius, teneamur ad illud sub peccato, si simul non sit minus probabile, quam oppositum. De qua re nil dicit, nil insinuat Scotus. Similiter in posteriori periodo non loquitur Scotus de cautela in agendo sub tali, vel tali opinione, sed de cautela in docendo tales, vel tales opiniones. Nostra autem questio procedit directe de cautela in agendo, seu de usu opinionum non de opinionibus ipsis. Neutra igitur pars ad rem nostram pertinet. Jam quoad illam particulam prioris periodi; Quousque veritas pateat aliunde; tu dicis, veritas pateat per rationem probabiliorum, ego dico, per rationem saltem probabilem, cui acquiescat intellectus. Scotus neutrum dicit determinate. Ergo, quod ad Scotum attinet, manemus sicut prius, nisi quod qui est contentus genere, videtur esse contentus infima etiam specie generis. Quod facit pro nobis. Illud denique de perplexitate simplicis, uno perito affirmante, & alio negante, accidit frequenter. Veniunt enim, & proposito casu addunt; talis mihi respondit affirmative, talis negativè, ego neutri satis fido, tu quid dicis? Ego, vel protinus, vel interposito studio expono illi, quod mihi occurrit, & addo, si opus est, rationem, quæ videtur opportuna. Ille acquiescit, vel mihi, vel meæ rationi, vadit, & operatur sine scrupulo; atque huius generis est, quod supponitur à Scoto. Quid autem hinc ad rem? An ne quilibet petens contra quemlibet peritum, & apud quemlibet facit opinionem probabilem? Aut quilibet est dispotus, ut discernat, atque agnoscat probabilitatem, vel probabilitatem, ubi ipsa adest, ut non incidat in perplexitatem? Vide quæ dixi ab artic. 133. de elisione motivorum invicem oppositorum, & quæ dicam infra de dubitante artic. præfertim 191. Videtur propter hæc agnovisse R.P. Gonet nil se concludere posse ex hoc textu Scoti, & id eo eus verbis, interjecta sola virgula, & cum eodem caractere curativo, annexit hæc alia: Quia videlicet, cum habens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculose se determinaret ad unam, nisi diligenter inspecta, illam probabiliorum agnosceret. Verum hæc non dicit Scotus, & fortè fuit error Typographi; sed nec inferuntur ex Scoto, ut patet ex dictis. Tertius locus Scoti sumitur ex 4. dist.

Pars II.

11. quest. 6. ad 1. dub. Cum dubium sit, ait, an amidum sit huiusmodi materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio. Hoc testimonium, quod idem Gonet proponit cum additione similiter in fine, & cum diminutione, ac transmutatione in principio, constat clariùs ad rem nil facere. Quia Scotus agit ibi de opinione speculativa circa naturam physicam materiæ Sacramenti. Nostra autem questio est de opinione practica circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum. Et præterea omnes unanimi consensu tenemus, ex opinione speculativa utrumque probabilis circa qualitatem materiæ Sacramenti non posse subduci opinionem practicam probabilem de usu per se licito talis materiæ in perficiendo Sacramento. Concedimus ergo adversariis plus etiam, quam habeatur ex hoc loco Scoti, sed quod nil conferat ad scopum controverfiæ. Vide si placet plura similia diligenter discussa apud Meldulam in loco indicato.

PARS TERTIA.

De Argumentis ex periculo operandi sub opinione.

Postremum argumentum, ex periculo transgrediendi legem, propositum, & solutum à D. Antonino.

ART. CLXIV.

ARGUMENTO desumpto ex periculo transgrediendi legem Dei jam olim usi sunt, ante etiam Gersonem, gravissimi Theologi adversus opiniones ineptas, leviter, aut nulliter fundatas, adeoque minime probabiles, & morum, ac legum corruptivas. Nuperi autem probabilioristæ, & fautores certitudinis morales tanquam omnino requisitæ ad operandum honestè, & sine peccato abutuntur eodem argumento admodum ferventer, ac animosè adversus usum opinionum verè probabilium, habentium auctores elasticos, & laudatos communiter, atque magni meriti habitos; & quæ nituntur fundamentis minime contemnendis, sive absolute, sive etiam comparative. Accumulant eam in rem textus quam plures, & eorum pro parte nostra interpretationes cohibitivas eorumdem intra ambitum veræ probabilitatis etiam infimæ, ac minùs tutæ, & exclusivas progressus ad usque, vel majorem probabilitatem, vel certitudinem moralem, explodunt, derident, detestantur tanquam ineptas, illegitimas, violentas. Res ea visa est mihi digna, cui plussculum immorer adhibitis nonnulli considerationibus, quas spero futuras esse utiles detegendæ, insinuandæ, ac evincendæ, quoad hoc punctum, veritati. Libet autem, ac juvabit præmittere, ante omnia, discursum desuper D. Antonini, qui præcipuos ejusmodi textus attigit, & præcipuas interpretationum vias aperuit, ut opposito tantæ authoritatis obice comprimitur præindicata adversariorum audentia, & lectorè, nullo præoccupatum præjudicio, promiorè, ac attentiorè habeamus circa ea, quæ subijcienda deinde à nobis sunt

H 2

sub

sub directione, ac manu ductione sapientissimi, piissimique Doctoris.

ART. CLXV. Dicitur autem Antoninus: cujus verba, & apices omnes pro meis haberi volo, & loco verborum meorum appono tanquam meliora, quo etiam titulo non multo ante partem eorum iterum descripsi. Argumentum petitur ex periculo transgrediendi legem per usum opinionis minus tutæ, nec moraliter certæ, proponit, ac diluit in hunc modum in sum. i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. reg. 6. Solet autem impedire repulsionem scrupulorum (de qua est tota illa reg. 6.) Sententia aliquarum auctoritatum non bene intellectarum, & ideo declaranda sunt, ut illa, quæ habetur extra de spons. (forte cap. Juvenis de spons.) scilicet in dubiis tutior via est eligenda; propter quod scrupulosus eligit viam rigidiorē. Sed ad hoc respondetur, quod eligere viam tutiorem, consilium est, non præceptum, aliis oportere multos ingredi religionem, in qua tutius vivitur, quam in sæculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi. Sicut enim diversa via tendant ad unam Civitatem, licet una tutior alia sit; sic ad Civitatem celestem alius sic vadit, & tutius: licet aliquis tutiori modo. Item quia dicitur Ecclesi. 3. Qui amat periculum, peribit in illo: Hinc est, quod B. Thomas, & alii dicunt, quod ille, qui agit id, de quo est dubium; utrum sit mortale, vel non: peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortali. Cum ergo in aliqua re mortali sunt variae, & contrariae opiniones; ille, qui adhereret opinioni latioris viae, videtur se exponere periculo mortali, quia in dubio; cum possit illa opinio esse falsa, & contraria vera. Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & strictè dubitationem; videlicet prout rationes sunt aequè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhaeret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adheret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ. Talis enim non operatur in dubio mortali, sed secundum opinionem probabilem, quod magis declarabitur in septima regula. Quod etiam Gregorius dicit. Bonarum mentium est, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est dist. 5. Ad hoc dicit glossa, agnoscere, id est, timere, & non per assensum firmum determinare. Hoc enim stultum esset secundum Cancellarium. Ex septima porro regula, ad quam se pro uberiori luce remittit, quoniam diffunditur latius, suffecerit hic exhibere, ultra ea, quæ non multo prius, expensa à nobis fuit, priorem illius partem, cui consonant reliquæ, ut potè ab eadem derivatæ. Septima regula est, ait, pro scrupulorum depositione, præceptorum discretæ Epicalzatio, id est, interpretatio, vel declaratio. Aequitas enim, quam Philosophus nominat Epicheiam, præponderat rigori secundum juris peritos. Est autem æquitas, justitia, pensatis omnibus circumstantiis particularibus, dulcore misericordie temperata. Et ait sapiens: Noli esse nimis justus, qui perit in justitia sua. Pertinet autem ad virtutem Epicheia considerare, non nudum de se præceptum sed circumstantias omnes ipsius particulariter respicientes. Vnde Philosophus §. Ethic. di-

cit, quod Epicheia interpretativa legum est melior, quam justitia legalis. Et secundum hanc virtutem Epicheia possumus præcepta Dei, Ecclesiæ, prælatorum, seu palam benigne interpretari. Et in foro quidem contentiosus est interpretari, cujus est concedere, vel sententia. Sed in foro conscientie circa præcepta, & Divina, & humana, dico, quod pertinet ad quemlibet pro sua sententia tamen rationabiliter interpretatur. Et secundum hanc de Tamb. septuplex doctrina per virtutem Epicheia scrupulosa conscientia profusa dari potest. Quarum prima est, inter duram, & benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio scienda, quod etiam asserit Guili. Hujus ratio est, quia præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spirituales dulcedinem, qualis certe tollitur, quando nimis scrupulosè, & timide præcepta interpretantur. Secunda doctrina secundum virtutem Epicheia est, quod Deus, nec Ecclesiæ per sua præcepta intendit obligare ad impossibile alicui. Cum enim secundum regulam juris nemo possit ad impossibile obligari, extra de reg. jur. li. 4. Non solum dicitur impossibile, quod absolute non est possibile, sed etiam videtur interpretandum secundum virtutem Epicheia in lege nova esse impossibile, quod tunc est possibile, ut potè nimiam habens difficultatem. Alio quomodo salvaretur illud? Omne meum iure dicitur. c. Tertia, &c.

ART. CLXVI. Habes in his 1. exemplum auctoritativum accipiendi, tanquam consilia, & non tanquam præcepta, textus suggerentes tutiorem opinionem in dubiis; Eligere viam tutiorem consilium, non præceptum. 2. Idem exemplum non ampliandum eisdem textus ad opiniones probabiles, seu assensuantes magno fundamento, sed restringendi ad parvas dubitationes; sumendo propriè, & strictè dubitationem. 3. probabilitatem opinionis, quam ut licet jam olim fuisse eam, quam fundat auctoritas alicujus Doctoris, cum rationibus, quibus quis assensum tantum melioribus, ac præeminentibus iuxta dicta supra art. 113. dum modo non alio parte contraria manifestus, ac indubitatus ex celis fundamenti veritatis: Dum adhuc opinio alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita: Nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium scripturæ, vel contra traditionem Ecclesiæ, ut etiam tra debet D. Thomas expensis à nobis paulo prius. 4. non esse inventionem modestam, aut theologorum propriam devastantium Ethicæ Christianam, quod excuset prius à peccato, in qua indistincta materia, ignorantia involuta conferta opinioni ejusmodi probabili: Etiam ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. 5. ad virtutem pertinere, quod interpretetur benigne præcepta divina, & humana, atque interpretatione rigida, aut altera textuum præferentium oppositum scripturæ, seu dulcedinis spiritualis; sicut impedit repulsionem scrupulorum sententia aliquarum auctoritatum non bene intellectarum: secundum hanc virtutem possumus præcepta benigne interpretari: præcepta Dei, & Ecclesiæ sunt ad tollendam omnem spirituales dulcedinem, qualis certe tollitur, quando nimis scrupulosè, & timide præcepta interpretantur. 6. auctoribus in doctrina moralis rigidis, & nolentibus uti justitia dulcore misericordie temperata sapienter, & piè suggerit ad emolliendam eorum duriciem illud Ecclesi. 7. 17. Noli esse justus multum. Et illud Christi Domini Matth. 23. Equum enim meum suave est, & onus meum leve: Equidem hæc illis opponit S. Antoninus dictas vulgatas

dom viveret consiliarius, propter consiliorum sapientiam, & pietatem. Adde adversarios nostros, hac una assertione necessitatis, seu obligationis utendi tutiori sententia, quandoque opposita opinio non est certò, ac manifestè probabilior, doctetraqum veras, & unice tenendas sententias rigidores, seu assertivas, & inductivas obligationis in omnibus, & singulis quæstionibus de licita, & illicita operatione controversis inter auctores Catholicos, quarum dicuntur repèri in uno Diana plusquam tria millia. Quia in omnibus ejusmodi quæstionibus apud plerumque omnes est anceps, & obsecutus excellens probabilitatis conveniens alterutropinionis supra opinionem oppositam, uti consideratur à nobis superius fuit art. 51. Unde perinde est dicere, quod isti dicunt, omnem operationem non conformem opinioni, vel tutiori, vel certò probabiliori, seu ut perique eorundem adversariorum jam loquuntur, moraliter certæ, esse peccaminosam, atque dicere, in omnibus, & singulis prædictis numerosissimis quæstionibus opinionem tutiorem, id est, assertivam obligationis, & quod operatio, de qua quæritur, sit illicita, esse veram, & oppositam falsam; esset nimirum implicatio manifesta, si quis hæc duo simul diceret, verum est hanc, vel illam talem operationem esse licitam, nullamque esse obligationem vitandi illam; sed est etiam verum peccatum esse, quicumque eandem operationem executioni mandabit utpotè oppositam opinioni tutiori, cujus falsitas non est moraliter certa. Manifestum igitur est moderos istos adversarios nostros opponi e regione intentioni, & piis ac salubribus documentis D. Antonini, & licet ex præindictis ab eodem fundamentis appareat haud obscurè, rationem, & veritatem militare pro ipso; redibit tamen paulo post distinctior nobis sermo circa hoc punctum, exposito discrimine inter doctrinam tutiorem, tutioremque operationem. Septimò, ac ultimo nota non esse de nihilo querelam D. Antonini de impossibilitate, seu de maxima ac moraliter apud plerumque insuperabili difficultate consequendæ vitæ æternæ juxta doctrinam de necessitate, seu obligatione operandi conformiter ad tutiorem, ubicunque deest certitudo moralis in contrarium. Quoruscumque est, qui spondere sibi de se possit conformitatem suæ voluntatis ad tutiorem in tanta, ac tam immensa opinabilium varietate, & multitudine circa omnem materiam moralem? Nec Deus, nec Ecclesia intendit obligare ad impossibile: In lege nova esse impossibile, quod vix est possibile, utpote nimiam habens difficultatem; aliàs quo modo salvaretur illud? Onus meum leve. Videatur Cornel. à Lapide ad præindictum locum Ecclesiasticis! Noli esse justus multum, cum notis præferebam Greg. Naz. & Bernar. Et nos ad singulos adversariorum textus seorsim, ac non nihil distinctius considerandos descendamus.

Uterior consideratio textuum pro obligatione ad tutiorem.

ART. CLXVII. PRIMò, ac principaliter arguunt adversarii ex illo Eccles. 27. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Peccat ergò, qui utitur opinione minus probabili, & minus tuta. Dico istam consequentiam non tenere. Quia testimonium scripturæ, quod assumitur, tribus de causis non pertinet ad propositum. Primum enim eo loci non agitur de periculo

lo in genere, & multò minùs in specie de periculo operandi juxta tale, vel tale genus doctrinæ moralis, sed agitur determinatè de periculo moriendi in peccato mortali, & incidendi in æternam damnationem, quod imminet peccatori obdurato, & differenti penitentiam usque ad articulum mortis. Patet hoc insipienti integram sententiam cum sua particula copulativa, quæ sic habet: *Cor durum habebit male in novissimo; & qui amat periculum, in illo peribit.* Peribit nimirum finali animæ interitu, qui se exponit periculo malè habendi in novissimo perditionem cordis, & permanentiam habitualem in peccato cum dilatione penitentia, & emendationis usque ad articulum mortis. Qui est sensus literalis, & proprius testimonii propositi, ut patet consideranti. Lege etiam interpretes, si placet. Vides autem hunc sensum distare à tua tutioris necessitate, quantum distat ortus ab occasu.

ART. CLXVIII. Deindè prædictio ista comminatio interitus finalis, fundata in amore periculi amittendæ salutis animæ, accipiat nihilominus seorsim tanquam gnome, seu sententia universalis ad probandum, quod immediatè præmissum fuerat de duro corde malè habituro in novissimo. Videndum jam erit, & tibi, & mihi, quantum, & quanti mali periculum esse debeat, ut in ejus amore fundari rectè possit prædictio, seu comminatio interitus animæ tanquam certò futuri certitudine morali, qualis procul dubio subintelligitur in nostro sacro textu. Et postquam convenimus de magnitudine mali, nempe tantam illam esse oportere, quanta inest cujus peccato lethali, dissentimus necessariò circa magnitudinem periculi asserente te, & conante statuere, sufficere periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem probabilem, quod ea non sit peccatum lethale, si simul addit opinio contraria, quæ vel appareat probabilior, vel non sit certò minus probabilis; me verò id negante, & asserente esse necessarium periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem temerariam, præcipitem, inconsultam, ac demum innixam prætextibus vanis, ac fatilibus contra fundamentum manifestè, ac indubitè præminens. Neuter autem quoad hoc proficere quidquam possumus, & tamen, ex proposito testimonio. In quo videlicet nulla statuitur directè taxa, seu regula determinata magnitudinis periculi portendentis interitum, ut per se patet. Indirectè verò, si quid indè argueretur, pro me potius argumentum militaret. Oporteret enim intelligere magnitudinem periculi, qualis immediatè præcessit in duro corde, seu habitualiter, ac pertinaciter adhærente peccato usque ad articulum mortis. Non est autem tantum, aut tale periculum, quod inest usui cujusquam opinionis verè probabilis, siquidem per eam, non sine magno fundamento, & omnibus, quæ occurrere cuique possunt diligenter hinc, & indè consideratis, creditur nihil esse mali operationi, quàm dirigit.

ART. CLXIX. Inquiro demum, ut hoc ipsum percipiat clarior, vel ex vi hujus textus, intendatur, amorem, seu deglutionem cujusvis indiscriminatum periculi etiam remoti, aut remotissimi, levis, aut levissimi incidendi in peccatum lethale, esse lethaler peccaminosam, vel non nisi periculo existente magno, tali, ac tanta aliqua determinata magnitudine; Si intentio sit de quovis indiscriminatum periculo, præterquam est intentio valde irrationalis, & absurda, ut observabamus adversus Sinnichium, dum ageremus cum ipso, argumentum fecit

auctores etiam suos. Quia opinionem esse magis
 probabilem, aut probabilissimam, & moraliter
 certam. non eximit illam penitus à periculo falsi-
 tatis, ac proinde nec operationem, quam dirigit,
 liberat totaliter à periculo contraveniendi reip-
 sa legi. Quapropter ad vitandum omne prorsus e-
 jusmodi periculum, necesse erit operari semper sub
 certitudine fidei divinæ, aut scientiæ propriè talis,
 quam tamen necessitatem nemo sanus assensit pro
 statu præsentis naturæ lapsæ. Si verò intentio ar-
 guentus restringatur ad tantum, ac talem deter-
 minatè gradum periculi, nullum poterit ex hoc
 textu auxilium pro se nancisci pars adversa, cum
 nullus talis gradus periculi per eum determinetur,
 aut insinuetur, quin imò loquatur de supremo gradu
 periculi, continens in se morale in summo
 certitudinem ruinæ finalis ex corde duro, & per
 totam vitam impœnitenti usque ad atriculum mor-
 tis. Patet igitur clarè testimonium illud adaptari
 minime posse opinioni verè probabili, ejusque usui,
 tamen si opposita sit reipsa probabilior, simulque ma-
 gis tuta.

ART. CLXX. Eiusdem sensus est, & eamdem habet solutionem textus canonicus ex cap. si quis autem de penit. quasi 3. dist. 7. Ergotene certum, dimitte incertum. Ergo tenemur operari iuxta tutiorem dimissam incertitudine opinionis minus probabilis, & minus tutam. Dico similiter ad hoc, & consequentiam non esse legitimam, & textum nullatenus pertinere ad nostram controvertiam. Sciendum est totam illam dist. actionem septimam agere unice de penitentia non differenda usque ad articulum mortis, & de periculo hujus dilationis; atque caput hoc. si quis autem cum duobus proximè præcedentibus desumptum esse ex Aug. libro 5. homil. 41. cuius homiliae postrema verba sunt hæc, quæ nobis obijciuntur, tota verò homilia similiter contendit unice penitentiam non esse differendam usque ad articulum mortis, & ponderat terribiliter periculum hujus dilationis. Majors claritatis gratia, & propter momentum saluberrimi documenti, accipe, quæ sequuntur ad med. hom. Fidelis benè vivens securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens penitentiam, & reconciliatus, cum sanus est, postea benè vivens, securus hinc exit. Agens penitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Et post pauca: Nunquid dico damnabitur? Non dico; sed dico etiam, liberabitur? Non; & quid dicis mihi? Nescio, non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? Vis, quod incertum est, evadere? Age penitentiam, dum sanus es. Et rursus. Quare securus es? Quia egisti penitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc prius agere penitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Ac demum paucis aliis similibus adjunctis concludit. Duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte incertum.

ART. CLXXI Vides patenter quisquis videre
aliquid potes, sermonem hic non esse de opinione
probabili, adeoque incerta, cum qua quis operatur,
aut operari potest, sed de exitu incerto operantis cum
opinione temeraria, insipienti, ac planè stulta. Quam
ut minimum censuram meretur proculdubio opinio
existimantis, licet non esse propositum diiudicandi pœ-
nitentiam de commissis peccatis lethalibus usque ad
ultimū agonis angustias. Vides rursum sermonem esse
de re non utcumque necessaria, seu necessitate neces-
sariarum, sed de ea, quæ est necessaria neces-

hate medii, nempe de penitentia peccatorum
thaliun peragenda ante mortem; & nemo
opinione tantum problemem speculativè, & non
moraliter certam, circa necessitatem necesse
dii, esse practicè improbabilem, præterquam
in casu nostri textus deest probabilitas quoque
culativa, ut patet inter alia ex præmissis
ap. Nullus ab illis præsertim verbis: *Sed quantum
vel raro est tam iusta conversio, timendum est de
mentem ferò. Cum enim morbus arget &c.* Vides ergo
ex præmissis Augustini contextu, sensum ejusdem
in his verbis. Tene certum, dimitte incertum, effluat
Perage penitentiam, dum sanus, ac demum bene
te exponas periculo moriendi, cum perage iustitiam
penitentiam, differendo usque ad articulum mor
talis. Et cetera autem expulsiæ aquæ, qui ex hoc
precedenti inferre valebit consequentiam istam: *Ecce
peccat, quicunque in materia aliqua non operatur ius
tiorè, simulque magis, vel æque problemem
dimissa incertitudine opinionis opposita tibi præstat*
qua enim vero argumentatione sit transiit a gene
in genus; & arguitur, ex improbabili reprobato
reprobandum probabile, ex incertitudine eventus
subsequenturi post talem determinatè modum
dii, ad incertitudinem talis determinatè opinionis
rigentis operationem, & modum agendi, ac materia
necessaria necessitate medii ad omnem individui
tium materiam, etiam necessariam necessitate
præcepti. Quod quam fit absolum, ac ineptum,
tenetè spondè vides. Adde, si libet, quo pondus
mus circa textum præcedentem. Huc etiam
deunt omnia eadem cum eadem vi proprietatis
tium materie & rationis.

ART. CLXXII. Tertium, & quartum testimo-
nium sumuntur ex cap. *Invenio de fensal* & ex cap. *Id
audientiam de homie*. Ubi assumuntur tanquam te-
sta, & arque omnino necessariae humanarum opo-
rationum, regulæ axiomata ista duo: In his quæ
bia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus: In
dubis semitam debemus eligere tutiorem. Ergo quan-
doque circa quætionem, an liceat aliquid? Occur-
runt opinionēs hinc, & inde incertæ, altera cautius
tutior, altera intuta, seu minus tuta, tenemus opo-
rari juxta tutiorem, & aliqui peccamus, vel le-
tior, vel graviter, prout contigerit gravem, vel levi-
esse materiam, circa quam.

ART. CLXXIII. Dico hanc consequentiam non alijs consequentis esse similem. Claudus non potest ambulare, nec videre cæcum. Ergo habens tibias debiles non potest ambulare, nec videre lippus. Christus ambulare, cæcum videre. Ite miracula ex Evangelio. Ergo habentem tibias debiles ambulare, lippum videre sunt miracula. Aliud nimirum est dubitare, aliud opinari, & aliud rursus est opinari cum fundamento absolute, & comparative magno, id est, minus hinc, & inde diligenter consideratis, aliud opinari cum fundamento levi, cum voluntate tamen quæ sunt in contrariis, inconsideratis. Qui dubitat nil enunciat. Enunciat, qui opinatur; qui enunciat cum levi fundamento, & absq; attenta consideratione non motivum utriusq; partis, opinatur temere, impie, improbabiler, probabiliter vero, sapienter, & maturè, qui cum magno fundamento, omnibusque hinc, & inde diligenter collatis. Hæc opinatur, quid sint, & quantum distent invicem dubia, & opinabilia, probabiliter, & improbabiler opinabilia, de quo duplici discernime egimus iterum loquens, & paulò potiusquid adhuc super addendum, quatenus incidimus in adversarios sapientis impieque.

res in istam equivocationem, & alienam, ab homine
pactum, disceptato, confusionem. Jam quoad
pactum attinet, Pontifex loquitur expresse de du-
bitis, in his, quae dubia sunt, In dubiis. Adversarij inferunt
de opinabilibus, & non qualibuscumque, sed insu-
per probabilibus, & quorum fundamentum post di-
ligens examen dignoscitur esse magnum. Arguunt
igitur ad instar arguentis negativè ex claudio ad de-
lendum, ex cæco ad lippum.

ART. CLXXIV. Quod autem in utroque eo te-
ratur sit dubiis propriè, & stricte talibus, osten-
dendum obscure potest. Et quidem quoad cap. *Juvenis*
supponit, id, & exponit optimè glossa ibi, sed ante
eius verba oportet præmittere casum questionis qui
distinctus proponitur, & resolvitur in cap. *Litteras*,
de spons. impub. Juvenis septennium major duxerat
puellam nondum septennem per contractum spon-
salitium. Puella autem deinde præmorta, aut juve-
necedente ab ipsa, & à promissione sponsalitia,
antequam puella post septimum annum sponsalibus
consentiret, idem juvenis contraxit matrimonium
cum consobrina ejusdem puellæ. Quæsitum est, an
sustinendum esset matrimonium; an verò separari
deberet dictus juvenis, & hæc consobrina prioris?
Respondet Pontifex separari debere, atque ut ita
respondet, assumit axioma illud: In his quæ dubia
sunt. Audiat jam glossa: Sed quare dicit: in his,
quæ dubia sunt. Quia si ex toto ante septennium ducta fuit,
& post septimum annum non consensit, vel ante recessit;
non est dubia, sed certa. Quia matrimonium non im-
peditur cum consanguinea etiam cum mare, i. tit. prox.
Litteras, &c. accessit. Si post septimum annum consensit,
sponsalia teneantur, & ita res non est dubia, i. eo. spon-
salit. i. tit. tit. prox. Continetur §. si verò solutio: sic
intelligi; Puella ista post septimum annum non consensit,
vel non constabat de consensu. Quia statim recessit ab eo,
vel mortua est. Verumtamen quia tentavit forsitan, quod
complevere non potuit, præsumitur, quod erat doli capax,
sive quia malitia supplebat ætatem quoad sponsalia, sicut
supplet malitia quoad matrimonium, i. tit. prox. De illis,
& cap. ult. Vnde propter hoc dubium, tum quia hoc ple-
ne non constabat, tum etiam propter honestatem Ecclesiæ,
non potest habere consobrinam illius, i. cap. prox. arg.
alio non videtur, quod posset stare illa littera, si diceremus,
quod post septem annos consensit, ut dixit Tanc. Quia sic
non esset dubia. Vides hic dubium sæpe repetitum,
idque ex causa convincente dubitationem propriè,
& stricte talem, nempe ex confessione, & narratione
facti substantialiter defectuosa. Eandem dubitatio-
nis proprietatem indicat tum disjunctiva: non con-
sensit, vel non constabat de consensu, tum particula for-
maliter dubitativa: tentavit forsitan, atque hæc ea-
dem particula habetur itidem in textu: ex humana
tamen fragilitate forsitan tentavit, quod complevere non po-
tuit. Ista porro dubitatio speculativa, circa factum, quæ
secum trahit parem dubitationem juris alioqui certi
quoad ejus extensionem ad casum, fuit tota necessi-
tas, & causa adigens ad tutiorem, ut patet ex nexu
verborum immediatè sequentium ad verba modo
relata. Subdit enim immediatè Pontifex: Quia igitur
in his, quæ dubia, &c. Nil igitur habetur ex hoc
textu quoad probabilia propriè talia, & impropriè
tantum, ac late dubia.

ART. CLXXV. Manifestior quodammodo est
dubitatio eadem propriè, & stricte talis in cap. *Ad*
audientiam. Dum presbyter cingulo, quo cinctus erat,
famulum verberaret, cultellus cingulo ad hærens de-
cidit ex vagina, & famulum vulneravit. Postquam

famulus convalluit ex vulnere, incidit in morbum, ac
deinde obiit. Dubitatum est, an obisset ex vulnere,
an ex morbo, eoque (ut subintelligendum puto)
aliunde contracto independentè à vulnere. Quæ-
situm proinde est, quid agendum? Responsio Pon-
tificis continet duas partes. Prior pars nititur duobus
principiis, altero circa factum, altero circa jus. Quo-
ad factum dicitur: Quia verò, utrum occasione vulne-
ris decessisset, dubium habetur. Quoad jus assumitur
tanquam per se notum principium, quod modò
nobis obijciatur: Cum in dubiis semitam debeamus eligere
tutiorè. Ex his infertur decisionem: Vos convenit injun-
gere Presbytero memorato, ut in sacro ordinibus non mini-
stret: injuncta tamen penitentia congruenti sibi, poteritis
concedere, ut minoribus ordinibus sit contentus. His duo-
bus ita absolute constitutis circa majores, & mino-
res ordines juxta tenorem præmissæ narrationis, sub-
jungit deinde conditionatè alteram partem respon-
sionis: Si verò ille ex alia infirmitate obierit, poterit
(Presbyter) sicut erat solitus, divina officia ministrare.
Posterior ista pars conditionata ostendit clarè dubi-
tationem propriè talem circa facti qualitatem ex
narratione substantialiter defectuosa, & consequen-
tem inde ejusdem rationis dubitationem practicam
circa jus, seu potius circa extensionem juris ad ca-
sum. Si enim Oratores adhibuissent diligentiam,
quanta par erat, quoad facti qualitatem, & circum-
stantias, eademque prænarravisse, prout oportebat,
perpetram subjunxisset Pontifex conditionem osten-
sivam animi suspensi circa factum, nilque eatenus
judicare poteris, dicens: Si verò ille ex alia infirmitate
obierit. Indubitatum igitur est sermonem ibi esse de
dubio propriè, & stricte tali.

ART. CLXXVI. Confirmatur, quia præsumi
non debet insinuationem ulterioris diligentie, &
spem ulterioris notitie circa factum contentas in
conditione; Si verò ille ex alia infirmitate obierit, di-
rectas fuisse ad notitiam eatenus facti physicè, aut
etiam moraliter certam. Quia credi non debet Pon-
tificem supposuisse tantam in Oratoribus stupidita-
tem, ac ineptitudinem, ut in re proliis utcumque
indubitata, accerta fluctuarent, & agnoscerent se
indigos recursum ad Sedem Apostolicam. Fuit igitur
contentus nova disquisitione, & nova inde suborta
notitia facti, qualis sufficere solet ad fidem huma-
nam non temerè, ac insipienter, sed prudenter con-
cipiendam, id est, (quod faveret scopo nostro princi-
pali) fuit contentus probabili facti eatenus notitia,
ut Presbytero permitteretur libera, sicut prius, divi-
norum officiorum ministratio. Fuit igitur infra ejus-
modi notitiam, infra quam sola superest dubitatio
propriè talis; notitia communicata Pontifici. Con-
firmatur rursus, quia axioma, de tutiori in dubiis, eli-
genda non docet, ac statuit Pontifex ex professo
tanquam utcumque verum, sed supponit obiter tan-
quam indubitatum, & lippis, ac tonforibus quasi
per se notum, ut dicebam: Cum in dubiis, &c. Unde
hoc axioma sensu, quo effertur à Pontifice, non
erat ejusdem Pontificis, & sacrorum Canonum au-
thoritate comprobandum, sed supponendum potius
ex humani generis consensu. Nemo autem sapiens
dixerit potuisse ita supponi obligationem eligendi
tutiorè in probabilibus, seu in dubiis etiam late
sumptis, & quatenus complectentibus sub se etiam
probabilia; quandoquidem contradicunt axiomatici
in hoc sensu tot, tantique Doctores verè sapientes,
doctrinæ fama celeberrimi, & clara insignis probi-
tatis laude venerabiles. Sermo igitur est de solis au-
diensibus.

biis, propriè talibus. Aliquid demum eodem confert, quod regula de tutiori in dubiis eligendo suadebat remotionem illius Presbyteri ab exercitio non solum factorum ordinum, & animorum. Nam & hoc tunc uspariter erat. Et tamen Pontifex temperavit rigorem quoad ordines minores. Hujusmodi autem temperamentum adhiberi solet ex æquitate in dubiis propriè talibus, contrahentibus post se nocumentum proximi.

ART. CXXVII. Dederant jam pridem solutionem istam de dubiis stricte talibus D. Antonius relatus art. 165. & post ipsum posteriores omnes sententiae nostrae patroni, atque inter alios viri factorum Canonum peritia locupletis, sincera interpretatione, & profunda intelligentia celeberrimus, nec minus eximia totius vitæ sanctimonia clarus Thomas Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. n. 9. S. Dixi autem, cum D. Antonino, Sylvest. Ang. Navar. Guttier. Henric. Cumque rationes ita intelligendi sint usque adeo clarae, & concludentes, ut vidimus, mirum sane est, quod nunnulli pergant adhuc insistere iis textibus adversus usum licitum opinionis verè probabilis, licet minus probabilis, & minus tutæ. Mirabilior autem multo est is conatus quoad eos, qui jam diu adfunt in Romana curia, & interfunt Congregationibus Romanis, ubi dubia, qualia dixi intercessisse in duobus nostris textibus, sunt frequentissima pro casibus matrimonialibus, irregularitatis, simoniae, Ordinis facti, professionis religiosæ, &c. Causa hujuscæ admirationis hæc mihi est specialis. Qui ob difficultates in his materiis occurrentes, & ad dissolvendos laqueos, quibus se sentiunt innodatos, recurrunt ad Sedis Apostolicæ benignitatem, ad Sacram Pœnitentiam, ad sacras alias Congregationes, antequam portigent libellum supplicem, solent adire Theologos, ut sciant, quid, quomodo, & sub qua facti, nec non petitionis expressione aggredi possint pro securitate conscientiae in perurgendo negotio, & pro ejusdem tranquillitate, cum conclusum, seu expeditum illud fuerit. Narrative autem, ut dicitur, quas proponunt, & à quarum inspectione dicitur initium consultationis, transmittuntur huc, à partibus præsertim remotioribus, tam defectuosè quoad circumstantias specificas, ac præcisè necessarias (de hujusmodi defectu conqueritur Inn. 3. cap. Fraternitatis de frig. & male. ut plerumque sit inevitabile adigere consulentes ad tutiorem, nullum relinquentem aditum probabiliter partis minus tutæ defectuosa casuum expositione. Ita sæpe mihi accidit, ita aliis, cum quibus desuper alloquutus sæpè sum. Pronum igitur erat per se, versatis præsertim in hac Romana Curia, credere rem ita se habuisse, sicut diximus in textibus nostris, nec proinde eos ad opiniones probabiles ulla ex parte pertinere, idem que dico de textibus aliis concordantibus, qui habentur in glossa, & accumulatur singillatim ab adversariis nostris, ac singuli haberent aliquid particulare, indigum specialis expositionis. Qui velit videre plura diligenter observata circa præmemoratum cap. Iuvenis, quæ tamen ad punctum controversiæ nostræ directæ, & formaliter non pertinent, adeat P. Sanch. tom. 1. in Dec. lib. 1. cap. 10. n. 15. Nobis enim abunde sufficit ad præsens, textus istos canonicos non agere de probabilitate Doctorem opinionibus, nec ad earum probabilitatem rejiciendam, aut negligendam ulla ex parte pertinere, sed agere solum de factis defectuosè relatis, propterea que propriè, & stricte dubiis. Coniuncti modò sane dubietas eminet multo maxime in cap. significasti sec. tit. eo. de homic. quod obijci similiter contra nos so-

let, & continet quatuor particulas manifestè inclinantibus animum suspensum, & propriè stricte dubium. Nos in præsentis casu, ait, credimus distinguendum, & trum constare possit, quod præfatus Sacerdos: Et quidem si hoc ita se habet, quod ex eo forsitan possit aliquod modum perhiberi Sacerdos iste prius ab illo percosus, legio, mox eum cum ligone in capite &c. Potuit significanti ex primi dubitatio propriè, & stricte talis?

ART. CLXXVIII. His igitur dimissis, quæ ad rem nil pertinent, venio ad cap. Inquisimus de sent. excom. quod pertinet quidem ad controversiam præsentem, quatenus non agit de solo dubio, sed descendit etiam ad opinionem probabilem; aut tamen suffragatur sententiæ oppositæ, licet solat pro ea citari, sed potius nostræ. Post contrarium bona fide matrimonium, alteri conjugum innotuit impedimentum inter eos, altero negante illud esse. Quæsitum est quid juris circa petitionem, & redditionem debiti conjugalis? Respondit Pontifex distinguendo: si assertens intercedere impedimentum, certam de illo notitiam habet, debet potius excommunicationis sententiam (& quodvis aliud malum) humiliter suscipere, quam, per carnale commercium, peccatum operari mortale, quamvis impedimentum quod clandestinum probare non possit. Si notitia non est certa, distinguit Pontifex: Vel credulitas est levis, & temeraria, & tunc ad sui pastoris, (vel alterius ad se referentis) consilium, illa explosa, licet potest non solum relaxare, sed & exigere debitum conjugale. Atque hoc neque nulla est controversia, nec agitur de re notita. Si autem conscientia impedimenti sit probabilis, sub hac conditione, quæ tangit formaliter punctum quæstionis nostræ, Pontifex determinat: Primum cum conscientia pulsata animus ex credulitate probabilis discretus, quamvis non evidenti, & manifesti, debet quidem reddere potest, sed postulare non debet: ut in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra publicum conscientia committat offensam. Ponderat adversarii si usus opinionis probabilis esset licitus, adeoque opinio ipsa probabilis de honestate operationis excusaret à peccato, nulla committeretur offensam in hoc casu, negando debitum petenti. Quia opinio probabilis de impedimento matrimonii immixta includit in se opinionem probabilem, quod redditio debiti sit fornicatio, quæ honestissime vitatur, & non committitur sine peccato. Imò quia ex altere probabili una parte contradictionis, pars quæque opposita est probabilis, neque petendo ulla committeretur offensam. Peteretur enim cum probabilitate veri, vereque subsistentis matrimonii adeoque cum probabilitate, quod talis petitio esset utilis legitimus juris conjugalis. Sed opponitur ponderatio similis in contrarium: Si usus opinionis probabilis esset illicitus, adeoque opinio ipsa probabilis non excusaret à peccato, non solum petitio, sed etiam redditio fuisset illicita. Quia habens opinionem probabilem, quod intercesserit impedimentum contrahens, ac proinde matrimonium fuerit nullum, consequenter opinatur, cum eadem probabilitate, copulam non esse futuram conjugalem, sed fornicatiam, quam sicut nemo licetè petit, ita nemo illi petenti licetè permittit.

ART. CLXXIX. Huic difficultati enodanda multa dicuntur DD. quæ luculenter refert, & luculenter prosequitur Sanch. de matr. lib. 3. disp. 41. n. 45. & præfatus, & formaliter ad textum tota disp. 44. Ego contra non assentior Adriano sic dicenti quodlibet. q. 2. par. 1.

Textus loquitur in casu, quo conjux habens conscientiam probabilem potest eam per contrarium actum deponere ex presumptione bonitatis, quam habet de altero; semper scilicet tenens, quod nollit peccare mortaliter. Ergo si exigit, cum credat non exalturum, nisi certus esset, scilicet, ex quibus hac conscientiam format, falsas esse, potest credit esse matrimonium. Et quidem necessariam esse, pro licita redditione, dispositionem opinionis esse, pro probabilis de nullitate matrimonii, satis conuenit ex dictis supra universaliter circa hoc punctum. Et confirmatur, quia in priori parte nostri textus, nec petitio, nec redditio permittitur, seu declaratur honesta, nisi deponatur conscientia impedimenti concepta ex credulitate levi, & temeraria. Multo autem manifestior est necessitas deponendi credulitatem probabilem, & discretam, seu opinionem assertivam impedimenti innixam gravi, & magno fundamento, quam leviter, ac temerarie conceptam, quia illa majorem, & manifestiorem, quam ista, ligandi vim obtinet. Itaque qui credit opinionem probabilem, & fundata matrimonium fuisse nullum, ideo non potest incipere petendo, quia supponitur habere fundamentum credendi nullitatem, & nondum habere fundamentum sufficiens, ut possit credere valorem; ac proinde ita assentiri nullitati, ut licet possit hunc assensum suspendere, nondum tamen possit assentiri valori, & consequenter nec honestati actus conjugalis; qui tamen assensus est omnino necessarius, ut licite petat. Ideo autem ille ipse, qui assentiebatur nullitati matrimonii ex credulitate probabili, & discreta, potest nihilominus reddere superveniente petitione alterius consortis negantis nullitatem, quia supponitur habere eo ipso sufficiens fundamentum, ut possit, aut etiam ut debeat deponere priorem opinionem. Quod dupliciter fieri potest. Primum ita ut non solum suspendat priorem assensum nullitatis, & consequenter copule future fornicariæ, sed etiam assentiat valori matrimonii, & consequenter honestati copulæ. Movente scilicet ad istam opinionis permutationem (ultra dispositionem animi reciproce benevolam) presumptione bene fundata in probitate consortis petentis antecedenter præcognita, futurum minime fuisse, ut is peteret cum incurru peccati lethalis, si re ipsa non adessent fundamenta validitatis matrimonii, quibus accommodari assensus, & sua in contrarium fundamenta posthaberi merito possent, ac deberent. Quæ fere est sententia, & rationabilis conjectura Adriani, ut vidimus, & aliorum, licet non usque adeo distincte, & clarè, apud Sanchez nuper indicatum. Alter de positionis modus est pure negativus, seu suspensivus, nec nullitati matrimonii assentiens, ut prius, nec validitati, ut pars petens, quatenus neutrius partis fundamenta agnoscuntur de facto majora, ac meliora, quam fundamenta contraria omnibus hinc, & inde consideratis. Superaddita autem huic suspensioni consideratione, vitari jam minime posse periculum, vel fornicationis, si consentiatur petenti, vel injustitiæ conjunctæ cum ulteriori periculo incontinentiæ, & iræ, & rixarum, si repellatur, atque ex duobus malis eligendum esse minus, juxta cap. mala 13. dist. Concluditur obligatio consentiendi petenti, ac debiti reddendi, quatenus posterius malum est manifestè majus, & periculum, posita prædicta suspensione iudicii, utrimque agnoscitur æquale. Inter istos duos modos deponendi priorem nullitatis opinionem, hoc in posterum discrimen intercedit, quod juxta priorem modum, de transitu ab opinione probabilis nullita-

tis ad opinionem, seu assensum probabilem validitatis, non solum reddere licet, & repellere non licet, verum etiam petere deinceps licet, uti deducit optimè Adrianus. Quia dum assentit assensu verè probabili validitati matrimonii, assentit utique similiter honestati petitionis, & totius ultro, citroque usus matrimonii, ac proinde petitio erit ex fide, seu juxta dictamen conscientiæ legitimæ conceptum, ideoque peccaminosa minime erit. At juxta posteriorem modum suspensivum assensus, & dissensus, circa validitatem, ad quem potissimum modum apparet respectu Pontificem, & respiciunt plerique auctores apud Sanchez. solum licet reddere, tum prima vice, tum deinceps. Quia exorto dubio circa malitiam operationis, quamdiu illud durat, solum licet exequi talem operationem propter vitandum majus malum, quatenus ceditur, quod est minus malum secundum se, comparatione majoris mali esse nullum malum. Majus autem malum adest solum in non reddendo, ut dictum est, cum in non petendo nullum sit malum. Circa ea, quæ hic, seu diximus, seu insinuavimus, ac mox etiam subinferemus, quoad de positionem, ac mutationem opinionis, oportet consulere, quæ superius discussa sunt de libertate opinandi.

ART. CLXXX. His ita constitutis quoad intelligentiam textus, in quo Pontifex quoque ipse conjecturando procedit circa factum, concludo nil inde derivari posse pro scopo adversariorum. Quia quod præcipue, atque omnino distinctè habetur ex textu, est opinantem assensum probabili operationem aliquam esse peccaminosam, non posse, retenta ea opinione, eam operationem executioni mandare absque peccato. Id quod usque adeo ego non nego, ut ex professo probaverim supra esse verissimum, idemque tenent indubitanter omnes alii auctores asserentes usum licitum opinionis cujusvis practicæ verè probabilis, dum sermo est de opinione practicæ practicæ, seu circa operationem in individuo, & hic, & nunc, atque ejusmodi esse opinionem, de qua loquitur textus, constat clarè ipsum intuenti. Quod secundo loco habetur ex eodem textu, est, superveniente novo motivo posse, aut etiam (juxta qualitatem motivi, & rei) debere deponi priorem opinionem probabilem assertivam malitiæ in operatione, & sic reddi licitum, quod prius non licebat. Atque de hac re sub his terminis nulla est, nulla potest esse controversia, Quoad modum de positionis in casu proposito, si amplectare interpretationem illam de de positione pure suspensivâ, seu negativâ, jam eatenus nulla ibi est opinio si ve probabilis si ve probabilior, atque electio redditionis præscribitur per regulam de vitando majori malo, quæ rursus non est opinio, seu probabilis, seu probabilior, sed axioma certum. Si autem adhæreas interpretationi alteri de de positione positiva per transitum ad opinionem contrariam assertivam valoris matrimonii; adhæreas jam eo ipso necesse est hostiæ sententiæ, tum de libertate physica opinandi, tum de honestate operationis sub opinione probabilis, tametsi non constet, eam esse moraliter certam, aut etiam utrumque probabiliorum. Nam, ut petitioni consortis tenentis pro matrimonio, conjunctæ cum existimatione de probitate ejus, tribuatur sufficientia ad concipiendum assensum probabilem assertivum valoris rejectæ priori nullitatis opinione, sufficientia tamen ad ejusdem assensus assertivi certitudinem moralem, aut etiam majorem probabilitatem, attribui rationabiliter non potest, sed tantum prohibito, & absque sufficienti fundamento attribueretur ad tunc dum positum; cum gradus probitatis insignis ad id sufficiens

sufficientis non sit in conjugatis exferè semper, aut etiam plerumque contingentibus. Itaque illud. *cap. Inquisitioni*, secundum unam ejus intelligentiam, nil habet proliis pro præfenti controversia, & secundum alteram est potius pro nobis. Ad rationes utriusque initio propositas patet satis ex dictis, quæ occurruntum sit distinctione opinionis retentæ, vel depositæ, & sic, vel sic depositæ.

Illustrantur tres alii textus Canonici tangentes opinionem probabilem.

ART. CLXXXI. **I**ndidem facile intelliguntur textus alii duo valde fines, præcedenti *cap. Dominus*, de sec. nupt. & *cap. Cum per bellicam* 34. quæst. 1. & 2. & in *cap. Dominus*. Cavetur ne quis migret ad secundas nuptias, quin constiterit de prioris conjugis morte, ac deinde subditur: *Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non observavit, & de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non denegat postulant; quod à se tamen non erit nullatenus exigendum.* Ratione utriusque, & sensu superius explicatis quoad utramque partem, nisi quoad hæc verba, quoad debitum non denegandum, in sagis inclinare videantur ad interpretationem fundatam in obligatione vitandi majus malum, quatenus id non præscribunt pro prima tantum vice, sed potius permanent. Recolatur annotatio præmissa, art. 179. sub finem. In *cap. Cum per bellicam*. Hoc specialiter habetur post præscriptum redditum ad priorem conjugem, quo existimato mortuo initum erat secundum matrimonium, siis deinde compareat. Nec tamen culpabilis iudicetur, inquit Leo Papa, & tanquam alieni juris perversor, qui personam (uxorem) eius mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Et rursus paucis interjectis: *Si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile iudicandum est, quod necessitas intulit (transitus ad secundas nuptias) restituendum quod fides possit.* Habes in his bis repetitum, irreprehensibilem esse transitum ad secundas nuptias factum sub existimatione, tamen si falsa, de morte prioris conjugis, qui deinde comparuit exigens jura conjugii. Ea autem existimatio non potuit esse omnino certa, cum falsitas repugnet totali certitudini. Potuit verò esse probabilis, cum probabilitati non repugnet similiter falsitas, ut patet inter alia ex Innoc. III. *cap. Fraternitatis*, de frig. & malef. ad med. ibi: *Sententiam devortii per errorem, licet probabilem, novimus esse prolatam.* An ea probabilitas esset absolute major, quam probabilitas partis oppositæ, an minor; an solus excessus secundum quid esset certus, ac manifestus ex utralibet parte supra alteram, cum ancipiti incertitudine quoad excessum utriusvis simpliciter, & absolute? cum nil eatenus dicatur, aut specialiter insinuetur in textu: Videtur non alium probabilitatis gradum subintelligi rationabiliter posse, quam qui communiter reputatur sufficiens ad fidem humanam non leviter, ac temerè, sed discretè, ac maturè concipiendam; ita videlicet ut mors prioris conjugis credatur cum fundamento ex plerumque non fallentibus, & cui insit excessus aliquis saltem secundum quid supra fundamentum, si quod addit in oppositum, atque ratione talis excessus pertrahat de facto ad assensum. Eodem sensu accipiendum est, *cap. in præsentia*, de sponsal. & metr. ubi consultationi de secundis nuptiis mulierum, quæ certificari non poterant de vi, vel morte conjugis jamdudum absentium, respondet Clemens III. *ut non permittantur ad secunda vota convolare, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Intelligitur mirum certitudo, qualis exigi, ac repetiri solet in ordinario rerum humanarum commercio, id est, quæ exposita à nobis modo est, atque ita intelligitur probata merito reponens verisimile pro certo, huiusmodi ubi tamen verisimiliter præsumitur de morte, si mortuus erat, excusatur. Unde nil, aut parum profecto refert, an certus nuntius, an certum nuntium exigitur in materia, circa quod controvertunt nonnulli apud Simplicium. Utrovis namque modo intelligitur commode testimonium inductivum certitudinis, quibus, & quanta inesse communiter solet, ut dictum est, licet humanæ conceptæ, ex credulitate probatis, & aliquando paulò prius idem Clemens loquebatur.

Exponitur Clement. Exvi.

ART. CLXXXII. **V**ideri demum potest speculatio indigere discussione textus ex Clem. Exvi. ubi signific. ubi præmissis dubiis FF Minorum circa ea, quæ ex vi regulæ, & deoffensionis obligant, vel non obligant sub lethali, eorundemque insinuantur pro Pontificia desuper declaratione, subiungit Clemens V. *Nos itaque, qui in sinceris horum consiliis dilectamur, attendentes quod in his, quæ animæ salutari sunt, ad vitandos graves remorsus conscientie persequimur, sub præmissa dubiorum voce, sermone hic procul dubio esse de probabilibus hinc, & inde opinionibus. Quia in Ordine Seraphico nunquam desistimus, & tunc maxime temporis florebat plurimi doctorum, & pietate præclari viri, quorum & auctoritas, & argumenta ad verum, ac legitimè probabiliter gradum promoverentur partem; cum assensum, tum negativam obligationis gravis quoad ea, circa quæ erant divisi, quibusdam dicentibus, ut præfatur paulò prius Pontifex circa punctum principale, quod ad omnia; alius autem asserentibus, quod ad sola illa, &c. tenerentur. Ergo in dubiis etiam late, ac propriè talibus, iisdemque verè, ac propriè probabilibus opinionibus, pars securior est tenenda ex præfatis pro Pontificio. Et confirmatur, quia si omnes, qui circa plerique omnes viri docti, & pii, & graves Ordinis Franciscani fuissent concordēs quoad obligationem vel non obligationem gravem circa singula puncta proposita, nec totus Ordo motus fuisset ad postulandam declarationem Pontificiam propter paucissimorum, aut ineptorum tergiversationes inanes, nec Pontifex illam exhibuisset, prout exhibere accuratissimam valde locupletem, & longam. Erant igitur auctores controversiarum, quales ad probabilitatem opinionum abundè sufficerent & quorum proinde auctoritas se sola tolleret, iuxta nostram sententiam, omne periculum peccandi lethali contra regulam, nec ultra illam quidquam desiderari, providere debuisset ad sinceram, & teneram conscientiam tranquillitate donandas, & tamen aliter cessare, & Ordo petendo, & Pontifex indulgendo declarationem prædictam.*

ART. CLXXXIII. Duo circa hunc textum exponere oportet, sensum axiomatis Pontificii, quod obijcit, & necessitatem Pontificie declarationis.

quæ ponderatur in contrarium. Quoad primum ex-
pedi imprimis, considerare, quid Pontifex ipse ope-
re præstitit sub norma illa agendi sibi propo-
sitæ, quatenus sensus antecedentis ex consequenti bene
illato, & verbi directivi, seu regulæ ex opere fide-
liter correspondenti certò innocuit, & clarè, si-
cut natura causæ ex causato. Adversarij per partem
secutorem, quæ tenenda prædicatur, intelligivo-
lent sententiâ rigidiorē, & assertivam, ac inducti-
vam obligationis probabiliter utrumque controver-
sa. At Pontifex è contra orditur suam declarati-
onem amplectendo sententiâ laxiorem, & negati-
vam, ac exclusivam obligationis, de qua inter alia
controvertebatur. Cum enim prætulisset verba illa.
Attendentes, quod in his, quæ animæ salutem respiciunt,
præceptum est tenenda, immediate subiungit sic: Di-
ctum, quod licet Fratres non ad omnium, quæ sub verbis
imperativi modum ponuntur in regula, sicut ad præceptorum,
præceptis æquipollentium observantiam teneantur: Ex-
pedit tamen, &c. Quod autem circa hoc punctum
præstitisset controversia, idemque punctum simul
cum aliis propositum fuerit Pontifici, ut ab eo de-
clararetur, liquet ex his ipsius verbis paulò prius in-
sertis propositioni controversiarum. Item quia non-
nulla verba imperativi modi negativè, vel assertivè ap-
pósita inferantur (in regula) hæcenus existit dubita-
tum, an teneantur ad ista, ut ad habentia vim præce-
pti. Ad hoc dubium juxta regulam de secutori sumpta
pro rigidiore, & assertiva obligationis, seu quæ, ut
dicitur à nonnullis, stat pro lege contra libertatem,
adhibidinem, respondendum procul dubio erat, ad
ex omnia tenei Fratres, ut ad habentia vim præce-
pti. At Pontifex è contra respondet, non ad omnium
eiusmodi, sicut ad præceptorum observantiam tene-
ri Fratres. Ergo pars secutior non est Pontifici
eodem, ac sententiâ affirmans, & indicens obliga-
tionem, seu quæ dicitur stare pro lege. Idem clarè
apparet ex toto contextu antecedenti illius Bullæ.
In omnibus namque punctis controversiarum, aut
sepe omnibus distinguit Pontifex, & partim con-
sentit affirmantibus obligationem, & obligationis
gravitatem, partim negantibus alterutram, vel
utramque. Produco ex. gr. primum, ac principale
punctum controversiarum, ex §. Cum igitur imprimis,
Ex. Tuit hæsitatum, inquit Pontifex, an Fratres ejus-
dem Ordinis ad omnia tam præcepta, quàm consilia Evan-
gelii, ex professione sue regulæ, teneantur: Quibusdam
dicentibus, quod ad omnia; aliis verò asserentibus, quod
ad sola illa tria, videlicet, &c. obligantur. Respon-
sio autem Pontificia procedit distinguendo, ut dixi,
& prima pars negativa, ac exclusiva obligationis
incipit sic: *Veni regulam non potest dici teneri ex vi*
voti huiusmodi ad ea consilia Evangelica, quæ in regula
non ponuntur. Attecam partem assertivam, & indu-
ctivam obligationis exprimit his verbis: Sed etiam
teneantur ad ea omnia implenda, quæ sunt pertinentia
ad hæc tria prædicta, quæ regula ipsa ponit. Hæc porro
pertinentia ad tria vota subdividit rursus in duas
similiter partes, atque benigniori præmissa transit
ad strictiorem simili modo ab illis verbis: *Nec tamen*
putandum est, quod B. Franciscus professores huius regu-
læ, quantum ad omnia contenta in regula modificantia
tria vota, seu ad alia in ipsa expressa intenderit a qualiter
obligatos, quin potius aperte discrevit, &c. Idem pro-
portionaliter perficiet in toto Bullæ progressu, qui
vellet eam legere, & observare. In omnibus nam-
que punctis controversiis procedit Clemens distin-
guendo, & declarando, quæ, & quatenus observare

teneantur, & non teneantur Fratres, & quæ sub gra-
vi, quæ sub levi. Quod profectò faciendum minimè
fuisse, nec facere licuisse, si sensus particula de te-
nenda securiori fuisse intimativus obligationis ad
sententiâ tutiorem, seu assertivam legis, ac obli-
gationis. Non inquam, licuisse in sensu composito
voluntatis, quæ in contextu Bullæ apparet, ac eminet
quàm clarissimè, nil ulla ex parte derogandi regulæ
S. Francisci, sed eam in suo vigore quoad omnes suos
apices retinendi, & confirmandi. Hoc enim præsup-
posito, & addito insuper, non solum in dubiis, sed
etiam in omnibus probabiliter hinc, & inde contro-
versis teneri Fratres, juxta Adversariorum interpre-
tationem, ad sententiâ rigidiorē, & assertivam
obligationis etiam gravi opere complendam, non
solum nulla amplius opus erat declaratione, ut ex se
satis patet; sed præterea erat illicitum facere declara-
tionem declinando partim in sententiâ mitiorem,
& libertatem ab obligatione saltem gravi, partim in
rigidiore, & subjicientem obligationi etiam gravi.
Quia qua parte declinat in mitiorem, quoad singu-
la seorsim puncta, contradiceret priori declarationi
universali de rigidiore, seu tutiori, ubique exequu-
tioni necessario mandanda, ac proinde Fratres simul
teneantur, & non teneantur ad aliqua in conscien-
tia, ut patet consideranti. Patet verò multò clariùs
ejusmodi implicationem conscientiarum esse intrin-
secè malam.

ART. CLXXXIV. Sensus itaque legitimus axio-
matis de tenenda parte securiori, prout hic usurpa-
tur à Pontifice, est purè consiliativus, & non præce-
ptivus, seu intimativus obligationis præcepti. Voluit
nimirum ante omnia Clemens, prout condecabat
zelum Summi Pastoris, & eximiam ejusdem erga Or-
dinem Seraphicum charitatem, quam inibi insigni-
ter præ se fert, hortari Fratres, ut ubicumque occur-
reret aliqua ratio dubitandi, seu difficultas, an regula
obligaret in conscientia, & an obligatione gravi, an
levi, perinde se gererent in operando, atque si obliga-
tio esset certa, eaque gravis, ut sic prospicerent per-
fectæ animorum suorum tranquillitati, & paci spiri-
tuali. Hic sensus, & hæc intentio apparet ultra ea, quæ
dicta sunt, ex contextu immediato. Pontifex enim
cum prætulisset saluberrimum axioma de tenenda
parte securiori, ad vitandos graves remorsus consci-
entiarum, ac deinde subiunxisset, cum particula *licet*, de-
clarationem exclusivam obligationis præceptivæ, aut
quali præceptivæ ad omnia, quæ sub verbis impera-
tivi modi ponuntur in regula, de quo puncto serve-
bant opiniones contrariæ inter Fratres, prout retu-
limus; superaddidit denique hæc verba: *Expedi ipsis*
fratribus ad observandam puritatem regulæ, & rigorem,
quod ad ea, sicut ad æquivalentia præceptis, se noverint obli-
gatos, quæ hic inferius annotantur. Ergo quoniam ex-
ceptio firmat regulam in contrarium, si exceptis, quæ
ibi inferius notantur, quoad cætera, non expediebat
Fratribus, ut se similiter noscerent obligatos, tametsi
sub verbis imperativi modi essent similiter posita in
regula, propterea quæ una pars eorumdem Fratrum
censureret uniformem, & prorsus eandem, quoad ejus-
modi omnia, obligationem exstare. Cum dubitari
minimè possit, quin hæc pars assertiva uniformis uni-
versaliter obligationis esset, sitque etiam nunc tutior
in exequutione, & stans, ut dicitur, pro lege dubita-
ri profectò minimè debet, quin axioma prædictum
de securiori parte tenenda in iis, quæ animi salutem
respicunt, non sit accipiendum (sub ea universali-
tate, sub qua effertur) tanquam obligans ad tutiorem, sed

sed solum tanquam stimulus, & adhortans ad eandem.

ART. CLXXXV. Et quidem sensum prædicti axiomatis non esse assertivum obligationis ad tutiorem, eandemque rigidiorem inter utrumque verè, ac propriè probabilis, prout contendunt Adversarii, eorumdemque unice interest, satis superque constare videtur ex dictis, accedente præsertim observatione jam iterum superius ponderata, quod ejusmodi axioma non potuisset in eo sensu tradi, uti ibi traditur, obiter & per modum suppositionis, tanquam indubitatum ex unanimi omnium consensu, cum de ejusmodi obligatione ad tutiorem extiterit magna, & olim, & nuper controversia cum maxima ratione dubitandi, ac negandi. Cæterum quod idem axioma assumitur à Pontifice, tanquam purum consilium stimulus, ac adhortans ad tutiorem, & meliorem, ut nos suggerimus, non caret difficultate. Quanquam enim sententia axiomatis in hoc sensu sit certa, & merito supponenda, ut indubitata apud omnes, & præterea congruat optimè fini, qui præfertur, vitandi graves remores conscientie; nihilominus eadem sententia in eodem sensu evadit enervis, ac inutilis pro parte affirmativa conscientie, quam inde deducit Pontifex. Deducit enim, ut vidimus, debere Fratres se agnoscere obligatos tanquam ad præcepta, ad ea, quorum Catalogus ibi subnectitur. Manifestum autem est ex consilio stimulante ad aliqua tanquam ad tutiorem solum, ac meliorem, non posse legitime inferri debitum agnoscendi obligationem ad eandem, aut partem eorum tanquam ad præcepta, aut præceptis æquivalentia; cum obligatio præcepti transcendat limites consilii. Hac ego de causa non dixi absolute sensum axiomatis esse purè consiliativum, sed cum hac modificatione, si accipiat cum ea universalitate in ordine ad opus, quam intendunt Adversarii, & sine qua nil hinc tentare ipsis liceat; atque hoc, quod omnino sufficit pro mea responsione, est clarè demonstratum. Loquendo autem absolute, & sine modificatione, seu conditione, censeo sermonem esse Pontifici de securitate, seu majori securitate non tam in agendo, quam in docendo, declarando, ac præcipiendo. Differentiam, & magna ex parte contrarietatem inter securitatem, quoad doctrinam, & doctrinalem declarationem, omnemque legislationem ex una parte, & quoad agendum, ac operandum ex alia, paulò post speciali seorsim observatione exposituri nos sumus, dicemusque sæpè contingere, ut sit tuissima, practica in agendo conformitas cum aliqua opinione, cujus ejusdem opinionis suffragatio doctrinalis sit nihilominus valde periculosa, & illicita; & præterea non usque adeò licere obsequi unumquemque, & conformare se iudicio, & auctoritati aliorum in dicendo, ac præcipiendo, & utcumque disponendo auctoritative, atque licet in agendo, magnamque quoad hoc intercedere discrimen quoad prudentiam monasticam, æconomicam, & politicam. Dico igitur prædictum axioma protulisse, ac suæ circa propositas controversias declarationi prætulisse Pontificem, non tanquam normam, juxta quam fratres agere tenerentur in illis rebus controversis, quam videlicet normam ipse Pontifex erat mox delineaturus, atque illa ipsa periodo accingebatur ad delineandum; sed protulisse, ac prætulisse tanquam regulam certissimam, juxta quam ex natura rei ipse Pontifex teneretur declarare, ordinare, ac præcipere circa easdem controversias, in quem videlicet scopum ea prælo-

quutio dirigebatur immediate, & non nisi mediè in modum agendi, quem Pontificia declaratio prædirectura immediate, uti apparet clare in præsertim ultimam Bullæ illius clausulam. Quapropter dum dicitur, *securior pars est tenenda*, non intelligitur pars tutior in agendo, seu ea, juxta quam operatur, cerdò vitat transgressionem regulæ, & obligationis in ea contentæ, sed intelligitur pars verior, rationabilior, & ad legitimam intelligentiam regulæ proximè accedens. De hujusmodi etenim securitate intelligentiæ agebant immediate præcedentes fratrum controversiæ, atque in eandem hinc iterum stabiliendam, & uniformiter in toto ordinandam erat intentus Pontifex, ut patet ex una Bulla; & præterea eadem securitas congruit optime omnibus, quæ paulò prius attigimus circa illam partem securioris interpretationem. Cuiusmodi hujusmodi securitas intelligentiæ, declarationis, & legislationis distat quàm longissime à parte tutiori in agendo intenta per Adversarios nostros, quoniam eidem opponatur ex parte, ut modo dicebam, & postea magis declarabitur; appareat rursus clarè, illi hinc eodem Adversarios habere, aut intendere posse.

ART. CLXXXVI. Altera pars propositi necessitate declarationis Pontificiæ circa illas fratrum Minorum controversias expediri facit, & breviter potest juxta nostram sententiam de usu opinionum probabilium. Notum imprimis est, quàm sit necessarius pro regimine cuiusvis communis & corporis (maximè verò tam numerosæ, & pluriquam diffusæ, ac est, & semper fuit Ordo Seraphicorum) minimis, ac certis consensus quoad obligationem conscientie circa ea omnia, quæ pertinent ad exteriorem conservantiam regularem, ut nil hoc contemneret, aut probare necessè sit. Notum rursus est, ut Bulla ipsa, in qua versamur, tum ex illius sententia, & magnas controversias inter Fratres Minores circa intelligentiam suæ regulæ, tum eandem pertinet ad exteriorem observantiam regularem. Notum denique est controversias ejusmodi levari, & contrarium unum, ac firmam confessionem omnium indicis, aut nullo modo potuisse, nisi interposita declaratione Pontificia, aut cerdè tam commode, & efficaciter, ac per eandem, obtineri tantum, & necessarium Religionis beneficium minime potuisse. Erat igitur necessaria ea declaratio, eo vel maxime, quia licet singuli Fratres haberent (sua quæque hinc, & inde opiniones probabiles, ordo tamen illi determinatè opinabatur, sed inter affirmantes, & negantes fluctuabat, atque harebat misere in labyrinthico dubitationis, irrequieta contrarietatum in singulis opinionum reciprocatione, suspensæ, equæ propter iure suo postulabat declarationem, quæ haberet efficaciam, & robur ad stabiliendam firmiter unam partem, & ad alteram deprimendam, ac opprimendam circa unumquodque punctum. Hæc potuit declaratio, ut hoc iterum suggerat, si vera esset sententia Adversariorum nostrorum, uno verbo protulisset, imò & debuisset perficere, declarando Fratres in omnibus rebus controversis hoc ipso, quod esset controversiæ, atque in neutram partem adesse, ut agnosceretur certitudo moralis, teneri ad tutiorem, eandemque rigidiorem sententiam, & præcipiendo, ut illam opere completerent in omnibus, & quoad omnia ejusmodi. Neque opponi contra, ut quoad omnia ejusmodi potuisset aliquod conscientie prætexi ullo modo potuisset aliquod conscientie periculum quoad hoc, quandoquidem est manifestè tutissimum operari juxta tutiorem. Sola ergo

fallacia eius doctrina obistere potuit huiusmodi declarationi. Verum neque fieri potuit, ut Pontifex similiter uno verbo declararet e converso, licere omnibus Fratribus, & toti Ordini operari circa omnia controversa juxta mitiorem, seu laxiorem opinionem. Quia licet opiniones hinc, & inde contrarie essent probabiles, quod concedo probari bene ratione dubitandi, ejusque confirmatione propositus, art. 182. Essent, inquam, probabiles apud auctores cujusque in unaquaque controversia opinionis, & apud eorum aliecia, seu qui eorum autoritati potissimum debebant; non tamen erant probabiles eadem opiniones saltem omnes apud auctores contrarium respectu opinionum, utpote adherentes sententiis suas aliquoad se firmiter, actenaciter, ut sententias oppositas reputarent improbables, & nonnullis earum graves praecepta censuras inurerent, ut apparet inter alia ex iis ejusdem Bullae verbis veris finem, ubi circa unum ex punctis controversis dicitur sic: *Dicere autem, sicut aliqui asserere perhibent, quod hanc non sit redere, usum pauperem includi, vel non includi, sicut Evangelice paupertatis, presumptuosum, & temerarium judicamus.* Dicitur autem est superius, dum ageremus de libertate opinandi, non esse licitum utrumque opinionis apud aliquem, vel aliquos probabiles, nisi etiam sit probabilis apud ipsum utentem, idemque eidem assenti proxime possit, & quoquo demum modo assentiatur se ipsa. Concluditur itaque declarationem Pontificam, juxta nostra principia, & necessariam omnino fuisse, & oportuisse, ut eo modo fieret, quo peracta de facto est, nempe seligendo verisimiliora quaeque, & rationi, ac legitime intelligentie regule magis consona, atque assentiendo partim rigidioribus, partim mitioribus; cum si opposita nobis doctrina vera esset, oppositum fieri debuisset, ut ostensum nuper fuit. Ac proinde Clem. Exivi, cum nil habeat adversus doctrinam nostram, eandem potius fovet, quam oppositam.

Dirigitur paritas periculi traducta ex dubiis ad probabilia.

ART. CLXXXVII. **O**mitto plures alios textus petitos ex Jure Canonico, quos nonnulli Adversariorum congerunt magno numero, quia ii, quos exposuimus, omnium iudicio praecipui reputantur, nec ceteri vim ullam habent specialem, cum sint illorum, ut dicitur concordantes, ut patet ex glossis ad eosdem illos textus, praefertim ad cap. *Tuvenis, de spon. & cap. Ad audientiam, de homic.* Ubi conferunt alii similes recensentur. Verum oportet considerare universalem aliam Adversariorum ponderationem omnibus ejusmodi textibus communem, quae hoc enthymemate continetur. In dubiis tutior pars est eligenda. Ergo etiam in probabilibus. Antecedens usurpatur in iuribus praedictis, & alibi saepe tanquam axioma indubitatum. Probatur consequentia. Primo, quia in Jure Canonico, & Civili sub voce dubiorum comprehenduntur promiscue, omnia utrumque controversia; tamen utrumque probabilia sint, & ad sint DD. sive pauci, sive multi invicem pugnantes, uti productis multis, & magnis testibus, ac primum ex lexicographis Bertachino, Spiegelio, Schardio, Kahlo, verb. *Dubium*. Ostendit post alios P. Gobat in clypeo, sect. 5. num. 67. Secundo, quia ratio anteceden-

dentis est communis consequenti. Ratio enim, ob quam in dubio de peccato, vel non peccato non licet agere, nisi quod tutius est, tota desumitur ex periculo transgrediendi legem Dei, cui periculo se exponit, qui id agit, de quo dubitat, an sit peccatum, eique periculo se exponendo, ut assequatur suam, vel delectationem, vel utilitatem, eo ipso non satis reveretur legem Dei, sed quasi pro nihilo illam habet, dum praerigit certitudinem percipiendae delectationis, aut utilitatis temporalis, contingentiae transgressionis legis Dei, eamque contingentiam devorat, nil curans, an haec transgressio insit, vel non insit. Ejusmodi autem periculum adest similiter in utrumque probabilibus, & viget in eisdem ut minimum aequaliter. Quia in quaestione ex. g. an omissio Missae, aut labor servilis hodiernus, sit peccatum, necne? sive adit utrumque dubitatio, sive probabilitas; perinde altera pars est omnino tuta, nempe audire Sacrum, & abstinere a labore servili. Ergo est etiam perinde periculosa pars opposita, nempe omittere Sacrum, & laborare serviliter. Necesse nimirum est, ut ubi tantumdem adest securitatis pro una parte contradictionis, tantumdem superfit periculi pro parte opposita. Accedit eandem prorsus esse comparationem nullius fundamenti cum nullo fundamento contrario, ut in dubio negativo; fundamenti levis cum levi fundamento contrario, ut in dubio positivo; fundamenti gravis cum gravi fundamento contrario, ut in utrumque probabili. Ubique enim datur eadem prorsus unius partis ad alteram aequi- ponderatio, ac proinde datur ubique eadem ratio periculi ex una parte, & eadem securitatis ex altera. Idem porro dicendum est, ut patet, de plus, & minus quoad levitatem, & gravitatem alterutrius partis contradictionis sub un formi utrobique proportionem partium contradictionis. Constat igitur eandem inesse omnino rationem periculi alteri parti contradictionis, tam in probabilibus, quam in dubiis.

ART. CLXXXVIII. Libenter ego, & plene subscribo antecedenti huius argumenti sensu, quo communiter apud Theologos effertur, nempe loquendo de dubiis imprimis propriis, & strictis talibus absque ullo in alterutram partem determinato assensu, vel dissensu; & deinde practicis, & harentibus circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum respectu imminenti actionis, vel omissionis; ac demum intelligendo de tutiori parte eligenda, non solum per modum consilii, & supererogationis, sed etiam de necessitate praeccepti naturalis prorsus indispensabilis. Verissimum namque, & certissimum puto id, aut agentem, aut omittentem, de cuius aut omissione, aut commissione adhuc dubitat, an sit peccatum, cum certo sciat in opposito nullum esse peccatum, eo ipso peccare, atque peccatum evadere ejusdem generis, cuius esset, si adesset certa notitia de ratione peccati, de qua actualiter dubitatur. Id quod Adrianus inter alios, quodlib. 2. art. 1. in 3. ratione dubitandi merito assumit tanquam principium indubitatum, & dicit esse *communem omnium Doctorum maximam*, atque ut talem saepe supponit, ac exprimit in progressu totius ejus quodlibeti, maxime vero in decisione articuli praedicti, seu potius in prima ad dicendum substructione: *Regula, ait, magistralis est: Quicumque agit id, de quo dubitat, an sit mortale, peccat mortaliter, discrimini se exponens.* Paulo post adducit in eius rei confirmationem testimonium D. Thomae, ex ipsius quodlib. 3. quaest. 13. seu ut nunc habetur, quaest. 6. art. 13. & insinuat plus deferendum esse auctoritati D. Thomae in quod-

liberis, quam alibi, quod non credo, nec creditur communiter. Verba D. Thomæ, post alias disjunctiones, seu divisiones casus de habente plures Præbendas sub contrariis circa id magistrorum opinionibus, sunt hæc: *Aut non habet* (habens plures Præbendas) *conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum: Et sic si manente tali dubitatione plures Præbendas habeat, periculo se committit, & sic proculdubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem. Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Non debeo circa hæc dissimulare mei tarditatem ingenii non valentis cointelligere, atque invicem compaginare tres illas initiales particulas; 1. *aut non habet conscientiam de contrario*; 2. *sed certitudinem*, nempe de eodem contrario; 3. *sed tamen in quandam dubitationem inducitur*. Videtur namque particulam mediam, quatenus adversativè positam, cum neutra ex particulis extremis coherere. Non cum prima: Quia cum conscientia dividatur non solum in veram, & falsam, sed etiam in incertam & certam; Videtur perinde esse, contraponere conscientie certitudinem, atque si diceretur; non est vivens, sed sensibile; non est animal, sed rationale. Sed coherentia cum altera particula extrema videtur adhuc difficilior. Qui enim siepi potest, ut habens certitudinem de aliquo, inducatur nihilominus in quandam circa idem, dubitationem. Dubitationem, inquam, & non solum assultum subitaneum rationis dubitandi, quæ repellatur ab ipso certitudinem habente, quali ferè distinctioni acquiescit Adrianus in eodem loco paulò inferius circa effectum quoddam simile Doctoris subtilis. At D. Thomas loquitur de dubitatione deliberata, & completa sufficiente scilicet, ut ratione ipsius operatio subsequens evadat peccaminosa. Certitudo autem circa aliquid perinde est impossibilis cum ejusmodi dubitatione circa idem, atque est impossibilis claritas lucis cum obscuritate contraria circa idem, vel certè sicut amor erga aliquem est impossibilis cum neutralitate affectus erga eundem. Video, quid ad hæc ore tenus dici possit, & quæ à nonnullis dicuntur de subintelligentiis ampliatis, restrictivis; at quod res ipsa quietet intellectum, occurrit nil. Hac igitur parte, quam non capio, dimissa, atque intelligentiori interpreti commissa, arripio duo alia facile obvia, omnisque ambiguitatis expertia, quæ deinde subiungit S. Doctor. Primum, quod pertinet immediate ad punctum præfens, est, id agentem, de quo dubitat, an sit peccatum, certissimè peccare, si agat illud permanente, seu nondum deposita ritè dubitatione: *Et sic si manente tali dubitatione plures Præbendas habeat, periculo se committit, & sic proculdubio peccat.* Alterum pertinens ad scopum totius nostræ, & appendicis, & quæstionis est, fieri posse, ut quis in materia controversa, & de qua extant contrariæ Magistrorum opiniones, operetur juxta opinionem laxiorem, quin propterea patiatur dubitationem arguitivam peccati, & quod caput est, quin peccet; *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Hoc postremum, quod in eo articulo D. Thomæ est planum, ac dilucidum, & facit pro nostra, eademque communi sententia, prætermittitur à PP. Mercoro, & Gonet, aliisque nonnullis Adversariis nostris, & priorem partem, quæ non est usque ad eo pervia, ac perspicua, ad se trahunt renitente expositione, ac limitatione D. Antonini, quam exhibuimus *suprà*, art. 158. &

confirmavimus, art. 162. atque confirmat eodem modo valde efficaciter, & ex professo Synthesi, verb. *Opinio*, subscribens D. Antonino, quem tenet cum aliis in eandem rem. Verum hoc obiter, & progredi ad punctum præfens.

ART. CLXXXIX. Rationem, ob quam necesse est peccare operantem sub dubio de peccato, dum eligit eam partem, quæ sic actualiter dubia est apud ipsum, indiget optimè D. Thomas, quatenus potest illud; & sic proculdubio peccat, subiungit: *Peccat magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem.* Nempe dubitans, an actio, vel omissio, de qua exequutioni mandanda deliberat, sit peccaminosa, & nihilominus illam exequens, non potest amare melius honestum, sed solum jucundum, aut vitæ cum vilipendio honestatis, & conformitatis cum voluntate Dei. Impossibile liquet idem esse de malitia actionis, idemque dico de eo in illius, cum judicio determinato de honestate ejusdem actionis. Quia hoc judicium per se ipsum formaliter est depositio, & abjectio illius dubitationis, utpote constitentis ex suo conceptu in suspensione judicii circa objectum præapprehensum, secundum eam rationem formalem; secundum quam de eo dubitatur. Impossibile autem rursus est, ut voluntas ferat effectum saltem deliberato, & efficaci ad objectum sub ea ratione formali, sub qua nil de illo judicat. Quia nil volumus, quin præcognitum. Quod utique principium verificatur ex communi omnium consensu de præcognitione judicativa, ac deliberata respectivè saltem ad volitionem efficacem, ac delibendam, de qua sola hic agitur. Impossibile igitur est, ut operans, cum dubio de malitia suæ operationis, habeat pro motu bonum honestum, seu conformem cum lege Dei; ac proinde necesse est, ut moveatur, vel utili, vel delectabili, utque hoc amet rationem illam, atque interim negligat, & pro nihilo habet honestatem, & conformitatem cum lege, de qua dubitat. In hoc autem neglectu, & parvipensione honestatis, ac legis divinæ ad eam adstringentis, constitit tunc malitia operantis cum noticia etiam certa inhonestitatis, & oppositionis cum lege, ut diximus ex communi, & exposuimus, lib. 3. *Curs. Theol. quæst. 25. art. 5. cōsequenter confert tota inibi quæst. 29.* Necesse igitur est, ut ejusdem generis malitia insit actioni operantis cum dubio, ac insit actioni operantis cum certitudine de eadem malitia actionis ejusdem, nisi quod in hoc posteriori malitia est intensivè major propter maiorem voluntarietatem ex majori cognitione malitiae, si nempe cetera sint paria. Alia longè ratio est de operante cum opinione probabili circa honestatem suæ operationis. Quia qui probabiliter opinatur de honestate suæ operationis, credit magno nixus fundamento eandem operationem esse licitam, ac honestam, & conformem legi Dei, ac proinde moveat potest ad operandum ex honestate operationis, quædemque conformitate cum lege Dei, nec hanc legem negligit, ac parvipendit, qui cum tali fundamento credit illam non adesse. Discrimen istud inter dubium, & opinionem redditum superius fuit indubitabile, art. 85. Ac deinceps; atque de conditione speciali opinionis probabilis dictum est istis quoad punctum præfens ab art. 152.

Occurrit rationi paritatis à dubiis ad probabilia.

ART. CX. Concesso itaque antecedenti argumenti propositi art. 187. nego consequentiam. Ad primam eius probationem concedo dubium usurpari promissum in iure; tum pro dubio strictè tali; nempe pro suspensione omnis iudicii directi circa objectum, vel neutraliter, vel sua sive, sive in alterutram; sive in utramque partem præapprehensum; tum pro dubio lato, ac improprie tali, nempe pro conciliatione determinata unius partis contra rationem abique certitudine de eiusdem veritate, & cum, vel in ratione aliqua in contrarium. At admetti nequaquam potest eandem dubii vocem semper, & ubique in iure præferri canonico supponere pro opinabili, vel solo, vel inopinabili quoque simul comprehenso; id est, nunquam usurpari in stricta, acque omnino propria sua significatione. Hoc enim cum sit sponte incredibile respectu maximè Legislatorum, de quorum munere est, ut loquantur iuxta planum, & quantum fieri potest, proprium verborum sensum; observatum præterea, atque ostensum à nobis est art. 174. & 175. ac deinceps in textibus canonicis, qui solent induci circa præsentem controversiam, dubium supponere pro eo præcisè, quod proprie, ac strictè tale est, quod sufficit pro re nostra. Universim dici potest vocem, dubium, supponere in iure, saltem ut plurimum, pro opinabili, ubi sermo est directè de intelligentia, ac interpretatione legum; ac non nisi pro dubio proprie, ac strictè tali, seu suspensivo animi totaliter, ubi sermo est directè de incertitudine facti, & narrationis, ac probationis eius, atque indirectè de extensione, aut restrictione legis circa idem factum. Ratio est, quia vix unquam contingit excitari dubium circa intelligentiam legis, ejusdemque secundum se, vel ampliationem, vel restrictionem, quin interpretes reperiant protinus rationes desumptas ex contextu, ex scopo, & fine, ex qualitate materiz, ex simili, ex contrario, &c. quæ ad probabilitatem alterutris, vel utriusque partis sufficiant, eò vel maximè, quia leges ratione constant, ac vigent; cum facta sæpè sint irrationabilia, ideoque ratio nil quoad ea perducere ad probabilitatem possit. Quæ de causa iure optimo P. Gobat. tota illa scilicet s. applicat ad probabilia textus præscribentes partem benigniorem in dubiis, seu incertis circa legum intelligentiam; ac interpretationem; sicut nos restrictimus ad dubia strictè talia textus adigentes ad tutiorem in dubiis, seu incertis, utpotè talibus ex incertitudine facti. Verum hoc obiter, & paulò post plurimum eadem de re aliquantò explicatus suggeretur.

ART. CXCI. Ad alteram ejusdem consequentiz probationem, dico imprimis comparationem non esse institutendam inter parvas, & magnas hinc, & inde rationes, seu fundamenta, sed inter dubitantem, & opinantem; ac deinde comparandum similiter non esse periculum cum periculo, prout est in rebus secundum se præcisè, sed prout apparet operanti. Quia argumentum ducitur ex dubiis ad probabilia, & ex qualitate operis electi sub dubio, ad qualitatem operis electi sub opinione probabilis. Materialiter autem se habent magnitudo, & parvitas rationum, seu fundamentorum ad differentiam dubium inter, & probabile; nec electiones specificantur ex rebus, ut sunt in se, sed ex eisdem, ut apparent in intellectu, & proponuntur voluntariè. Sicut ad homicidium nil refert,

an magnum, an parvum vulnus inflictum sit, & an stylo, an gladio, vel lancea; an fune, an funiculo peracta sit suffocatio; sed an vulnus fuerit lethale, aut lethalis compressio faucium; ita ad dubium nil refert, an aliquæ rationes occurrerint, an nullæ; an parvæ, an magnæ, seu an faciles, an difficiles secundum se solutionis; sed an suspensivæ fuerint, an inductivæ iudicii, & enunciationis alterutram determinatè partem amplectentis actum, vel rejicientis. Similiter qui furatur gemmam credens esse vitrum, parvum eatenus peccatum furti committit; magnum verò si credit è converso; & nullum, si accipiat rem alienam credens bona fide esse suam; & sic de opposito; periculum etiam in bello, quod re ipsa est magnum, ac insuperabile, prudenter aggreditur, & laudabiliter, qui cum bono fundamento credit esse superabile, & concipit bonam spem superandi; & sic de opposito è converso. Concedo igitur ita comparari magna fundamenta cum magnis fundamentis contrariis sicut parva cum parvis, & nulla cum nullis, si nil præterea specialiter addit ex alterutra parte, vel utraque; eaque de causa, dum agerem superius ex professo ab art. 123. de elisione mutua, & non mutua motivorum invicem pugnantium, nullam rationem habui magnitudinis, vel parvitas eorum. At concedi minime debet nullum esse, aut etiam esse parvum discrimen opinantis cum probabilitate, licet, quod agit, à dubitante, an sit illicitum, vel, quod ejusdem ferè rationis est, à suspicante, aut leviter, ac temerè opinante esse licitum. Magnum namque discrimen intercedit inter hæc duo extrema quoad cautelam in operando, quoad timorem Dei, & quoad amorem, vel odium periculi circa transgressionem legis Dei. Quia qui opinatur cum probabilitate licitum esse, quod agit, credit re ipsa, se non esse transgressurum legem Dei, tametsi id agat, & concipit bonam spem non transgrediendi, idque credit innitens fundamento magni momenti, & quod sibi persuadet tale esse omnibus hinc, & inde diligenter consideratis, atque invicem collatis, quantum pertinet ad unumquemque, ut consideret, atque conferat juxta dicta, & exposita superius in locis super indicatis de conceptu probabilitatis, & de differentia valentium per se ipsos, & non valentium discernere momenta, & æquipoponderantiam, aut præponderantiam fundamentorum hinc, & inde pugnantium. Hoc autem nec formaliter, nec æquivalenter verificatur, ut per se patet, & ex nuper dictis est manifestum, de dubitante, dum hæret in dubio, qualiacunque demum sint fundamenta, & rationes dubitandi; idemque dicitur, quoad prænotatam rationem differentialem probabilitatis, de suspicante, aut leviter, aut utcumque improbabiler opinanti. Perspicuum porro est magnam esse differentiam quoad amorem, aut odium periculi peccati, quoad desidem neglectum, & effraznem despicientiam, ac deglutitionem, aut diligentem circumspectionem, & timoratum præcautionem transgrediendi legem Dei, quod est punctum, de quo agitur. Perspicuum, inquam, est magnam quoad hoc intercedere differentiam inter operantem cum assensu usque ad eò benè fundato de honestate suæ operationis, & cum spe usque ad eò bona non transgrediendi legem Dei, & inter operantem absque tali assensu, & spe. Quia qui operatur cum eo assensu, & spe, quatenus assentitur honestati operis, potest moveri ad operandum ea ipsa honestate præcognita, & credita; quatenus autem assentitur cum fundamento magni momenti; & cui inest, undè præferatur iis,

quæ militant in contrarium, idque omnibus hinc, & inde diligenter consideratis, non patitur remorsum conscientiae, & fluctuationem de non adhibita diligentia, quanta congruit conditioni naturæ, ut nunc est, humanæ, deque neglecto, aut non magni habito negotio salutis æternæ; ac demum quatenus præhabeat spem bene fundatam non transgrediendi legem Dei, non potest dici amare, aut nihil facere, seu parvi pendere periculum transgrediendi. Omnia hæc de sunt dubitanti de malitia sui operis, nec non leviter opinanti de ejusdem honestate, ut liquet ex nuper præmissis. Patet igitur nullam esse paritatem ex dubiis, aut etiam opinabilibus, sed leviter tantum, ac temerè, ad probabilia, seu opinabilia cum magno fundamento, & ex iis legitime deducto, qualia plerumque non fallunt.

ART. CXCI. Nec obstat opinanti probabiliter sæpè observari in animo, atque adesse in mente fundamentum iridem magnum in contrarium, cum apparentia etiam excessus, & majoritatis ex hac ipsa parte contraria: Quia oportet videre, an fundamenta utrimque apparentia sint invicem homogenea, ac similia, an heterogenea, ac dissimilia. Si enim sint invicem similia, nihil refert magnitudo illorum, aut parvitas. Perinde namque hæret dubius iudex, sive ad sint centum testes ex una parte, & centum ex alia, sive ad sit unus pro una parte, & unus pro alia, sive nullus ad sit pro alterutra parte, dum nil specialiter favet alterutri parti; & sic accidit unicuique in re sua. Si autem fundamenta sint invicem dissimilia, uti necesse est esse, quando subsequitur determinatus in alterutram partem assensus, datur excessus saltem secundum quid unus partis supra aliam, eumque excessum accipit tanquam excessum simpliciter, & absolute præponderantem, quicunque de facto realiter opinatur alteram partem determinatè sub tali fundamentorum confictu mutuo, atque hanc eandem partem præfert omnibus in contrarium occurrentibus. Quæ quia sunt exposita ex professo, atque in rem præsentem accuratè applicata in præjudicatis art. 123. & 132. ac deinceps, nil necesse est hic denuo eate nus superaddere.

ART. CXCI. Hoc solum animadverterim præterea opportunè, quod motiva utriusque partis invicem dissimilia sunt majora, ac urgentiora secundum se, eo esse majorem excessum secundum quid fundamentorum utriusvis partis supra fundamenta partis alterius, ac proinde eo etiam esse majorem apparentiam excessus simpliciter eorundem supra eadem. Quia utralibet fundamenta nanctescuntur ejusmodi mutuum excessum secundum quid per totam, & solam rationem suam differentialem specificam, quam patet esse majorem, seu majoris perfectionis in unoquoque fundamento, quo ipsum fundamentum est majus secundum se, seu majoris perfectionis, ac proinde excessum secundum quid utriusvis partis supra partem oppositam esse similiter majorem sub eadem proportionem, utpotè constitutum formaliter adæquatè per totam, & solam perfectionem differentialem cuiusque fundamenti; Opinabilis autem, ac fallibilis apparentia excessus simpliciter in utriusvis fundamentis supra fundamenta opposita oritur ex reali, ac infallibili excessu secundum quid in iisdem supra eadem, ac proinde illi sunt commensuratur, ut patet consideranti. Quia verò quicunque opinatur, eo magis, ac firmius adhæret illi parti, cui assentitur, quo excessus fundamentorum, ob quæ assentitur supra fundamenta opposita, apparet sibi, atque omnino videtur esse major; concluditur auctores contrarium

invicem opinionum eo constantius suam quemque opinionem tueri, & amplecti plenius, atque oppositam vehementius reprobare loquendo per se, & ex sola tendentia directæ, quo fundamenta utriusque partis sunt majora, ac dignora seculum, ac fecundiora se, ut usu venire videmus omnes in celeberrimis quibusque controversis, & conicere quivis facile potest multo pluri indicio, instituta comparatione inter eorumque invicem pugnant argumentis petitis ex locis analyticis, aut ex principiis revelatis, quæ quæ solis rationis negotium sibi invicem facillime; atque idem unusquisque certius observare experimentaliter potest, si ferid reflectat supra gradum adhesionis suæ non solum affectivæ, sed etiam intellectualis ad ea, quibus assentitur ob argumenta prioris generis, nempe graviora, & ad ea, de quibus persuadetur ob argumenta generis posterioris, nempe leviora, tametsi constituta sibi sit adhiberi pro parte quoque opposita argumenta ejusdem proportionaliter generis, easque omnino consideraverit, quam argumenta, quibus credit. Mea certè de me experientia talis circa hoc est, qualem universaliter esse asserui. Nec diffido, quin hæc observatio vincula valitiora non parum sit apud perspicacem, attentum, ac minime protervum Lectorem, ut firmiter credat, quod dicebam, non ita comparat magna cum magnis fundamentis, sicut parva cum parvis, aut etiam nulla cum nullis, si simul cum magnitudine, & parvitate addit, & consideretur mutua hinc, & inde dissimilitudo, ac differentia specifica, nec contineatur intellectus in perspicendo, & conferendo confusè magnum, & magnum, parvum, & parvum ut sic, & præcisè in genere abique ratione specifica ultima hinc, atque hinc dissimiliter, qualem per, ac necessariò evenit ex dictis superius rejecta cujusvis opinantis de facto. Quæ equidem oportet bene considerate.

Conciliatur cum dubio, & opinione certitudo requisita ad operandum honestè.

ART. CXCV. Suscitabere tu interea cum admiratione, qui fieri possit, ut cohareat certitudo, qualem asserimus, bonitatis, & malitiae respectivè, cum dubio de malitia operis, & cum opinione de bonitate ejusdem; atque in eo dubio de peccato, subinferatur quod est mirabilis certitudo de eodem peccato, & similiter subinferatur certitudo de bonitate operis ex opinione de eadem bonitate. In confesso nimirum esse apud omnes dubitationem circa aliquid esse profusum in compassibilem cum certitudine circa idem in eodem intellectu; atque in confesso pariter esse apud nos, & alios plures ex dictis lib. 6. *Christ. Theol. quæst. 23.* similem in compassibilitatem opinionis cum qual bet notitia certa de eodem objecto in eodem intellectu. Effertur in confesso ex firmiori etiam, ac unanimi omnium consensu; Consequens non posse evadere certitudo quam fuerit suam antecedens, nullumque certitudinis gradum obtingere illi posse, ubi nulla imbecillitas certitudinis prævit. Scrupulus iste biceps tollitur adhibita duplici observatione, seu distinctione manifestativa duplicis æquocationis.

ART. CXCV. Observandum itaque primo est, aliud esse considerare bonitatem, & malitiam electionis cujusque relatè ad eius objectum secundum se, aliud relatè ad dispositionem animi præcedentem

tem ex parte subjecti, seu relatè ad præcognitionem de eodem objecto secundum se, quæ de facto inest ipsi eligenti. Cum enim unumquodque objectum, quicquid bonitas, & malitia secundum se distinguitur realiter ab eodem objecto, ejusque bonitate & malitia, ut præcognitis sic, vel sic; fieri profectò facile potest, ut cognitio directæ de bonitate, aut malitia objecti alicujus secundum se, non sit omnino certa, aut sit valde incerta, aut propiè, & strictè dubia; & nihilominus cognitio reflexa de eadem bonitate, aut malitia prout sit, vel sic determinatè representata per cognitionem directam, seu potius de bonitate, aut malitia electionis hic, & nunc, & sub tali determinatè cognitione directæ, sit nihilominus certa, aut non usque adeò incerta. Quia nil obstat quominus cognitiones diversitatis, aut etiam contrarietatis ejusmodi mutuo componantur invicem in eodem intellectu, & circa idem, sed non secundum idem adequatè, aut non sub eadem ratione formali. Dubitatio autem, & opinio probabilis, de quibus differimus, & quas invicem contrarium, sunt cognitiones tendentes directè ad objectum electionis, secundum se; cum dictam in ultimum conscientia, & actus postremus præceptivus prudentia, vel maxime proprius, ejus in alteram determinatè partem, certitudinem asserimus sub dubio, & opinione, sit cognitio reflexa judicans de objecto prout subest prædictæ cognitioni directæ, deque ejusdem objecti electione faciendâ, vel omittendâ, sic, & nunc, & sub eadem cognitione directæ. Nulla igitur est in dictis à nobis, iisdemque communibus assertis contradictio. Adde majoris claritatis gratia, si quæ adhuc desideratur major, eadem ratione fieri facile posse, & sæpè accidere, ut cognitio directæ de objecto, quod sit bonum, vel malum, eligendum, aut rejiciendum, quæ est postremum consequens totius prudentialis consultationis directæ, sit falsa, & nihilominus sit verum ultimum conscientia dictamen immediatè regulativum electionis, tamen idem asserat, aut neget. Nam si quis directè indicet levare festucam, quod est exemplum Divi Thomæ esse peccatum lethale, cognitionem tamen habet proculdubio falsam, & nihilominus est cognitio certissimè vera, quæ reflexè asserat levare festucam stante ejusmodi præjudicio directo, secundum ipsum perseverat, esse peccatum lethale. Similiter fallitur, qui judicat directè se teneri mentiri ad tuendam vitam innocentis; & tamen non fallitur, quatenus judicat se ad id ob eum finem teneri manente ejusmodi persuasione directâ, & sic de similibus. Sic ergo & in re nostra proportionaliter.

ART. CXCVI. Observandum rursus consequenter est enunciationem directam de bonitate, aut malitia cujusque objecti non comparari cum ultimo dictamine reflexivo conscientia, quod ad eam cognitionem directam subsequitur, tanquam antecedens cum suo consequenti, sed tanquam materiam, & objectum partiale cum cognitione, & consideratione sui. Nempe duæ istæ cognitiones dependent ex principis longe diversis, & inferantur per discursus pariter diversos. Cognitio namque directæ dependet ex prædicatis intrinsicis cujusque rei, & operationis, & inferitur per discursum comparativum in eorum secundum se, cum eorumdem fine secundum se. Dictamen autem reflexivum conscientia dependet ex prædicatis intrinsicis cognitionis ejus directæ, adeoque extrinsecis objectis cognitionis ejusdem, & inferitur per comparationem cujusque cognitionis practicae particularis cum cognitione practica universalissima, & per se nota, aut certa. Unde cognitio directæ

Pars II.

practica præiens ad unamquamque electionem regulatur his principiis: *Declina à malo, & fac bonitatem: Quod tibi non vis, alteri ne facias*, & similibus, & considerat conformitatem, & disconformitatem cujusque agibilis cum prima regula objectiva morum juxta ea, quæ dixi de ipsa lib. 3. *Curs. Theol. qua. 20. & 21.* Ultimum verò dictamen reflexivum conscientia regulatur per illud Apostoli. *Quod non est ex fide, peccatum est*, & per id, quod huic Apostolico documento subiungitur in cap. *Litteras de rest. spol. post med. Quidquid sit contra conscientiam, adificat ad gehennam*; & per similia; atque considerat conformitatem, & disconformitatem prioris cognitionis directæ, nec non sui ipsius cum prima, ac universalissima regula formali, & proxima morum juxta ea, quæ inibi dixi q. 22. 23. & 24. quæque in toto isto opusculo prosequimur. Mirum igitur non est, certè non est impossibile, quod ex duabus cognitionibus usque adeò invicem dissidentibus materia, & scopo, principiis, ac regulis, licet altera, quæ præit, sit utrunque incerta, aut prorsus dubia, ac suspensiva; altera nihilominus, quæ deinde subsequitur, evadat certa, aut minus incerta, ac decisiva.

Superadditur ulterioꝛ declaratio certitudinis, & incertitudinis prudentia humana.

ART. CXCVII. **C**erta, inquam, aut minus incerta. Quia non est conditionis humanæ pro infelici isto naturæ lapsu, & corruptæ statu, ut veritatem, & certitudinem prorsus infallibilem veritatis circa singula agibilia perpetuè assequi ullo pacto possit, si vè quoad cognitionem directam de honestate, aut inhonestate objectiva cujusque agibilis secundum se, si vè quoad cognitionem reflexam de sufficientia, aut insufficientia cujusque ejusmodi cognitionis directæ ad bonitatem, aut malitiam moralem electionis hic, & nunc faciendâ. Id quod redditur manifestum, ac innegabile; quoad cognitionem quidem directam ex innumerabilibus controversiis Theologorum moralium circa licitum, & illicitum, honestum, & inhonestum, nec non circa magnitudinem, aut parvitatem utriusvis hujus extremi; quoad cognitionem verò reflexam ex hac ipsa ingenti controversia universali; in qua versamur. Manifestum siquidem, ac innegabile est, in utroque genere controversiarum alios ex auctoribus sibi invicem contradicentibus decipi, alios non decipi, & nemo certificari omnino potest se esse in numero eorum, qui non decipiuntur potius, quàm de opposito, præsertim quoad prius illud genus controversiarum innumerabilium. In quo nimirum nulli uni contingit, ut aut nunquam, aut semper decipiatur, uti quis spontè credet, & ostendi à priori facile potest, servata proportionem, ex his, quæ pro re simili disserui lib. 4. *Curs. Theol. quaest. 5.* Dictamen autem ultimum reflexivum conscientia licet sit necessario verum, ac evidens, quatenus approbat, vel reprobat electionem tantum ex suppositione prioris opinionis probabilis, cui ipsum supervenit, tamen secundum conceptum absolutum subest eidem periculo falsitatis, cui suberat illa ipsa opinio; & siquidem hæc fuit falsa, illud quoque necessario evadet falsum. Si quis enim judicat probabiliter, id est, adhibita debita diligentia, & invento magno fundamento, levare festucam esse peccatum mortale

le; evidens est voluntatem levandi festucam stante eo iudicio fore lethaliter peccaminosam & similiter fore laudabilem eandem voluntatem stante similiter actuali iudicio probabili, quod honestum sit ex levare festucam. Cæterum secundum conceptum absolutum eadem est falsitas dictaminis reflexi, & opinionis directæ. Quia veritas rei in se semper est in contrarium, & quod est verum tantum ex suppositione falsa, est falsum absolute. Rursus si idem dictamen reflexivum erit conceptum dependenter ab opinione, quam quisque tenet in præsentī controversiā; evadit ex hoc etiam capite specialiter incertum, ac fallibile apud plerisque saltem omnes. Quia in ista controversiā usque adeo ferventer utrinque agitata utralibet pars contradictionis est probabilis, incerta, ac fallibilis apud plerisque omnes, & vix est unus aliquis, si tamen est ullus, qui certificari possit se habere demonstrationem pro ea parte, quam tenet. Est autem incertum, quod dependet à principio incerto.

ART. CXC VIII. Nec vacat dicere, eum, qui operatur juxta sententiam de tenenda tutiore, esse omnino certum de veritate sui dictaminis, & de rectitudine sui operis. Non, inquam, vacat hoc dicere, quia dupliciter eligere quis potest, quod tutius est. Primum quia tutius præcisè est, & evidenter constat esse tutius, estque majoris perfectionis eligere, quod est tutius. Atque hoc non est formare dictamen dependenter à sententiā, quam quis sequitur in præsentī controversiā. Quia de consilio, & de majori perfectione sequendi tutiorem, nulla unquam fuit controversiā; & de præcipuis auctoribus negantibus obligationem sequendi tutiorem adversus verè probabilem, minus tamen tutam, constat per indicia haud obscura, semper nihilominus in rebus controversis operatos fuisse juxta tutiorem. Neque, id est, valde difficile scilicet, & ex se præcisè, seu respectu observantis de cætero constanter, & ex actè totam legem quoad ea, quæ sunt omnino manifesta, & extra omnem controversiam. Quia in iis comprehenduntur difficillima quæque, utpotè expressa distinctè in legibus divinis, & humanis, uti adnotabam iterum, & ex majori parte manifestavi superius art. 38. Modus alius eligendi tutius est, dum eligitur ipsum tutius, non præcisè quia tutius est, & quia electio tutioris laudabilior est, magisque perfecta, sed quia urget obligatio eligendi tutius, & quia electio opposita, aut omisso prioris electionis est peccaminosa. Et tunc concipitur quidem ultimum dictamen conscientie dependenter à sententiā adversariorum nostrorum in præsentī controversiā, certè congruit illi sententiā, sed subest secundum suum conceptum absolutum eadem incertitudini, cui subest hæc ipsa sententiā, ut patet ex dictis, & ex se est satis manifestum; & si eadē adversariorum sententiā est falsa, electio ejusmodi non vacabit gravi incommodo materialiter, uti quoad utramque partem paulo inferius demonstrabitur, idemque dico proportionaliter de judicante, & operante dependenter ab hac nostra præsentī opinione.

ART. CXCIX. Concluditur igitur nullam cognitionem directivam electionis esse posse totaliter certam, & expertem omnis prorsus incertitudinis secundum suum conceptum absolutum in materia opinabili, qua opinabilis apud unumquemque est hic, & nunc. Unde rursus consequitur non pertinere ad prudentiam humanam, & ad modum agendi humanitatis prudentem, ut in omni materia etiam controversa, & utrimque probabiliter adveniatur certitudo totalis, cumque eadem, & non aliter eligatur unumquodque. Quia non pertinet ad prudentiam, quod

est impossibile, nec congruit homini obligatio, que non potest ab homine experiri. Certitudo igitur que sita ad electionem prudentem, & absolute laudabilem est, qualis convenit assensui conceptui fundamento absolute, & comparative magno omnibus hinc, & inde diligenter consideratis, qui impati exposuimus. Cui proinde fundamento ita acquiescit intellectus, ut plus recedat à fluctuatione, & suspensione propriè, ac stricte dubitantis, quam à firmitate, ac immobilitate propriè, ac stricte sententis, aut creditis fidei civina; sicut & converso accedit magis ad lubricitatem dubitantis, quam ad stabilitatem scientis, aut credentis, qui suspicatur, qui leviter, aut temerè opinatur, qui voluntariè conjecit sese in falsitatem, seu ignorantiam præve dispositionis, estque adhuc sibi aliquatè conscius, ac memor voluntariæ ejusmodi præparationis intellectus voluit. Ac demum ea certitudo credenda est sufficere ad honestatem electionis in quibuslibet rebus ad salutem animæ pertinentibus, quibus temporalibus incipit exitus rebus, atque negotiis contenti esse solent homines sui, rerumque suarum temporalium niminè negligentes, nec improdentes, ac stulti habitū in seculo, seu in conceptu filiorum hujus lucis. Uterobique nimirum incidit læpè falsitas prudentiæ humane, seu propriæ hominis naturalis, & multo sæpius falsitatis necessaria, sed non necessario mutua comes incertitudo quoad bonitatem, & pravitatem absolutam obiectorum in se, & electionum per se. Hinc sap. 9. 13. dicitur: *Quem enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timida, & incerta providentia nostra.* Et mox: *Urgetur comparatio mox à nobis atacta.* Et sic illi astimamus, quæ in terra sunt, & quæ in profundi sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in calis sunt, quæ vestigabit? Sermo autem est ex profecto de nobis practica, & directiva electionum, ut patet clare ex toto contextu antecedenti, & subsequenti. Aristoteles etiam, cujus aliqua hæc in re testimonio didimus art. 10. non tam demonstrat, tametsi & hoc facit, quam supponit, ut per se totum, & prudentiam esse opinabilem, & incertum, atque conclusionem consultationis prudentialis esse fallibiles, ut videre licet lib. 1. Eth. 1. 1. 3. & toto ser. lib. 6. maxime verò cap. 10. & 11. Et quidem ratio merè naturalis circa ea, quæ pertinent ad legem naturalem, qua naturalis præcisè est, est, quæ adeo incerta, ut Aristoteles in prædicto op. 1. eruperit in hanc sententiam, quæ luce Evangelica illustratis hominibus mirabilis merè tō videntur polli, & accidat inexpectata. Hæc autem, & sic, requirit, de quibus civilis considerat, tantam differentiam, tantumque errorem in se habent, ut lege, non naturæ videantur. Et D. Thomas lib. 2. sub invitus antiverfalter sic pronunciat: *Materia autem moralis, quæ ipsa est tota materia prudentiæ, talis est, quæ non est ei conveniens perfecta certitudo.* Cumque eadem universalitate Aristoteles dicto lib. 6. cap. 1. sub finem statuit sic: *Cum autem due sunt rationes partes, quæ rationes capaces sunt (scientia & opinativa) prudentia alterius virtus esse videtur, & opinativa. Nam circa id, quod aliter se habet, est, opinativa. & prudentia versatur.* Iidem paulo prius supposuerat, prudentiam incidere falsitatem, & spontè peccat, magis eligendus est, minus qui in prudentiam facit, sicut etiam circa virtutes. Hæc eadem dicit, ac sæpè supponit D. Thom. 2. 2. tota quæst. 47.

ac præsertim art. 3. & nos plura diximus in quæstionibus de prudentia nondum edit. s. Sed non expedit in re nimum clara nos amplius distineri.

ART. CC. Perfecta itaque certitudo, & totalis infallibilitas propria prudentiæ tota reducitur ad dictamen ultimum conscientiæ, quæ reflexivum est, & præcipit talem determinatè electionem hic, & nunc faciendam ex suppositione præviæ consultationis diligenter instituta, & concludentis, consideratis, quantum par est, omnibus hinc, & inde occurrentibus, hanc determinare electionem esse honestam, ac laudabilem. Qui quidem actus præceptivus est præceptivus, ac potissimum inter omnes actus prudentiæ, utpote consistens in applicatione consiliorum, & iudicatorum ad operandum, ideoque propinquius accedens ad finem totius rationis practicæ, ac proinde prudentiæ, qui est recta operatio, & electio simpliciter laudabilis, remotius se habens, ut per se patet, non solum ad consultationem, cujus est invenire media idonea ad finem, sed etiam ad conclusionem consultationis, cujus est iudicare speculative de inventis, ut loquitur D. Thom. in quæst. illa 37. art. 8. Ubi hæc omnia tradit iisdem fere hæc verbis. Hic porro actus præceptivus approbans, & indicens hæc determinatè electionem, ex suppositione diligentis, modo prædicto, consultationis, necnon iudicii, qualenuper exposuimus, de bonitate ac honestate objecti in se sub his determinatè circumstantiis objectivis, est eatenus evidens, ac infallibilis, certissimusque. Cum enim electio qualibet specificetur ex objecto, non prout est in se, sed prout apparet in intellectu, atque ab eodem proponitur voluntati, ut sæpe diximus, & est ex se manifestum, fieri profectò minime potest, ut, præmissa diligenti consultatione omnia circumquaque occurrentia attentè considerante, atque invicem conferente, concludatur, ac recipi iudicetur hoc objectum sub his circumstantiis omnibus, cum ex parte ejusdem objecti, tum ex parte operantis, esse honestum, atque honestè eligibile, atque ut tale proponatur voluntati; & nihilominus electio tali iudicio conformis evadat prava, & peccaminosa formaliter, ac imputabiliter, & quod rem ipsam distinctius declarat, digna specialis probatione immediate ratione sui. Hoc inquam, est impossibile, quia impossibile manifestè est, ut quis sit vituperabilis, ac punibilis, quatenus operatur conformiter ad regulam suam proximam; id est, ut merito vituperetur, ac puniatur; unde est laude potius dignus, & præmio. Evidens igitur, atque infallibile est dictamen ultimum reflexivum conscientiæ, quæ reflexivum est, & præcipit, atque præcipienti approbat electionem tantum ex suppositione prædicti iudicii directi de absolutâ honestate objecti, & rectitudine electionis.

ART. CCI. Quod si post consultationem, qualem diximus esse necessariam, ut operemur honestè, atque probabiliter iudicemus de honestate cujusque operis, prædictum iudicium directum de honestate objecti, & de bonitate morali electionis evadat nihilominus falsum; electio, quæ subsequetur eidem iudicio conformis, erit materialiter tantum mala, formaliter verò bona, & laudabilis. Quia videlicet est inhonestum, in se re ipsa objectum materiale, ad quod fertur, seu materia, in qua versatur; motivum verò, ob quod fertur, ac versatur, est honestas ipsa realis proposita per idem iudicium, ut pluribus exposuimus lib. 3. Curs. Theol. quæst. 24. atque apparex verbis, quibus Augustinus amicum, à quo ipse laudabatur, laudat simul, & repellit Epist. 126.

Pars II.

Tibi prodest, ait, ipsam diligere bonitatem, quam profecto diligit, qui eum diligit, quem credit bonum, sive ille se ita, sive aliter, quam creditur, habeat. Ubi laudatur tanquam verus amator bonitatis realis, qui amat non bonum, quia credidit esse bonum. Eadem autem quoad hoc ratio est deceptione circa bonitatem personarum, & circa rerum bonitatem. Quia affectus perinde utrobique adhæret qualitati objecti, quæ creditur inesse, sive in se re ipsa, sive non in se. Equaliter proinde utrobique excusat ignorantia invincibilis, si iudicium de honestate, aut inhonestate, licito, aut illicito feratur adhibita diligentia inveniendæ veritatis, quantum quisque credit adhibere se teneri, tum circum, aut operationem, de qua eligenda agitur, cum circa magnitudinem, & qualitatem ejus diligentiam, quam adhuc quisque pro unaquaque opportunitate, & rerum dignitate tenetur. Diximus non pauca supra ab art. 20. ad 38. de ignorantia ejusmodi invincibili, de qua ejus sufficientia non solum ad excusandum à peccato, sed etiam ab bonitatem, & laudem electionum, quæ alioquin futuræ essent peccaminosæ. Proderit nihilominus, si id ipsum confirmemus ulterius à posteriori per exempla facile obvia, & admodum frequentia, ac profus innegabilia. Proderit, inquam, id ad intelligendum distinctius, & firmitus credendum gradum certitudinis, qualem diximus sufficientem ad bonitatem moralem, & veram laudabilitatem electionum humanarum.

Subinfitur opportune peccatorum materialium frequentia innocens.

ART. CCII. **V**T autem incipiam cum Augustino, propono primo loco multos illos, quorum iterum memini supra, exhibentes parentibus non suis, creditis tamen suis, pietatem, & obsequia filialia. Multos itiusmodi filios dixi, quia nemo nescit esse quam plures, qui decipiantur credendo matrem matris suæ esse suum patrem, ut nil dicatur de filiis concubinarum, meretricum, aliarumque non unitis generis furtivè concipientium, deceptis à matre circa patrem, aut circa utrumque ab educatoribus suis. De his ita pronunciat S. Doctor lib. de utilit. cred. cap. 12. sub initium: *Quis enim non videat pietatem, nisi ita sit (si nil credatur, nil agatur, nisi certò scitum) sanctissimum generis humani vinculum superbusimo scelere violari? Nam quis vel infans eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes esse crediderit, etiam si non essent. Quis contra non exterminandum judicaverit, qui veros fortasse parentes minime dilexerit, dum ne falsos diligit, metuit? Hi nihilominus ita decepti filii, & ex vi deceptionis innocentiter, imò & laudabiliter sic agentes duplici ex capite materialiter peccant, tum per excessum, quatenus officia filialia exhibent parentibus re ipsa non suis, tum gravius per defectum, quatenus eadem negant verè suis. Nil porro necesse est ponderare, quod est facile considerare, quoties, & quanto tempore peccata ejusmodi purè materialia tepentur cum laude à sic deceptis. Facile quoque perspicitur, si quis attentè considerate, & patienter supputare velit, quot, & quam enormium aliorum præterea peccatorum purè materialium secunda leges, ex eodem illo errore, & cum eadem solâ ignorantia invincibilis excusatione, proveniat, atque cum auctario numeri ad plera-*

pleraque posteriores generationes magis, ac magis succrescat, propageturque perpetuo ad finem uique mundi. Quod equidem malum eminet multo magis, quoad possessiones bonorum materialiter injustas, singulis quibusque ejusmodi deceptis filiis, & filiis filiorum possidentibus tulo hereditatis boni, si secludatur ignorantia invincibilis, non sua, & aliis vicissim possidentibus similiter, quæ sunt illorum. Adde, si placet donationes, aliosque innumeros contractus indidem injustos per se, ac nullos, ac præsertim contractus matrimoniales non paucos in gradibus jure positivo, & nonnunquam etiam naturali prohibitis in totos. Atque totidem circa hoc caput leviter insinuas suffecerit.

ART. CCIII. Propono secundo loco cum eodem Augustino myriades, & myriadam myriades militum obsequentium, & cooperantium Principis in bellis utrimque, vel ex altera saltem parte injustis, aut injustè intentatis injustitiis, aut material, aut etiam formali. Hi militis tamen justitiam belli nullatenus perspiciant, dummodo injustitiam ejusdem nulla cognoscant certa omnino notitia, nullus sunt rei peccati formalis, seu speciali pena digni immediatè ratione sui, cum exequantur innumera materialiter peccata homicidiorum, directionum, vastationum, translationis dominorum etiam amplissimorum à veris dominis ad veros prædones. Audiatur Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 75. Ubi præfatus initio: *Interest enim, quibus causis, quibusque auctoribus homines gerenda bella suscipiant; ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principem sit, exequendi autem iusta bellica ministerium milites debent pati, salutisque communi.* Concludit in fine: *Cum ergo vir justus, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo jubente bellare civica pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est: ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Quæ eadem habentur 23. q. C. quid culpabitur, & Adriano quæst. illa quodlibet. cap. 2. punct. 2. ad. 1. fuerunt occasio, ut abique sufficienti, quantum assequot, causa, ac necessitate anxè, & hæsitante delegitima illorum intelligentia, deque eorumdem veritate disquireret, ac demum audientius aliquid, dum de Augustino in re tanta loqueretur, insinuat. Sed de hoc alibi. Nunc enim constat, plurima ex hoc capite, & maxima peccata pueri materialia perpetrari innocenter, & cum laude perperantium, iudice Augustino.

ART. CCIV. Propono tertio loco iudices utriusque fori, interni, & externi persæpe, & gravissimè peccantes purè materialiter beneficio solus ignorantie invincibilis in materia non solum juris humani, sed etiam naturalis, & positivi divini. Notum nimis est in causis, & civilibus, & criminalibus adhiberi persæpe (apud aliquos præsertim populos, eosque non paucos ea propter specialiter, solemniterque infames) testes falsos, & instrumenta falsa, ratione quorum adiunguntur iudices, nil aliunde consilii, & nulla existente exceptione idonea in contrarium, affligere innocentes in fortunis, in honore, in corpore, in vita quoque ipsa, & bona veris dominis ablata adjudicare non dominis, absolvere de contra nocentes, & locupletare latrones, aliaque similia quotidie exequi cum laude, tamen materialiter iniqua sint. Mitto dicere, quia, id est, controversum, de iudici-

bus aliunde certò consensu de veritate pro innocentem, aut vero domino, & quod ejusdem rationis est de iudicibus, tamen non certò consensu de falsitate probationis iudicis, nil tamen credentibus eorum, quæ sunt iudicè probata in processu, sed vel suspectis assensum, vel dissentientibus ex motivatione naturaliter probabilibus, & iudicè, vel non probatis, vel non probabilibus. Quod evenit passim. Dum hoc posterius genus, planè familiarius, esse ejusdem rationis cum genere proximè præcedenti. Quia ejusdem plus minus iniquitatis est condemnare, quem credis innocentem, aut verum dominum, & condemnare, quem non credis nocentem, aut incubantem, vel incubantem alienis bonis. Iam quoad forum internum, nemo est in eo vel mediocriter expectus, quin Sacerdotes pios sæpè impendere, cum mentem contra Deo, abolutiones materialiter sacrilegas perperantibus non rite confessis, atque hoc ipsos læpè, multipliciter efficere confessiones materialiter tantum defectuosas, ac sacrilegas ex ignorantia invincibilis. Mitto representare elemosinas quotidianas pauperibus fictis, & nonnullis aliis etiam male factis, & malè meritis de republica, laudabiliter, & meritorie erogatas cum prodigalitate materialiter perperantibus, & cum pari immiserordia adversus veros pauperes tantumdem defraudatos. Mitto etiam collationes beneficiorum materialiter imoniacas, aut alias illegitimas, nec non ordinationes sacras multipliciter ex capite similiter sacrilegas, quæ probis Ecclesiæ præfatis absque ullo ipsorum eatenus demerito, & etiam cum merito obrepunt læpè. Mitto, inquam, hæc, & alia similia quamplurima fusius obtrudere, ne longum faciam, lectorique meo nimis molestum existam, & quia talia sunt omnibus ubique obvia.

ART. CCV. Claudio itaque cum Augustino id agnoscere, & contrarium quorundam contrarium vehementer detestante in eodem illo loco, unde copul dicere nempe cap. 12. dentiliter. cred. ante me. Multa possunt asseri, alii, quibus ostendatur nullummodò humane societatis involuntate remanere; si nil aliud statuerimus (in ordine præsertim ad agendum, de quo immediatè erat sermo) quod non possimus tenere præceptum: (notitia omnino certa comprehensum, ut quia nempe agit totus ille liber) Adverto me in hoc censu, seu exemplis nullam de novo metentium penam, & si nil obstat aliud, etiam merentium laudem, & præmium, dum materialiter peccant, nil quoad præsens præcisè punctum curare; an qui licet operantur, & impunè coram Deo, aut etiam laudabiliter peccata materialia committant, præhabent, vel non præhabent opinionem, seu magis, seu minus probabilem, aut etiam moraliter, seu certam, seu incertam. Nec item curo quoad idem punctum, an ignorantia invincibilis istos ita operantes protegens, seu excusans sit ignorantia facti, an juris, & an juris naturalis, an positivi, atque hujus, an divini, an humani. Nil denique curo, an hæc eadem ignorantia proximè, ac immediatè invincibilis trahat originem ex solo peccato originali, an etiam ex aliquo antea cti temporis personali, atque ex personali, seu materialiter tantum, seu etiam formaliter imputabili, quoad eam ipsam ignorantiam, seu verò proveniat ex sola connaturali humane nature imperfectione, ac limitatione, prout subest prævidentia divina, qualis eidem nature nature connaturalis sit, vel non sit panalis, & an sic, vel sic panalis, aut non panalis. Nil nimirum horum quibusquam refert propuncto doctrinæ, quod (speciatim)

confirmandum præfixi, atque de his ignorantia diffi-
ferentis egimus latius supra loco nuper memorato,
ubi & adhibuimus, firmavimusque distinctiones ea-
dem necessarias sublati quorundam ea in re con-
fusionibus, & æquivocationibus, & emandatis non-
nullis loquutionibus non satis cauti, atque hoc ma-
ximè tempore haud mediocriter nociui, de quâ ipsa
realiquid adhuc superaddendum. Solum igitur con-
tendo, quod ex propositis notissimis, certissimisque
exemplis irresistibiliter colligitur, non esse de con-
ceptu prudentiæ humanæ totalem cognitionis ullius
directæ, de honestate agibilium, ac eligibilium, cer-
titudinem, seu physicam, seu metaphysicam, aut
etiam moralem sumptam pro ea, cui nunquam, aut
vix unquam subest falsitas, & propter miraculum sit,
si quando subest. Quia in exemplis propositis ma-
nifestissime apparent electiones formaliter bonæ, &
laudabiles, necnon meritoria: apud Deum, atque
adeo prudenter exercita: quæ nihilominus ferun-
tur ad objectum reipsa inhonestum, atque adeo nul-
la dirigitur cognitione penitus certa, & falsitatis
propterea experte, cum falsitati repugnet totalis certi-
tudo præterquam pure affectiva, & propria hominis
pertinacis, hæresibusque communis, quæ proinde
improprie dicitur certitudo, ut potè voluntaria, &
non intellectus. Quia verò ex eisdem exemplis
constat, quæ clarè easdem electiones formaliter bo-
nas, & materialiter peccaminosas frequenter ac-
cidere, ac proinde frequenter falli prudentiam no-
stram quoad cognitionem directam honestatis obje-
ctivæ, & laudabilis eligibilitatis; concluditur cum
eadem claritate, ne quidem certitudinem moralem
quoad eandem cognitionem esse de conceptu pru-
dentiæ nostræ, sumpta certitudine morali pro ea,
quæ nunquam, aut vix unquam cum falsitate con-
jungitur.

*Dividitur, & exponitur certitudo
moralis, & qualis ea sit apud
Cajetan. & Sylvestrum.*

ART. CCVI. **O**portuit me loqui de certitudi-
ne morali cum nota ejusmodi
restrictiva, quia certitudo moralis non ab omnibus
eodem sensu usurpatur, nec ab eisdem ubique, sed
aliter, atque aliter apud alios, & alios, necnon apud
nonnullos eisdem in alia, atque alia materia. Pri-
mum enim certitudo moralis sumitur pro ea, quæ
communiter, ac præsertim prudentum judicio petendæ,
aut ferè æstimatur infallibilis, atque certitudo Phy-
sica, aut Mathematica, aut Metaphysica. Hoc mo-
do dicitur vulgò moraliter certum apud eos, qui non
viderunt, existeri urbes, Constantinopolim in Thra-
cia, in Gallia Parisios, Londinum in Anglia, in
Hispania Matritum, fuisse olim bellum Romanos
inter, & Carthaginienses duriturnum. Similiter apud
Theologos dicitur moraliter certum, hominem diu-
tius manentem in statu peccati mortalis casurum esse
in novum peccatum mortale; neminem cum auxiliis
ordinariis gratiæ vitasse, aut vitaturum esse per an-
num ex. gr. omnia peccata venialia collectivè, aut
sine illis omnia similiter lethalia ad longum tempus;
atque hoc sensu Bresserus, lib. 3. de conscientia, cap. 6.
num. 75. alique dicunt moraliter certam sententiam,
quam nos tuemur de usulicito opinionis cuiusvis
prædictæ, verè probabilis. Eadem significatione pro

realia usus & ego sum, art. 134. utorque alias ordi-
nariè Secundò, certitudo moralis dicitur, quæ licet
tanta non sit, ut non frequenter reperiat conjun-
cta cum falsitate, tanta tamen est, quanta congruit
moribus humanis, seu modò agendi humano. Pri-
orem certitudinem moralem, conclusimus, non esse
de conceptu prudentiæ quoad actus suos directos,
seu non reflexivos, quæ reflexivi non sunt, & nemo,
quod sciam, eatenus contradicit; dico ex iis, qui ali-
quid hac de re intelligunt, & verba proferunt ex in-
telligentia rerum verbis significatarum, atque juxta
eandem. Posterior certitudo moralis frequenti, aut
non admodum rarè obnoxia falsitati, juxta exempla
nuper proposita, apud Mercorum, Marinarium, Go-
net, & paucos alios, est convertibilis cum majori
probabilitate, & attribuitur soli opinioni probabi-
liori, quam sit opposita; atque eadem ab eisdem asse-
ritur sub hoc sensu esse, ut minimum, necessaria ad
prudentem, & laudabilem operationem. At apud
Cajetanum, Sylvestrum, & quamplures alios eadem
certitudo moralis est convertibilis cum qualibet ve-
ra probabilitate, & attribuitur cuivis opinioni verè
probabili, juxta expositionem verè probabilitatis
superius à nobis exhibitam, eademque ab eisdem
asseritur sub hoc sensu sufficiens ad prudentem, &
laudabilem operationem. Alii plerique auctores, ut
Suzrez, Sanchez, Vasq. Layman, neque affirmando,
neque negandò utuntur communiter hac voce cer-
titudinis moralis, sed sub vocibus majoris, & mino-
ris probabilitatis, quibus & ego solis usus sum in
mea questione, utorque modo, consentiunt reipsa
Cajetano, & Sylvestro quoad sententiam ipsi à me
attributam.

ART. CCVII. Expedit autem ostendere eam
attributionem factam à me esse, non solum ex sincero,
ac firmo animi sensu, verum etiam cum magno,
& urgenti fundamento deprompto ex utriusque præ-
clari auctoris summis, semper, & ubique jure opti-
mo celebratissimis. Cajetanus verò *Opinio, & Opinio-
nis usus*, non dividit opinionem, ut jam vulgò fit, in
magis, & minus probabilem, nec meminit istarum
vorum, sed immediatè contraponit opinioni illicitæ
certitudinem moralem, absque distinctione itidem
majoris, & minoris certitudinis moralis. Unde argu-
tativè tantum induci potest in alterutram partem ho-
diernæ controversiæ. Opinionem autem triplici ex
capite dicit illicitam: Primò, quia voluntaria est,
nempe concepta voluntate trahente intellectum ad
unam partem absque sufficienti ratione pro illa. Se-
cundò, quia exorbitat à sua regulà, nempe à sacra
Scriptura, exposita ab Ecclesia Catholica, pro-
pterea quæ suspecta est communi Ecclesiæ, seu Apo-
stolicæ Sedi. Tertiò, ex nimio cuiusque affectu erga
suam opinionem, dum probabilia accipiuntur, ut
demonstrata ex nimio affectu ad nostra, & cum mi-
nore, quam opus foret, examine, resolutione, & ju-
dicio. Ex hac divisione, quandoquidem ponitur
tanquam adæquata, videtur rectè argui omnem opi-
nionem, quæ nulli ex his tribus vitiis subest, esse lici-
tam apud Cajetanum. Nulla autem opinio verè pro-
babilis subest, ex suo conceptu, ulli tali vitio, ut li-
quidò apparet ex sapè inculcata à nobis verè pro-
babilitatis expositione. Incipit deinde agere de usu
opinionis, his verbis: *Opinione uti, ut regula ope-
rum interiorum, & exteriorum, est quandoque lici-
tum, & quandoque illicitum;* & protinus determinat
ipsum quandoque cum distinctione inter credenda,
& agenda. Quoad credenda dicit illicitum esse uti
opinionem, nisi ea submittatur regulæ superiori sanctæ
matris

matris Ecclesie, & Apostolicæ Sedis. In quo virtualiter continetur licitum esse uti opinione quoad credenda, submitiendo opinionem eidem regulæ. Quoad agenda ponit hanc conclusionem. In operandis vero, nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscunque assumere, ut regulam operis. Probat autem conclusionem istam eodem prout quoad substantiam fundamento, quo nos probavimus supra art. 189. ex communi, quemcumque non eligentem, ac agentem, quod tutius est, in dubio de peccato, peccare eo ipso genere peccati, de quo est dubium, idemque extendimus, art. 191. sub finem, ad suspensionem, & opinionem quamlibet levem, seu non probabilem, adjuncta ulteriori adhuc huius rei expositione, & confirmatione, art. 197. sub initium. Cum ergo ratio dicendi, sit quoque ratio intelligendi dictum, intelligendum utique est apud Cajetanum sub nomine opinionis illud ipsum, quod significatum à nobis fuit, nomine tum dubii tum opinionis levis, minimeque probabilis, & plus habentis de dubitatione propriè, ac strictè tali, quam de certitudine simpliciter, seu de certitudine strictè tali. Idem colligitur ex priori illa alia conclusione, quod quandoque licet uti opinione tanquam regula. Nempe non utitur opinione, sed vel scientia, vel fide divina, vel intelligentia, qui eligit tutiorem partem præcise, quia tutior est. Necessè igitur est, ut in posteriori conclusione, de usu illicito opinionis, licet efferatur absolute opinio, subintelligatur nihilominus restricta ad infimam ipsius speciem pro eaque sola determinatè supponat, nempe pro opinione improbabili, & plus accedente ad dubitationem propriè talem, quam ad totalem certitudinem.

ART. CCVIII. Confirmatur ex duabus periculis, quas interciit Cajetanus suæ probationis. Quarum altera est: Et quia præsupponitur, quod non eligatur tutior pars, consequens est, ut operatio committatur regulæ ambigua ad casum peccati. Altera vero est: Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam, an sit mortale. Ergo nomine opinionis in prædicta secunda concisione intelligitur regulæ ambigua, & dubia. Quæ quidem videtur esse clara nostræ intentionis expressio. Sed pro pleniori claritate attendatur hæc in fine totius probationis restrictio. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, ut diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo. Ubi nota particulam, ut diximus, non posse referri, nisi ad opinionem, quam dixerat illicitam, & exposuerat distribuendo illam in tres classes, ut retulimus. Nullam nimirum aliam opinionis expositionem, ad quam se referre posset, præciterat. Observavimus autem, quod est manifestum, sub nulla ex illis tribus classibus opinionem, qualis à nobis dicitur probabilis contineri.

ART. CCIX. Consideretur jam altera pars de certitudine morali immediatè contraposta opinionem, an non ea coincidat cum vera apud nos probabilitate, eidemque congruat ad amissum, sive sit de cetero major, sive minor probabilitas. Duplicem distinguit Cajetanus certitudinem moralem, alteram pro viris doctis valentibus per se ipsos discernere, ac librare momenta rationum, & hanc dicit certitudinem per se, alteram pro indoctis ad illud ipsum indonatis, & hanc dicit certitudinem per accidens. De priori certitudine morali per se, dicit sic: Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diversi Doctores contraria sentiunt. Quoniam cum huiusmodi contrarietate fiat, quod una pars sit ratione sufficienti ad

moralis certitudinem sulca: Et jam non est opinio apud capientes rationem illam: sed quia nesciunt matrem, omnia quodammodo locant sub opinionibus. Hic rationem in rebus controversis sufficientem pro operandum honestè, tamen ea pars non sit tutior opinio est, atque huic contraponitur certitudo moralis. Vides tunc rationem eodem modo non necessariò debere esse demonstratam, tum quia si talis esset, non esset controversia, tum maximè, quia alioquin certitudo et rationi subnixæ non diceretur cum addito diminiuenti morali, nec contraponeretur certitudini mathematicæ, quam minor majori, id est, tanquam absolute infallibili. Hæc, inquam, vides, si tamen non vides in contextu ullem comparationem inter maiorem, & minorem certitudinem moralem, & inter rationem unius illius partis inducitur majoris probabilitatis, quam inducat fundamentum ratio partis oppositæ, nullumque apparere visum apud Cajetanum necessitatis in statuendi huiusmodi comparationem, ut electio recedens à tutiori sit honesta, seu non sit peccaminosa. Nil autem obstat, quominus existente, pro una parte controversie ratione ejusmodi sufficienti ad certitudinem moralem, simul ad sit pro parte contraria ratio non minus valens intellectu auctoris partis ejus contrarie, eademque non minus satisfaciens, ac proinde non minus sufficiens ad eandem apud eundem certitudinem moralem. Quin tunc in omni controversia moralis agitata inter auctores Catholicos, & pios subinvicem contradicentes adfuit semper pro utraque parte ejusmodi rationes, ac proinde ad sit utraque certitudo moralis, vel vera, vel quoad qualiter operationis perinde valet, exlimata omnibus hinc, & inde diligenter consideratis. Cum igitur Cajetanus nullam rationem habeat majoris, & minoris certitudinis, nec huius distinctionis uspiam meminerit; Consequens planè est, ut in qualibet moralis inter auctores Catholicos, & pios controversia licet sit operari juxta utramlibet partem contradicentem, sive sit magis, sive sit minus tuta, & magis, vel minus certa moraliter. Licetum, inquam, sit auctoribus saltem utriusque partis, necponis omnibus, quod utriusvis eorum assensum suum bona fide accommodaverint.

ART. CCX. Et quid dicemus de illis multis, (verissimè multis, & quamplurimis, & quoad aliquas saltem vagè controversias omnibus omnino) qui dicuntur nescire discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam; proptereaque omnia quodammodo locant sub opinionibus? Necessè sanè est, ut ad contenti esse debeant certitudine morali per accidens tali, utque operantes conformiter ad illam facti in conscientia non minus, quam operantes conformiter ad certitudinem moralem per se, quoniam illam discernere valent, ut patet ex axiomate illo certum. Nemo tenetur ad impossibile. Agnoscit id, & exprimit discretè Cajetanus in altera parte suæ limitationis circa præsertam obligationem ad rationem. Quæ limitatio sic habet: Dixi hucque per se loquendo. Quia per accidens contingit, nescientes discernere inter notum opinionem, & notum certam rationem moralem, & excusari credentes, absque formidine alterius partis, viris probis, & doctis dicentibus: scilicet, quia potest licite fieri. Non dicit, magis probis, & doctis, aut aliquanto pluribus, sed tantum probis, &

& doctis, quidquid sit de reliquo. Reputat ergo sufficientem ad certitudinem moralem, adeoque ad recedendum tuta conscientia a tutiori, auctoritatem vitorum proborum, & doctorum, siue magis, siue minus talium, siue pauciorum, siue plurium, cum hoc disceptem penitus non habeat. Constat igitur eandem, & auctoritatem respectivè sufficere, & requiri apud Cajetanum ad certitudinem moralem, & per se, & per accidens, quæ apud nos itidem respectivè sufficit ad veram probabilitatem, tum ab intrinsicè, tum ab extrinsecò: Ergo certitudo moralis Cajetani est convertibilis reipsa, & prorsus eadem cum nostra vera probabilitate: atque ita censet, & exponit Scholiastes ejus Gaugricus Hispanus ibidem in editione Duacensi an. 1613, necnon M. Labbat. 3. Theol. disp. 4. dub. 7. §. 3. Ubi paulo post, ut hoc obiter notem, refert, per auctores nostræ sententiæ licitum esse usum opinionis minus tute adversus probabiliorem agnitam, ut talem. Quam tamen positam particulam posuit de suo, nec reperit apud eos auctores, atque impugnata à nobis fuit superius ex professo, ab art. 152. ad art. 162.

ART. CCXI. Clarius de more, ac distinctis, quam Cajetanus, tradit eandem doctrinam Sylvestri, & quatenus ambo isti insignes Doctores fuere Synchoni, & ejusmodi Ordinis, utriuslibet certus potest haberi loco glossæ, seu commentarii respectu alterius quoad significationem vocum. Igitur Sylvester, ver. *Opinio*, præfert imprimis declarationem opinionis ex D. Thom. quam, & nos retulimus, ac expendimus supra, & dicit opinionem esse, cum intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis, quam in aliam, idque cum dubitatione, & formidine alterius partis. Et rursus: *Opinio* verò, ait verbis suis, neque evidentiam, neque certitudinem habet; sed credulitatem fundatam in humana ratione insufficienti ratione, & non concludente necessario, sed probabiliter pro una parte, & non pro alia. Deinde proponit questionem primam: *Vtrum auditores diversorum Magistrorum tenentium diversas opiniones, quarum scilicet altera necessarium est falsa, excusentur, si sequantur opiniones suorum Magistrorum?* Circa quod refert, & amplectitur doctrinam D. Thom. & Antonini, quam superius constitit nobis omnino favere; de D. Thom. art. 162. & de D. Antonino, art. 165. Cumque D. Antonin. & alios graves auctores, re, & verbis ipsi consentientes concitasset, quoad rem ipsam, cum quibusdam aliis, qui videri poterant dissentiri; superaddit demum de suo hæc omnia, ut veram de re proposita sententiam, & prædictorum omnium Doctorum, & suam exponat clarissimè. Et hoc intellige non solum, quando quis facit, quod in se est, ut intelligat veritatem: quia talis etiam in manifestè determinatis excusaretur, cum laborat ignorantia pro tunc invincibili. sed etiam cum quis in affectione ad suum Doctorem judicat probabiliter, ut sibi videtur, esse verum, quod est falsum. Nec obstat, quod in dubiis tutior pars est eligenda de sponsione. Quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Nec quod incertum dimittendum sit, & certum tenendum; de Penit. disp. 7. si quis. Quia tenet iste certum sibi moraliter, cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus secundum Philosophum 1. Ethic. Unde si Ioachim tenet contra fidem de Summa Trinit. Damnamus. Et non fuit hereticus, quia talis articulus nondum erat per Ecclesiam damnatus, multò magis excusatur se-

quens opinionem Doctoris non reprobam cum voluntate non adherendi, si vera non appareret. Faciunt hæc usque ad eò manifestè pro nobis, & pro convertibilitate, atque reali identitate moralis, apud insignem istum Moralistam, & consequenter apud Cajetanum, certitudinis cum vera apud nos probabilitate, ut temporis iacturam facturus essem prorsus prodigam, ac inutilem, si Lectori meo molestus amplius esse vellem singulas resolutionis hujus partes cum singulis assertionis nostræ partibus componendo. Faciet id facile prudens Lector, si placeat singula seorsim, & coherentiam omnium ferò, ac sincerè considerare. Faciet verò facilius, si advertat istam ejusdem Sylvestri causalem, ver. *Probabile*. Et secundum Cancellarium, ait, quod sic est probabile, dicitur certum moraliter. Quia certitudo moralis non contingit ex evidentia demonstrationis, sed ex conjecturis probabilibus, grossis, & figuratibus. Quæ retulimus ex Sylvestro; vide etiam, si placet in paulò anteriori Sum. Ang. ver. *Opinio*. Adde, quoad Cajetanum, indicium minimè contemnendum, quatenus totum suum de opinione, deque usu opinionis discursum claudit hac periodo: *Non enim exigit Deus ab homine plusquam conditio hominis habet, quia divina sapientia disponit omnia suaviter*. Qualia tanè auctores nostræ sententiæ soliti sunt pro se passim usurpare, & nos paulò prius spontè usurpabamus; Eadem verò minus congruunt trudentibus ad inferos, quicumque in re gravi deserunt tutiora, ac rigidiora absque majori in contrarium probabilitate, & quin de hoc probabilitatis excessu prævidetur certitudo, ideoque auctores hujusce sententiæ usurpare pro se talia minimè solent.

ART. CCXII. Ex iis itaque omnibus apparet non esse de conceptu prudentiæ humanæ, certitudinem simpliciter, seu infallibilitatem, totalem quoad ullam cognitionem directam objecti eligibilis, ipsiusque electionis; solumque actum ultimò præceptivum ejusmodi certitudine universaliter gaudere, quatenus reflectitur supra cognitionem directam, de honestate objecti, vel omnino certam, vel saltem verè probabilem, aut ut alii loquuntur, moraliter certam; ac demum obligationem vitandi periculum, transgrediendi legem Dei, quod imminet formaliter, ex qualitate præviæ cognitionis directæ, solum vigere, ac urgere sub cognitione, vel dubia propriè, ac strictè, vel leviter fundata, atque improbabili, seu non probabili de honestate eligibilis, & quod electio nò sit peccaminosa, uti quoad singulas partes expositum hucusque est, & videtur sufficienter, efficaciterque confirmatum. Verùm recedere minimè debeo ab isto discursu sub orto ex periculo transgrediendi legem Dei sub directione opinionis probabilis, quin expendam, & mittam in bilancem momentum hujusce periculi in doctrinis, & in operationibus, necnon necessitatem, atque obligationem seriè, ac vigilis præcautionis quoad utraque. Inde enim plurimum, ut spero roboris accedet doctrinæ hucusque, à nobis propugnata; & fiet, ut veluti aspersa, frigida in tepefcat, si non & frigeat, penitusque deponatur ardor ille vehemens nonnullorum ex Adversariis nostris.

Instituitur comparatio periculi inter opiniones strictas, & largas, vulgò tutiores, & minus tutas.

ART. CCXIII. **D**ignum principio est, quod altè infigatur animo, semperque

perque præ oculis habeatur in controversiis, & de-
fectu doctrinarum, documentum pulchrum, & soli-
dum D. Bonavent. tom. 7. art. 7. cuius alterius illi sup-
paris, lib. 1. comp. Theol. cap. 52. Cavenda est conscientia ni-
mis larga, & nimis stricta. Nam prima generat præsum-
ptionem, secunda desperationem. Item prima dicit se-
pe malum bonum, secunda è contra bonum malum. Item
prima sepe salvat damnandum, secunda contra damnat
salvandum. Hinc sequitur opiniones tutiores ex
parte objecti, hoc est assertivas obligationis in
conscientia, ideoque strictiores, eo ipso esse tan-
tumdem periculosas, tum ex parte effectus, quem
apta sunt inducere, tum formaliter, & secundum se.
Quia omnis opinio est exposita periculo falsitatis;
atque in opinione tutiori ex parte objecti, hoc peri-
culum est conjunctum, ex textu adducto, cum peri-
culo generandi desperationem, dicendi malum esse,
quod bonum est, & damnandi eum, qui alioqui sal-
vandus erat. Qui enim affirmat obligationem
aliquam ultra eas omnes obligationes, quas reipsa
imponunt leges, quod est proprium opinionis tutio-
ris, seu strictioris falsæ, impellit eatenus ad despera-
tionem juxta illud: Alligant onera gravia, & importa-
bilia. Tale namque onus est, quod superadditur oneri,
quale ex iudicio, & sapientia Legislatoris est iuste
proportionatum totis viribus subditorum. Idem
consequenter sepe damnat salvandum. Quia expo-
nit speciali periculo damnationis eum etiam, qui alio-
qui salvandus erat, utpote succumbentem oneri
præcisè propter pondus superadditum toti iusto
ponderi. Quod autem ab eodem dicatur malum
esse, quod bonum est, atque subtrahat, quantum est
de se, liberæ hominum facultati, quod Deus eidem
amanter concedit, ex se spontè patet. Quia in hoc
formaliter consistit falsitas opinionis strictioris, seu
ut vulgò dicitur, tutioris. Verum igitur est, quod in-
ferebamus, opiniones strictiores, easdemque vulgò
dictas tutiores esse tantumdem periculosas, & se-
cundum se, & quoad effectum suum, ita ut quo stri-
ctiores sunt, eo sint periculosiores.

ART. CCXIV. Adde opiniones strictas esse pe-
riculosiores, seu expositas periculo majoris mali,
quam opiniones largas. Quia cum ambæ, ex quo opi-
niones sunt, subiacent aquali periculo falsitatis ex ge-
nere suo; periculo falsitatis strictarum inest peri-
culum majoris ulterioris mali, quam periculo falsi-
tatis largarum. Quia desperatio, quam inducit
falsitas opinionis strictæ, est magis nociva, quam
præsumptio, quam inducit falsitas opinionis lar-
gæ, uti perspicui facillè potest ex doctrina D. Thom.
de magnitudine malitiæ desperationis 2. 2. quæst.
20. art. 3. ubi inter alia inducit glossam ad illud Prov.
24. si desperaveris lassus, &c. dicentem: Nil est execrabi-
lius desperatione, quam qui habet, & in generalibus huius
vitæ laboribus, & quod peius est, in fidei certamine
constantiam perdit; inducit, & axioma Ildori, lib.
2. de sum. bono, cap. 14. Perpetrare flagitium aliquod
mors anima est; sed desperare est descendere in infer-
num. Detentius similiter est damnare alioqui sal-
vandum, quam salvare alioqui damnandum. Quia
damnans salvandum videtur magis recedere ab in-
dole, & voluntate Dei, qui vult omnes homines sal-
vos fieri, & non vult mortem peccatoris. Nec deest
ratio suadens detentius esse, quod bonum est, quam è
converso. Quia bonitas cuiusvis boni moralis pro-
dest magis, quam noceat malitia opposita. Mensura
enim bonitatis omnis, & malitiæ moralis, quatenus
utilis, & nociva, est ultimus terminus, ad quem
utraque perducit, nempe felicitas æterna, & æterna

infelicitas. Felicitas autem æterna productura
quam noceat æterna infelicitas, uti demonstratum
à me fuit, lib. 1. Curs. Theol. quæst. 35. art. 4. Ubi etiam
art. 7. inveni es illationem circa hoc punctum præ-
sens. Ergo falsitas negativa boni moralis, seu dicens
malum esse, quod bonum est, est intensior, quam falsi-
tas negativa mali moralis, seu dicens bonum esse,
quod malum est.

ART. CCXV. Exiis, quæ quidem requirunt
vigilem, nec præproperum calculatorem, apparet
ratio, ob quam Apostolus locis, quæ retuli, art. 7. ob-
testatur doctrinas stringentes nimium, hoc est, di-
ctas, simulque falsas, tanta cum vehementia rebi. E-
vangeliis, quantam nullibi reperitur adhibita
adversus ullas nimis largas, hoc est, largas, simul-
que falsas. Subtextui autem idem similia et Augu-
stino, ex sacris Canonibus, & quod caput est, et
Christo Domino. Eadem ratione D. Thom. locum
periculum doctrinæ non solum nimis largæ, sed etiam
nimis strictæ, nec minus illud, quam illud præ-
sertim, dum agitur de peccato mortali. Audiat
quod. 9. art. 15. Omnis questio, in qua de peccato mortali
quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculo de-
terminatur. Quia error, quo non creditur esse pec-
catum mortale, quod est peccatum mortale, cum quantum
non excusat à toto, licet forte à tanto. Error vero, qui
creditur esse mortale, quod non est mortale, ex consequenti
ligat ad peccatum mortale. Præcipue autem pericu-
lum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione au-
dit. Veram intelligentiam huius testimonii quod
excusationem non à toto, sed à tanto habemus, art.
15. post med. ex D. Antonino ibi relato, eademque
stabilimus ex pso D. Thom. art. 16. Atque eadem
intelligentia invaluit communiter apud Theolo-
gos. De cætero eundem errorem opinandi pro utri-
bet parte in quæstione de peccato mortali man-
ifestat S. Doctor, opusc. 7. art. 7. Ex his multis, quæ plura
hac in re imitantur accipere paucos, qui intem-
perantur curi nostro fundato in D. Bonavent. Cate-
ch. in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 2. corol. 1. inter alia præ-
eo scopo, hæc habet incautum est, & malum asserere
aliquid esse peccatum mortale, quando non præ-
sufficiat auctoritate, vel evidenti ratione. Similia
ver. Clericus, num. 11. in fine. Quia igitur sunt opi-
niones diverse, judicare de mortali est periculosum. Sicut
tom. 4. de relig. tract. 8. lib. 1. cap. 4. num. 8. Asserendum
non est peccatum mortale, nisi ubi ratio, aut lex argu-
at. Idemque dicit tract. 3. de charit. dist. 7. sect. 1. in p-
nem. Aliquantò fortius Arag. 2. 2. quæst. 83. art. 2.
tit. 3. corol. 3. Certè videtur durum, & à Christiana
charitate alienum, mittere aliquem in infernum, &
discere, quod peccet mortaliter, sine evidenti, & certa
ratione. Præjueat his Venerabilis Cancellarius do-
ctrina, & pietas et clarus, ac valde celebris Joan. Ge-
lon. part. 3. lib. de vita spirit. lect. 4. corol. 13. dicens
Ex his elicio pro Doctoribus Theologis doctrinam se-
lubrem, ne sint faciles asserere actiones aliquas, aut
omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub viti
universalis. Ac deinde: Fit præterea quandoque, ut
per tales assertiones publicas nimis duras, generetur
strictas, præsertim in non certissimis, nequaquam
eruantur homines à luto peccatorum, sed in illud pro-
fundius, quia desperatius immergantur. Subscribit
Gersoni observantissimus ergo ipsum, eundemque
dicens consolatorem animarum S. Antonius rebus
quæ retuli art. 160. & præsens opportunitas postulavit,
ut repetam. Inter duram, vitæ, & benignam vitæ præ-
cepta sententiam benigna est potius, cæcis pariter
interpretatio facienda: Videtur quamplurimum possit

in hunc scopum diligenter, & luculenter collecta apud P. Georg. Gobat. in Clypeo clementium iudicantiumque fori tota ferè prima parte, nempe à f. 3. ad finem usque.

ART. CCXVI. Quod si hæc ita se habent quoad singulas quique opiniones de licito, & illicito, de peccato, & non peccato, ac præsertim de peccato lethali, & non peccato lethali; quid dicendum erit de opinione decisiva præsentis nostræ controversiæ, complectente sub se totam collectionem opinionum ejusmodi directarum, quarum apud unum Dianam dicuntur referri ad tria millia. Adversarii nostri uno rati recidunt, ac reprobant omnes in qualibet materia opiniones negantes aliquid esse licitum, seu esse peccatum, aut veniale, aut lethale, & affirmant peccatum, seu veniale, seu lethale juxta subjectam materiam, quotquot, & quoties operantur conformiter ad eandem opiniones negativas peccati, seu venialis, seu lethalis, nec conformantur in opere opinionibus potius affirmativis esse peccatum, seu veniale, seu lethale. Id quod hæc sola mitigant limitationem non admodum miti: Nisi videlicet constiterit opinionem negativam peccati venialis, aut peccati lethalis esse probabiliorē. Unde ex sententia horum auctorum opinio affirmativa peccati, seu venialis, seu lethalis inducit re ipsa obligationem in conscientia sub peccato, seu veniali, seu lethali, prout fuerit opinio directa, tametsi non constet eandem opinionem affirmativam peccati esse probabiliorē, quam oppositam. Sufficit enim, ut isti dicunt, quod non constet opinionem affirmativam peccati esse minus probabilem, quam oppositam. Constat autem id taceret in actu signato circa res controversas, de quibus loquimur, ut potè habentes pro, & contra auctores classici, seu pios, & doctos, quos, & quorum rationes est difficile in vicem librare, atque deducere præponderantiam abque scrupulis, & implicatissimis tricis conscientiarum. Unde non possum non laudare iudiciū P. Suar. viri sapientissimi pariter, ac piissimi, teneantque conscientię, qui tract. 3. in 3. disp. 12. sect. 5. n. 8. & cum prætulisset conclusionem: Quævisque opinio probabilis hanc actionem non esse malam, vel prohibitam, vel præceptam, potest aliquid formare conscientiam certam, vel practicam conformem tali opinioni; probat deinde inter alia dicens: Quia effectus intolerabile obligare omnes homines ad conformandam singulas opiniones. Idem ferè habet tom. 5. in 3. disp. 40. sectio 3. num. 15.

ART. CCXVII. Sed redeo ad meam ponderationem. Si est periculosum in rebus singulis controversiis affirmare peccatum, ac præsertim peccatum lethale, atque hoc est periculosius, magisq; præcavendum, quam oppositum, cæteris paribus; si propterea sub eadem conditione benigniores opiniones sunt rigidioribus præferendæ; atque oppositum hujus subiacet magnis inconvenientibus in via Dei, & respectu salutis animarum, uti laudatissimi auctores optimè censuerunt. S. hæc, inquam, ita habent in unaquolibet controversia particulari, valde profectò periculosum est, maximeque præcavendum in universali præsentis controversia tenere sententiam affirmativam obligationis, & peccati. Per quam videlicet determinantur, cæteris paribus, ad eandem partem affirmativam obligationis, & peccati, omnes controversiæ particulares de peccato, & non peccato, de peccato lethali, & non lethali. Juxta documentum igitur Gersonis, & D. Antonini, aliorumque modò præmissum cum fundamento immediate ante à nobis prædicto ex D. Bohavent, nostra sententia nega-

Part II.

tiva ejusmodi obligationis, & assertiva usus liciti opinionis ejusvis practicæ verè probabilis tenenda, ac tradenda à Theologis, atque ab omnibus conservanda est potius, quam opposita obligans universaliter sub peccato ad omnes opiniones tutiores, eademque strictiores, præterquam ubi constiterit, & convincenter ostensum fuerit, easdem tutiores esse simul minùs probabiles, quam opiniones contrarias. Nostra, inquam, hæc sententia tenenda, ac conservanda est ratione multò maxima, ut liquet ex specialibus nostræ hujus articuli ponderationibus; rejicienda verò, ac deprimenda est sententia opposita de tutiori, ac strictiori; dum non constiterit sententiam istam oppositam habere pro se majora, ac firmiora fundamenta, vel auctoritatis, vel rationis, vel utriusque quam nostram, ex quibus appareat illam esse veram, & istam falsam. Hoc autem usque adeò non apparet ex fundamentis hucusque per Adversarios adinventis, ac promulgatis, ut oppositum appareat abundè ex toto isto opusculo nostro. Ergo dum meliora alia fundamenta non producentur pro parte contraria, nostra potissimum sententia teneri, ac conservari debet, ut potè tutior formaliter, seu minus periculosa ex genere suo, ut patet ex præmissis. Quam in rem addo loco sigilli, quod ab aliis vulgatum jam est. M. Barubade Gallego in resol. moral. in Prologo ad tract. de conse. ubi ex glossa ad Prologum constitutionum sui fulgentissimi Ordinis Prædicatorum text. 1. §. 3. circa illud: Cum Ordo noster specialiter ob prædicationem, & animarum salutem; refert hæc: Declaramus, quod tria sunt præcipue, quæ salutem impediunt animarum. Primum est, &c. Tertium est nimia austeritas in consiliis, & opinionibus. Terrentur enim homines ex hoc in tantum, ut salutem propriam negligant. Quapropter relaxanda est, quantum fieri potest, rigiditas, & auctoritas in consiliis, ac homines benignè tractandi sunt. Quæ salubris, & discretæ admonitio sapientissimorum S. Domini filiorum urget, vel maxime in præsentia. Quia pars rigida, ac austerior circa præsentem controversiam universalem est fautor omnium rigiditatum, & austeritatum possibilium in inopinabilibus universis, ut per se patet, & ponderatum jam est. Atque hæc de securitate, & periculo quoad opiniones.

Annectitur eadem comparatio periculi in agendo.

ART. CCXVIII. VEnio ad operationes, circa quas est opportuna, & optima animadversio Sylvestri, ver. Confessio, 2. quæst. 2. n. 4. Licet sit tutius, a t, statim confiteri quam disserre; non tamen tutius est tenere, quod sic obligetur. Quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi. Quæ ratio confirmat, quod dicebamus de opinionibus strictis. Verùm circa ipsum statim confiteri, atque in genere circa ipsum operari conformiter ad strictiorem, oportet distinguere de motivo sic operandi, necnon de electione, cuius causa est, & cuius causa non est opinio ipsa strictior. Si quis operetur conformiter ad opinionem strictiorem præcisè, quia prosequutio objecti, quod per eam proponitur amplectendum, confert ad mortificationem passionum, quia eadem est minoris perfectio, & certius placet Deo, placetque magis; proculdubio est tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem strictiorem, ut per se patet. Sed nunc opinio strictior, quæ strictior, non est causa electionis, neque

K

hæc

hac sit dependenter ab illa. Quia ejusmodi motum manet integram etiam credenti opinionem strictiorem esse minus probabilem, imò & esse falsam, & certissime falsam. Quapropter sicut ex Apostol. 1. ad Timoth. 1. 9. *Lex iusto non est posita*, quoad vim utique coactivam, seu comminativam; ita opinio strictior, quae strictior, nullam exercet positivè, neque quidquam eatenus refert, an vera, an falsa esse doceatur, & credatur, respectu operantis ex amore majoris perfectionis, majorisque gloriæ, & beneplaciti Dei. Quia si sub utraque opinione operabitur idem, ut potest operans ex motivo, quod sub utraque persistat idem, & æquè viget.

ART. CCXIX. At si quis operetur conformiter ad strictiorem præcisè, quia lex Dei obligat ad ita operandum, quia alioquin incidit in iram Dei, & decidet ad inferos, eritque servus, ac filius Diaboli; dico non esse tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem strictam, seu strictiorem, imò esse periculosius iuxta nuper ponderata, certè non esse minus periculosum, quàm oppositum, si cætera sint paria. Ratio est, quia non solum leges reipsa lata à Deo sunt sapientissimæ, sed etiam ommissio earum, quas de facto non tulit, est sapientissima; ac proinde non solum ommissio legum, quas de facto tulit Deus, sed etiam promulgatio earum, quas omisit de facto, fuisset insipientissima, ut potest opposita ommissioni sapientissimæ, & quæ per infinitam sapientiam Dei judicata est congruens, atque omnino conveniens humano generi jam præexistenti. Conveniunt nempe, & disconveniunt naturæ rationali leges, & omissiones legum, sicut corporibus frigoris, & calor, & privationes eorum. Eadem igitur ratione, quæ opinio tam stricta, quàm larga est exposita periculo falsitatis, quatenus opinio est, & consequenter est exposita periculo stricta quidem, affirmandi reipsa Deum esse auctorem legis insipientis, largæ verò, affirmandi similiter reipsa Deum esse auctorem omissionis legislativæ insipientis. Eadem, inquam, ratione, qui operatur conformiter ad opinionem strictam modo prædictam, seu movente, ac determinante ad operandum opinione stricta, quæ stricta est, est expositus aequali periculo, ut feratur ad Deum affectu suo tanquam ad legislatorem reipsa insipientem, utq; obsequatur, tanquam supremæ suæ regulæ, regulæ reipsa distortæ, ac insipienti, sicut idem dicendum est de converso proportionaliter, quoad omissionem legis, de operante juxta opinionem largam. Neuter igitur ex utraque perantibus excusari potest à magno, foedissimoque flagitio, nisi per ignorantiam invincibilem, quando contingit opinionem, quæ dirigitur in agendo, esse falsam. Nisi enim ignorantia invincibilis interveniat, uterque tunc committit peccatum injuriosum Deo simile peccato jurantis falsò per Deum. Quia uterque ille constituit tunc Deum, quantum est de se, auctorem insipientis, seu legis, seu omissionis legis, perinde ac ille constituit Deum testem, & suffragatorem falsitatis.

ART. CCXX. Hæc causa est, ob quam tam severe, & toties, totque modis præcipitur nobis in Sacra Scriptura, ne addamus quidquam, vel demamus legi Dei, uti retuli art. 41. Nisi enim utrumvis horum induceret perversionem morum, & injuriosam Deo, & ordinativam nostri intra nosmetipsos, & cum proximis, non interesset multò magis addere, aut demere legi Dei, quàm addere, aut demere numero civium Romanorum, aut numero occisorum in pugna Cannensi. Eminent porro, v. l. maximè veritas, & momentum hujus rei, nostræque totius hujus observationis in ingenti illa controversia, quæ acriter in-

vicem commisit Principes Apostolorum Petrum, & Paulum, quæque deinde vehementer exaruit inter summos Ecclesiæ Doctores Augustin. & Hieronym. circa cibos lege veteri prohibitos, uti mirabili, & gratæ cum comprehensione enarrat D. Thom. l. 2. ad 2. epistolam ad Galatas. Parum sane intererat, & etiam nunquam interest, secluso scandalo, quod quis abstineret à cibis lege veteri prohibitis castitate corporalis, aut spiritualis, aliove honesto motivo, & de facto Apostolus ipse usurpavit non semel legem veteris observantiam, & præsertim circumcisionem, ut notat inibi D. Thom. & liquet ex acta. Interfuit tamen plurimum, ne Gentiles converti ad Christianum cogerentur, ut loquitur Paulus, id est, ut exponit D. Thom. ne abstinerent credentes, & quæ debebant, propter exemplum S. Petri, se tenere in conscientia ad ejusmodi abstinentiam. Interfuit verò usque ad eam, ut D. Paulus, prout habetur in prædicta cap. 2. ea de causa restiterit in faciem D. Petri, cum deinde quæ eadem de causa voluerit Spiritus Sanctus inibi declaratum pro tota semper posteritate reprehensibilem, quæ est vox Apostoli, eaque intelligenda cum proprietate, & realitate, ut censet, & efficaciter probat D. Thom. cum, & ex Augustino. Edigitur valde periculosum operari conformiter ad opinionem strictam cum dependentia ab eadem opinione. Nota inconveniens ponderatum in materia juris divini tenere proportionaliter in materia etiam juris humani quoad ejus auctorem; tum inter verò tenet, si consideretur Deus, ac cooperatur, & vindex legum humanarum, ut patet consideranti.

ART. CCXXI. Apparet primò ex dictis, opiniones strictas ex genere suo, seu cæteris particulis periculosiores occasionaliter, quàm largas. Quia cum periculū falsitatis sit in utrovis æquale, neque de hoc dubitari posse videatur; inconveniens in iudicio, quod ex opinionibus strictis falsis pronum est, ut subsequatur, est majus, ut innouit jam, quàm quod subsequitur ex largis falsis. Apparet rursus opinio strictas tantumdem, ut minimum, ac largas periculosas esse, si formaliter, & secundum se præcisè considerentur, tum etiam si considerentur casualiter, & effectivè, seu quoad usum utrumvis proprium, ac specialem. Quia æqualiter prohibetur legi Divinæ additio, & diminutio legis Dei, & non minus est injuriosum Deo, qui affectu suo fertur ad Deum, ut auctorem legis, cujus non est auctor, quàm qui fertur ad eundem, ut non auctorem legis, cujus est auctor. Quorum primum facit qui deducit in opus opinionem strictam falsam; secundum, qui largam falsam. Ponderata præterea fuit ratio minimè contentenda pro excessu opinionis strictæ, falsæ quoad utrumque etiam hoc posterius malum. Idem valde constituit consilium, quod retulimus, D. Præsertim Augustino. Gerson. aliorumque gravium, & piorum auctorum de cautela necessaria in tradendis opinionibus strictis, de quæ præferendis benignioribus, ubi cætera sunt paria. Non enim commendarent documentum tale tales, & tanti viri, nisi inconveniens, cujus periculo subsunt opiniones strictæ, esset majus, ac deterius simpliciter, & absolute, quàm cui sunt obnoxie opiniones largæ, seu benignæ.

ART. CCXXII. Quapropter quod opiniones strictæ dicantur tutæ, aut tutiores, largæ verò, seu benignæ dicantur contra non tutæ, seu minus tutæ, quid ab usum, ac improprium, & verificatur secundum rationem materiæ, quatenus est omnino, ac certissime tutum id facere, quod opinio stricta dicitur de-

feri, esseque de necessitate salutis, ut fiat; & non est
hoc eorum facere oppositum, quod opinio larga, seu
benigna dicitur, ut fiat. Ceterum in sensu for-
benigna dicitur, ut fiat. Ceterum in sensu for-
malis, & casuali utrumque genus opinionum est pa-
riter periculosum, & magis periculosum genus opi-
nionum strictarum, ut liquet ex dictis. Verum de
modo loquendi, cum de re constet, non est admo-
dum curandum, & nos quoque pergemus loqui
cum multis, & opiniones strictas, seu assertivas obli-
gationis in conscientia dicere tutiores, minus vero
opiniones largas, seu benignas. Manifestior
quodammodo est abusus loquutionis eorum, qui di-
cant opiniones strictas, seu rigidas stare pro lege
contra commodum; largas vero, seu benignas pu-
gare contra legem pro commodo. Hoc enim per-
inde improprum, ac dissonum est, atque si dicere-
tur opiniones largas seu benignas stare pro hone-
state contra peccatum; strictas vero, seu rigidas pu-
gare pro peccato contra honestatem. Nempe sicut
opinio stricta dicit dari legem, & obligationem le-
gis, ubi opinio larga dicit neutram dari; ita opinio
larga dicit non esse peccatum, & esse honestum,
quod stricta dicit non esse honestum, & esse pecca-
tum. Unde tales duorum tantum, vel trium moder-
norum loquutiones vitandæ, tanquam fucum fa-
cientes, & tanquam fomites contentionis, utpote
laborantes falsa suppositione, aut fallaci insinuatione
suppositionis falsæ. Aliud namque est stare pro le-
ge, quam certum sit re ipsa dari, aliud affirmare dari
legem, de qua omnibus ritè consideratis, controver-
tatur, ac dubitatur, an re ipsa detur; & similiter de
peccato, & honestate, necnon de commodo pure
temporali.

*Concluditur utrumque genus opinionum ri-
gidarum, & benignarum indigere sæpè, &
& sub probabilitate etiam potiri excu-
satione per ignorantiam in-vin-
cibilem.*

ART. CCXXXIII. **I**D quoad rem ipsam prætereun-
dum, aut occitanter consideran-
dum minime est, quod ex præ-
missis infertur clarè, utrumque genus opinionum &
rigidarum, & benignarum sæpè indigere, & quam-
vis probabiles apud unumquemque sunt, etiam poti-
us excusatione fundata in ignorantia invincibili: In-
digere verò, & potiri, tum quoad ipsas secundum se,
seu præcisè quoad assensum ipsam, vel dissensum in-
tellectualem, tum quoad usum earumdem, seu quo-
ad electiones, & operationes ex illis subortas. Nec so-
lum quoad exclusionem peccati, & malitiæ formalis
secundum specialiter demeritoriam, verum etiam quoad
inclusionem bonitatis moralis, & meriti, si nil aliud
aliunde desit. Hæc, ut inferam, assumo duo principia
certa, alterum juris, alterum facti.

ART. CCXXXIV. Principium juris est: In iis, quæ
pertinent ad fidem, & bonos mores, tenere, maxime
verò docere opinionem quamlibet falsam, est malum
moraliter, & peccatum pœna dignum ratione sui,
loquendo per se, & nisi excuset ignorantia invincibi-
lis. Ita omnes Doctores, & patet ex dictis. Quia quo-
ad mores quolibet opinio falsa addit, vel demit legi
Dei, addit, si est stricta, & falsa; demit, si est larga,
& falsa. Utrumque autem est prohibitum lege Dei,
ut vidimus, ac proinde utrumque est peccatum per
se. Idem dico quoad fidem. Quia quolibet opinio,

aut doctrina falsa in rebus fidei addit similiter, vel
demit revelatam à Deo, & revelationi divinæ; atque
utrumvis est similitudine deordinatum, ac turpe, &
injuriolum Deo, atque reprobaturum sæpè, & acriter
in S. Scriptura. Unde opinari in his falsò, aut docere
falsà est deterius ex genere suo, quam deviare à lege
in agendo. Quia opinio, & doctrina tangit radicem,
& serpit magis, hæretque diutius.

ART. CCXXXV. Principium facti est trimembre.
Prima pars: Dantur, semperque extiterunt in genere
humano quam plurimæ opiniones falsæ, tum specu-
lativæ circa fidem, aliæ addentes, aliæ dementes ve-
ritatibus revelatis, tum practicæ circa mores, aliæ ad-
dentes, aliæ dementes legi Dei: Patet hoc manifestè
ex controversiis innumerabilibus circa sensum lite-
ralem cuiusq; loci S. Scripturæ, & circa bonitatem, &
malitiam actuum humanorum, aliis affirmantibus, &
aliis negantibus talem determinatè sensum esse ve-
rum, ac legitimum, aliisq; similiter affirmantibus, &
aliis negantibus talem determinatam opinionem esse
peccaminosam. Hujusmodi controversiarum, & cõ-
tradictionum, ultra millenas, & millenas, sunt pleni
libri, & Commentatorum S. Scripturæ, & tractatorum
rerum moralium. In ejusmodi autem controversiis, &
contradictionibus totidem sunt opiniones falsæ, atq;
veræ, cum in omni contradictione altera pars sit ve-
ra, & altera falsa, ut sæpè diximus, & est per se evi-
dens. Ex his porro opinionibus falsis, qualiter à nobis
propositæ sunt, quæ sunt affirmativæ addunt, & quæ
sunt negativæ demunt veritatibus revelatis, & legi-
bus respectivè. Hæc igitur pars est palpabiliter, ut ita
dicam, vera. Secunda pars: Quamplurimæ ex prædi-
ctis opinionibus falsis utriusque generis non solum
sunt expertes formaliter, ac imputabiliter omnis ma-
litiæ moralis, ac demeriti immediatè, & ratione sui,
verum etiam concipiuntur, & docentur cum laude,
& merito speciali coram Deo. Probatur, quia contro-
versie tales, & opiniones invicem contradicentes;
auctores habent magna ex parte; præsertim quoad
sensum legitimum Scripturæ, Sanctos Ecclesiæ Do-
ctores, aliosque SS. PP. ut S. August. nominatim, & S.
Hier. D. Thom. D. Bonavent. & maxima ex parte, ac
sæpè in totum viros alios piissimos, quorum conver-
satio in cœlis fuit, & intima, ac assidua cum Deo, de-
que divinis communicatio, & mores sine labe puri, si
quæ fides historiis, & libris de Scripturis Ecclesiæ-
sticis, si quæ auribus, si quæ oculis habenda est. Legi-
tur prætereà, & auditur, & prudenter creditur de non-
nullis eorum, quod decesserint cum gratia baptisma-
li. Dicit autem non potest absque magna ac impia, &
temeritate, & vecordia, auctores tales non scripsisse
libros suos cum laude, & merito coram Deo. Nec di-
ci potest hanc illis prærogativam deferendam esse
quoad ea tantum, in quibus veritatem attingerunt, ac
tradiderunt, quandoquidem certum est, & hæc, & ea;
in quibus decepti fuerunt, scripta ab illis fuisse cum pa-
tri assiduitate diligentia, ac bona fide, exque eadem
sancta intentione gloriæ Dei, & salutis proximorum;
Hoc porro ipsum ita certum puto de omnibus sæpè
Scriptoribus Catholicis præsertim classicis, qui scri-
psere de pertinentibus ad fidem, & bonos mores, ut
nemo prudens, ac timoratus conscientie sit id revoca-
turus in dubium. Est igitur, & hæc pars admodum cer-
ta, ac prorsus innegabilis. Postrema pars evidens est:
Il, qui sine peccato formali, & cum laude, ac merito
tenuerunt, ac docuerunt prædictas opiniones practi-
cas falsas (eademque est ratio de iis, qui illis similiter
crediderunt, aut credunt) sine peccato itidem formali;
& si nil offuit aliud: etiam cum laude, & merito eaf-

dem opiniones deduxerunt in opus, atque iuxta illas, & dependenter ab illis operati sunt, ac operantur. Patet hoc, quia proxima regula morum est propria cuiusque conscientia, & iuxta ipsam, atque ex ipsius testimonio iudicandus quæ sitque est. Fieri igitur minime potest, ut quis sine peccato formali, & cum laude, ac merito iudicet hoc hic, & nunc esse licitum, ac honestum, & nihilominus peccet interea formaliter, ac demereatur id eligendo, ac faciendo.

ART. CCXXVI. Arguo jam: Omnes opiniones falsæ in iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores sunt peccaminosæ per se, ac demeritoria, & neque teneri, neque doceri possunt absque peccato formali, ac demerito, nisi excuset ignorantia invincibilis; & similiter sunt peccaminosæ, ac demeritoria, nisi similiter excusentur electiones omnes, & operatioes, quæ sunt dependenter, dependentia formali, ab iisdem opinionibus falsis, quæ parte sunt practica, & versantur in materia morum, ac proinde omnes tales opiniones, & electiones, atque operationes indigent excusatione fundata in ignorantia invincibili, ut evadant expertes malitiæ formales, ac demeriti specialis. Sed tenentur de facto, atque docentur quam plurimæ opiniones falsæ in materia fidei, ac morum, & quæ sunt in materia morum, deducuntur in opus absque ulla malitia in formali, ac demerito speciali, imò cum laude, & merito, si nil obstat aliud, ac proinde possunt eadem, & opiniones, & electiones, atque operationes excusatione fundata in ignorantia invincibili. Ergo quam plurimæ opiniones tam rigida, quam benigne, & operationes ex illis procedentes indigent excusatione fundata in ignorantia invincibili, quod minus sunt formaliter peccaminosæ, ac demeritoria; eademque excusatione potiuntur de facto; ita ut evadant nihilominus laudabiles, ac meritoria coram Deo, si nil obstat aliud. Patet major ex principio juris, & minor ex principio facti, atque consequentia est re ipsa evidens quoad partem propositi, quam complectitur consequens. Ut autem habeatur reliqua pars propositi, quæ est de sufficientia probabilitatis ad prædictam excusationem legitimè petitam ex ignorantia invincibili, sufficit advertere, quod est per se manifestum, nullam opinionem falsam posse esse certam certitudine, vel evidentia, vel fidei divinæ, cum nec cognitio evidens, nec fides divina possit esse falsa. Exclusa etenim hac utraque certitudine sola superest probabilitas, quæ ab aliis dicitur certitudo moralis, ut vidimus supra ab art. 207. ratione cuius prædictæ opiniones falsæ, & consequenter electiones, & operationes procedentes formaliter ex ipsis, nanciscantur prædictam legitimam excusationem petitam ex ignorantia invincibili.

*Promovetur amplius, & concluditur
eadem excusatio ex ignorantia
invincibili.*

ART. CCXXVII. Quia verò probabilitas non consistit in indivisibili, sed potest esse major, & minor, quatenus altera ex opinionibus invicem oppositis nititur majori, seu meliori, magisque suo fundamento, quam altera; & rursus majoritas, & minoritas potest esse tum controversa, & anceps, tum manifesta, & indubitabilis propter similem disparitatem fundamenti, & notitiæ: Oportet ulterius inferre, quod sufficiat ad excusationem ex ignorantia invincibili, quælibet vera probabilitas, sive sit re ipsa ma-

jor, sive minor, & utcumque talis appareat; dummodo excessus unitus, & inferioritas oppositæ non sit manifesta, ac indubitata. Inferunt autem hoc, quæ tenet pijs, & docti interpretes Sacrae Scripturæ, dum circa intelligentiam, & sensum illius tenent, ac docent passim opiniones invicem contradicentes, aut utrumque impossibile, quarum proinde alterutra sit falsa, excusantur ignorantia invincibili quoad fidem, dum in eam incidunt ut nuper partem suppositum, partim suam. Habere autem fundamenta sua quisque opinionis re ipsa disparia, ac incongrua, alii re ipsa graviora, alii leviora, siquidem sunt specie diversa. Neutri verò certificari possunt, aut tanquam certum credere sua fundamenta esse meliora, seu graviora, quam opposita; Nam deceptio falsis opinantibus hoc repugnat, ac preterea est presumptuosum, & nimis elationis, ut quis in rebus controversis, & utrumque opinabilibus libi in animam inducat tanquam rem certam, etiam dum fallitur re ipsa, sua fundamenta esse meliora, ac graviora. Ergo qui in talibus decipiuntur, ratione solius probabilitatis, & absque certificatione de maiori probabilitate positi sunt legitima, ut supra, excusatione petitam ex ignorantia invincibili. Eadem autem est ratio de deceptis circa mores; tum quia iis quoque simili omnino modo contingit contra rationem opinari; tum quia eadem est ratio de doctrina, & salutate doctrinae, ejusdemque falsitatis excusatione in iis, quæ pertinent, & ad fidem, & ad mores, ut habuimus supra ex D. Thoma quodlibet 3. q. 4. art. 10. tum maxime quia omnis doctrina de moribus descendit apud catholicos ex doctrina circa intelligentiam Scripturæ, certæ veritatis, & falsitatis quoad illam est inseparabiliter connexa cum veritate, & salutate quoad istam, quandoquidem certum est omnem veram doctrinam de moribus contineri in S. Scriptura.

ART. CCXXVIII. In utraq; igitur materia aequè sufficit probabilitas opinionis ad legitimam salutaris excusationem ex ignorantia invincibili, quidquid sit de maiortate, & minoritate probabilitatis incertæ, ac anceps, si per comparationem ad opinionem oppositam. Quippe quod majoritas probabilitatis tenet se ex parte opinionis oppositæ, si ea sit manifesta, ac indubitata, tollat opinionem minus probabiliter excusationem petitam ex ignorantia invincibili (ut modo excipiebamus) abundè liquet ex dictis supra, & indicatis art. 152. ac deinceps, & confirmatur. Quia quis, inter exponendum locum Scripturæ Sacrae, ex duobus interpretandi modis invicem incompensabilibus, eam interpretationem teneat, ac tradat, cuius fundamenta videt esse manifestè, ac indubitantè minora, ac debiliora, eam verò rejiciat, ac docet, cuius fundamenta conspiciat esse æquè manifestè, ac indubitantè meliora, & solidiora: is procul dubio non get stultè, ac impiè, & merito reputabitur adulator potius, quam legitimus interpres sacri textus. Nunc autem sæpè, ac verissimè est, eandem esse rationem opinionum licitè, vel illicitè seu tenendam, seu docendam in iis, quæ pertinent ad fidem, & operationes. Tenet ergo similiter in materia quoque morum ea exceptio. Quam equidem nullus ex allegatis usus liciti opinionis cuiusvis practicae probabilitatis expresse, & omnes admittunt implicitè, ut potè inclusam in conceptu ad æquato veræ, ac solidæ probabilitatis, uti notabamus in loco proxime memorato. Quoad reliquam autem qualemlibet maiorem, & minoritatem probabilitatis, sive existentem re ipsa,

repta, siue apparentem utrunque, & quantumcun-
que argumentum propositum est efficax, & totus
opus progressus convincit; quamlibet imprimis opi-
nionem verè probabilem licet, & absque ulla for-
malitatem morali speciali teneri ab unoquoque; pos-
se in rebus cum pertinentibus ad veritates revelatas,
cum pertinentibus ad operationes humanas, siue ma-
gis, siue minus probabilis sit; ac deinde opinionem,
quam quique tenuerit absque malitia formali, licet
similiter, & absque ullo itidem peccato formali, &
doceri aliis, & siquidem opinio practica sit, deduci
etiam ad opus sub eadem amplitudine posse, ac de-
minum consequenter assensum cuiusvis talis opinio-
nis, necnon ejus propagationem ad alios, & siquidem
practica sit, usum quoque ejusdem, & operationem
illi conformem excusari legitime per ignorantiam
invincibilem, quando contingit opinionem ejusmo-
di esse nihilominus re ipsa falsam.

ART. CCXXX. Ex his jam omnibus, quæ diximus
ab art. 213. comparando invicem opiniones omnis
generis, tum quoad assensum ipsarum secundum se,
tum quoad propagationem eorundem per doctri-
nam, tum quoad electiones, & operationes proce-
dentes formaliter ex his, quæ practice sunt; Conclu-
ditur ulterius universaliter, & in genere opiniones
strictas, seu rigidas esse tantumdem ut nimirum pe-
riculosas materialiter, atque opiniones largas, seu
benignas, si cetera sint paria; imò cum magno aucto-
ritatis, & rationis fundamento dici sub eadem limi-
tatione opiniones, strictas, seu rigidas esse materialiter
periculosiores; formaliter verò utraq; esse tutas,
& æque tutas, tum quoad assensum, & traditionem
ipsarum secundum se, tum quoad usum formalem, &
proximum earundem, dum, & quatenus probabiles verè
sunt, & tales ab unoquoque reputantur, omnibus
hinc, & inde diligenter consideratis. Concluditur
deinde in specie, pro præfati controversia universa-
li, opiniones istas duas reflexas, quarum altera, quam
defendimus ut veram, & veram esse reputamus esse
benigna, seu larga, atque affirmativum esse usum
opinionis cuiusvis practice verè probabilis, siue sit
magis, siue minus probabilis, & siue sit stricta, siue
larga; altera verò est stricta, ac rigida, atque negat
esse licitum usum opinionis practice benignæ, seu
largæ, tamen si verè probabilis sit, nisi præ-
terea confiteatur eandem simul esse probabilio-
rem, seu meliorem, ac solidiori fundamento innixam.
Concluditur, inquam, opiniones istas duas ita inter
se comparari, ut sententia adversariorum nostrorum
stricta, seu rigida sit tantumdem ut minimè pe-
riculosa materialiter, atque nostra larga, seu benigna,
imò magno cum fundamento censetur illa esse pe-
riculosior materialiter, quam ista, loquendo de pericu-
lo opinionis practice propriæ, & strictæ tali, seu, quo-
ad conceptum, & usum ipsius proprium, ac specia-
lem, formaliter verò utramque hanc sententiam esse
æque tutam, & quoad assensum, & quoad usum utri-
usque apud eos omnes, qui alterutri earum assentiri
poterunt, assentienturque de facto omnibus hinc, &
inde, uti par est, diligenter consideratis; assentiri ve-
rò poterunt, assentienturque vel immediatè, vel me-
diante aliqua alia reflexione, aut reflexione, siue per
se, siue per accidens, reflexione. Ita nimirum, ut quid-
quid sit de reliquo, seu de ratione propter quam, as-
sentiantur re ipsa opinioni huic, vel illi, dum operan-
tur, simulque credant, assensum intra terminos opinan-
tis firmo, se ad nil amplius teneri, seu non teneri se ad
ulteriore in indagandi diligentiam. Quapropter sen-
tentia adversariorum, si falsa est, indiget non minus,

Pars 11.

quàm nostra, & valde probabiliter plus etiam, quàm
nostra, si hæc nostra falsa est, excusatione petita ex
ignorantia invincibili. Utalibet verò petitur eadem
excusatione, & evadit immunis à malitia formali, &
à merito specialis poenæ ratione sui, apud eos omnes,
quibus probabilis videtur, atque illi de facto assen-
tiuntur. Indiget verò, & potitur ejusmodi excusatio-
ne, tum quoad assensum sui, & suasionem respectu
aliorum, tum quoad usum & proximum, uti universali-
ter dictum fuit prius de omni, & quavis opinione
probabili, seu stricta, seu larga. Duæ istæ hujus arti-
culi illationes cum suis subillationibus sunt suffici-
enter manifestæ volenti bene considerare, quæ præ-
missimus, & valenti eadem bene comprehendere.
Non valenti autem, aut non valenti nil sufficere, &
minus sufficere, si plus superaddamus, propter condi-
tionem doctrinæ reflexæ, & iterum reflexæ, quæ mul-
tiloquio progressivo redditur apud plerisque involu-
tior, nempe apud prædictos non volentes, aut non
valentes. Sed ostendamus jam demum nostram sen-
tentiam esse tutam argumento apud doctos, & indo-
ctos, acutos, & habetes, intentos, & oscitantes peræ-
que valituro.

*Confirmatur postremò securitas nostræ sen-
tentia ex numero, & qualitate au-
ctorum utriusque partis.*

ART. CCXXX. IN omni ancipiti deliberatione,
 præsertim circa agenda, momen-
ti esse longè maximi numerum,
& qualitatem suffragiorum, ut determinatio reputetur
tuta, & tuta evadat actio, notum satis est, & in
confesso apud omnes, & sumitur ex C. In canonicis 19.
dist. ex quæ alius textibus inibi indicatis in gloss. ver. Pra-
ponat & ver. Plures. ubi tamen præputa videtur ha-
berit ratio pluralitatis, quam etiam ipsam cum præla-
tione commendat illud Theodosii Imperatoris tit. de
responsis: Vbi diversæ sententia proferuntur, potius vincit
numerus auctorum, vel si numerus aequalis sit, ejus parti
præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir Papinianus
eminet, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus. In ma-
teria nihilominus doctrinali, saltem dum agitur de
rebus additissimis, & quarum perfecta intelligentia
per paucis pervia est, præstantissimorum qualitas au-
ctorum attenditur magis, quam numerositas me-
diocriter peritorum. Est autem additissima, & à pau-
cissimis perfecte intelligitur præfens nostra contro-
versia quoad omnia directè, & indirectè pertinentia
ad ipsam, uti apparet ex toto hujus opusculi progres-
su, & distinctius innotescet ex digressu uncula, quam
mox subjungemus. Ut ut verò hoc habeat, certum
est, & numerum, & qualitatem auctorum maximi
faciendam esse in hac vel maxime quæstione, ut potè
regulativa cæterarum omnium quæstionum mora-
lium, quæque additissima merito à nobis dicta est,
& rationibus hinc, & inde cæteroqui ventilatur ab-
stractissimis, atque multiplici obnoxiiis æquivoca-
tioni, ut vidimus, & experti in superioribus sumus
plus etiam, quam vellemus.

ART. CCXXXI. Auctores porrò circa quæstio-
nem istam in duas dividuntur classes. Alii namque
sunt dubii, & controversi usque adeo, ut iidem pro
utroque parte controversiæ referuntur à diversis.
Quia videlicet non sunt loquuti in terminis propriis,
atque in re abstrusissima facile est per ambages, &
ambiguas cōsequencias bona, aut mala fide, volentes,

K 3

aut

aut nolentes huc, atque illuc eos pertrahere. Istiusmodi auctores ego in præfenti prætermitto; tum quia propter eam ipsam subobscuram legitimi sensus qualitercumque ambiguitatem, apud paucos fidem facere possunt, eamque imbecillitatem; tum maximè, quia præcipuos D. August. imprimis, & D. Thom. & Scot. Gerson. S. Antonin. Adrian. Angel. à Clavasio, Cajetan. Sylvestr. à quibus, pro certo habetur cæteros, de quibus controversitur minimè dissentire, expendi superius in loco quanta potui cum diligentia, cumque sincera omnino intentione, atque ostendi eos omnes pro nobis potissimum stare. Superest igitur solummodo considerandus numerus, & qualitas eorum Theologorum, qui in terminis propriis probabilioris, & minus probabilis, tutioris, & minus tutæ opinionis loquuti sunt, de quorum proinde sententia, & sensu quoad punctum præcipuum; & de quo directè quaritur, nulla est controversia, nullaque, præterquam apud protervum, & vitiligatorem, tergiversandi, ac ambigendi ratio esse potest.

ART. CCXXXII. Circa numerum istiusmodi Theologorum vix quidquam dicere necesse est. Quia ipsi nostri adversarii dicunt nostram sententiam esse communem omnium ferè auctorum huius postremi sæculi, id est, omnium ferè, qui agunt de ista questione sub prædictis terminis probabilioris, & minus probabilis, tutioris, & minus tutæ. Anteriori namque tempore questio ista comparativa opinionum nullibi explicite, & formaliter reperitur, R. P. Julius Mercor. qui videtur præcipuus inter Theologos nobis contradicentes 2. p. basis art. 26. proponit, per alphabetum, elenchos auctorum pro se, & pro nobis, atque pro parte nostra nominat auctores sexaginta, & potuit multo plures nominasse, omnes agentes in propriis terminis, pluresque postea prodire, ut Gobat, Fabri, Seildere, Bardi in integris pro hac parte tractatibus, Meldula eadem de reagens ex professo in 2. diff. 5. q. 2. art. 5. alique multi quotidie prodeunt pro eadem communi. In elencho verò, quem proponit idem Mercor. pro se, solos inserere potuit duos, vel tres Theologos ex certis, & in dubiis, quos involuit cum auctoribus controversis, & repleta non pertinentibus ad eam partem, ut ostendimus supra quoad nuper nominatos. Postea autem prodire, quod sciam, tres tantum, aut quatuor alii Theologi pro eadem parte. Ita videlicet, ut, quod ad auctores attinet certos, & agentes hac de re in propriis terminis singulis Theologis partis contrariæ respondeat decas, ut minimum Theologorum pro parte nostra, idque juxta supputationem ipsorum nostrorum adversariorum. Unde necesse est, ut nostræ potissimum sententiæ suffragetur, faveatque, quicumque assentietur, assentietur verò æquus quisque, & bonus vir, idiotismo summæ Angelicæ dicentis ver. *Opinio: Dicunt Doctores, quod in dubiis, & decisivis adharendum est carrocino Doctorem*: Præmiseratque immediate ex variis iuribus cum præclaris auctoribus in causa dubii pro multitudine esse præsumendum. Pro multitudine utique non rursus dubiorum similiter, ac incertorum, & per vim indutorum, sed spontè, clarè, certissimèque suffragantium.

ART. CCXXXIII. Quoad qualitatem, & pondus auctorum pro alterutra parte comparata cum altera, possent multa dici, sed debeo dicere perpaucis, & vix quidquam propter periculum offensionis, cui est obnoxia omnis comparatio, ea verò maximè quæ est penes probitatem, & doctrinam, atque ingenium, iudiciumque, pretiosissimas humanæ naturæ dotes easdemque iustam auctoritatis mensuram circa mo-

res Audere tamen aliquosque fidentius possum dicere auctores ordinis nostri tanquam domesticos. Auctores è Societate Jesu docentes expressè, & expresse usum licitum opinionis probabilis, tamen nec probabilior, nec tutior sit, quam opposita, inter alios plures, sunt hi, Francisc. Suarez, Thom. Sanchez, Gabriel Vasquez, Gregor. de Valentia, Leonard. Lessius, tres Joan. de Lugo Cardin. S. R. E. Azorin, & Salas, Jacob. Granad. Adamus Tanner. Martin. De can. Henric. Enriquez, Paul. Layman, Valer. Reginald. Ferdinand. de Castro Palao, Vincen. Filliamus, Nicol. Baldell. & quem nuper merentes amicum Sfortia Card. Pallavicin. ultra jam nominatos, & ultra Francisc. Cardin. Tolet. qui eandem sententiam tradit haud obscurè lib. 3. cap. 20. fm. Plurisque horum, ac ferè omnibus injuriam ego insigne ingargarè, si non contentus eos nominasse, encomiis interper meis, aut longo, ac conspicuo aliorum de ipsius encomiorum relatu illustrare illos tentarem, & perinde id esset, ac splendorem Soli, humorem Oceano adjicere velle. Noti sunt Bibliopolis ex lucro, & vitiis doctis ex lucro pretiosiori, & omnibus ex celebritate, & fama clara. Notum est, quem locum auctoritatis Suarez præferim, ac Sanchez obtineat ubique in tribunalibus quoque Ecclesiasticis, & secularibus, & non tantum in scholis. Reginaldum, qui tamen non est primæ classis, commendat integritate directoribus animarum S. Franciscus de Sales in suis ad Confessarios monitis c. 9. Atque hæc tantum de doctrina, ingenio, & iudicio, quæ ex libris eorum directè innotescunt.

ART. CCXXXIV. Qui scire volet, qualis sit auctores probitatis fuerint, quam sublimis præque sanctimonie, quam assidue, & alte contemptum, mortificationis quam austeræ, adeat in alios Philippum de Alegambe in bibliotheca Societatis Jesu, scriptorem veracissimum, & indagatorem veritatis diligentissimum patiter, & candidissimum, cum quo nemo bonus, ac laudatus egit, a quo non valde amaretur, multumque laudaretur, cuius amicitia recordari ego nunquam possum absque magno dolore. Occurrent etiam non pauci ex iisdem inter virilustres Societatis Jesu in voluminibus, quibus est descriptus Eusebius Nierembergus, de quo locupletissimo scriptore, & asceta profundo, & acutissimo attinet dicere. Verùm laudatissimi isti duo scriptores non solum laudant ipsi prænominatos auctores nostros, sed etiam referunt laudes aliorum, & aliorum de iisdem omni exceptione majorum. Tu vide, si non credis, vide quoque si placeat, & mirare compendia vitarum Suar. Sanch. Lessii, Granado, aliorumque, quæ circumferantur eorum.

ART. CCXXXV. Jam pro sententia contraria dicente esse licitum usum opinionis probabilis, minus probabilior sit, aut tutior probabilior simul, & tutior, quam opposita, duo tantum sunt auctores Societate Jesu, iidemque fuere, quod sciam, primi, qui illam certè, & expressè docuerunt, Paulus Comitulus, & Andreas Bianchi. Ambo fuere professi Societatis Jesu, & fuere viri boni, ac vitæ religiose, quales nimirum esse solent professi ordinis nostri. Bianchi docuit junior Philosophiam secundæ, & auctoritatis classis, reliquam vitam concionando peregit, epigramatis quoque conscribendis delectatus, librali illa de opinione probabilis edidit sub nomine ficto Candidi Philabeti prohibita à præposito Generali, & Ordinisque nostri nomen opusculo degenerè præscribere. Comitulus, nec Philosophiam, nec Theologiam anquam docuit, exponendis, ac tradendis

entibus conscientia longam, ac laudabilem operam impendit, literis præterea humanioribus, quibus & Latinis & Græcis fuit insigniter excoltus, aliquid intermedium temporis indulgens. Neutrius libri admodum teritur, nec sunt admodum multi, qui fiant extatillos in rerum natura. I modo, & compone altis re-pentia biburna cupressis, pauca insuper, & arentia jam, multis, & semper, ac pro semper virentibus. Tuam ego conscientiam requiro seris, optime Lector in negotio valde arduo, & implicatissimo, & cuius felix exitus tua plurimum interesset, his ne duobus potius dirigendum committeres te, quam illis omnibus, aut etiam, quam cui libet eorum omnium? Tale autem est hoc nostrum præfens negotium, ut iamam expositurus sum, & est insuper utrimque periculosissimum, atque ex genere suo est periculosius pro parte istorum duorum, ut patet ex dictis ab art. 118. Atque hæc de nostris fidentius.

ART. CCXXXVI. Possum itidem verbum unum tuto adicere de auctoribus sanctissimi, & sapientissimi Ordinis Prædicatorum comparando illos inter se tantum, & cum nullo alio, placetque loco verborum meorum referre verba M. Barnabæ Gallego, qui ipse est Dominicanus, vir doctus, & magni meriti habitus. Hic in tract. de conscientia probabili dicit sic: Secunda sententia quæ ut longè probabilius mihi magis placet, & pro nostra resolutione habenda est, docet licitum esse sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, dummodò sit practice probabilis, relicta probabiliori, & tutiori, &c. Hæc igitur secunda sententia communior est inter Thomistas. Eam docet Bartholomæus de Medina, Dominicus Bannez, Petrus Ledesma, Gregorius Martinez, Didacus Alvarez, Ludovicus Montefin, Petrus Corneio, Petrus Arag. Michaël Salon, Joannes Malderus Episcopus, Marcus Serra, Hucusque M. Galleg. qui loca singulorum notat inibi diligenter, sicut, & eorum auctorum, quos in præcedenti nostrorum inspectione nominavimus. Licet autem miscuerit auctoribus sui ordinis nonnullos alios, sunt tamen illi satis non per se, ac celebres, nec commendatione ulla egent adfecti, & ego eos retuli, ut referuntur, ne quid ponerem ex meo, ne quid demerem ex domestico.

ART. CCXXXVII. Pro sententia contraria, ex certis, & indubitatis auctoribus, seu loquentibus in propriis terminis sunt tres tantum, quod sciam, Dominicani, Julius Mercor, in sua Basi totius moralis Theologiæ, Joannes Baptist. Gonet in sua dissertatione Theologica de probabilitate, & quidam alius pluribus in locis, satis notus ex Apologiis, quas adversus ipsum compulsi sunt edere Lucius Sanmarcus, & Amadæus Guimenius. Julius Mercor est vir doctus, maximeque colendus, sed est inter alia auctor illorum duorum argumentorum, quæ tetuli initio ab art. 1. Joannes Baptist. Gonet ego libenter laudo, quantum tibi placet, ut laudemur. De tertio nil dico, nec dixere satis prænominati apologistæ duo. Tu confer, ut libet, tres istos simul sumptos cum omnibus prænominatis pro nobis, & cum quolibet eorum scitum, & tuam tu ipse conscientiam interroga, sicut ego te interrogabam circa nostros homines.

ART. CCXXXVIII. Adde auctores eos paticos, qui pugnant in propriis terminis pro obligatione ad probabiliorem, vel tutiorem, seu strictiorem in rebus omnibus controversis, quales, quales de cætero sint, subesse præterea suspitioni livioris, & animi perturbati propter acerbum, ac vehementem agendi modum, quo auctores hujus nostræ sententiæ, & plurimos, & clarissimos, & piissimos, atque de Ecclesia

Sancta Dei optimè meritos, dicunt corruptores morum, Ethices Evangelicæ depravatores, laxones, palpones, & quid non? Quin R. P. Mercor. non est veritus tradere ex professio 2. par. basis art. 26. suam sententiam pertinere ad traditionem Apostolorum, & auctores sententiæ nostræ contradicere traditioni Apostolicæ; id est, stabilit antecedens, ex quo inferatur nos omnes, quatenus tenemus, & docemus opinionem, quam propugno, esse hæreticos, & hæresiar-chas formales. Quia contradicere traditioni Apostolicæ est hæresis, & docere contra illam est archihæresis, atque catholici rerum theologicarum Scriptores tenentur scire traditiones Apostolicas, maxime dum scribunt de materia pertinente ad aliquam ex illis. Videtur ne tibi satis esse fundata suspicio? Si adhuc non videtur, vide tu probationes Mercori pro ea re, & supple de tuo consequentias faciliè obvias pro præmemoratis sui, & nostri Ordinis Theologis tot, & talibus, Tædet enim me in his amplius immorari, & ad finem festino, præmonito tamen me loquutum esse de solis Theologis, quos, & solos invicem comparandos proposui. Quia questio præfens versatur in materia juris naturalis, & divini. Nec enim subest placitis Pontificum, aut Imperatorum, ac Principum, cum qua quisque legis cognitione peccet, vel non peccet, mereatur, vel demereatur coram Deo. Quæ autem sunt juris naturalis, & divini pertinent ad Theologos, ad Juristas verò, seu Canonistas, & Legistas non nisi quæ sunt juris canonici, & civilis, ut tradit Divus Thom. quodl. 9. q. 7. art. 15. corp. initio.

Parergon illationibus limitatum: An doctrina moralis, seu practica sit difficilior cæteris paribus, quam speculativa; & est universalis, quàm minus universalis; & est reflexa, quàm directa.

ART. CCXXXIX. **Q**Uæ à pluribus dependent, sunt difficiliora, cæteris paribus, quam quæ dependent à paucioribus, & similiter sunt difficiliora, quæ magis remouentur à sensu, quam quæ minus. Doctrina autem moralis, quæ practica est, dependet à pluribus, quam speculativa, quia dependet ab ipsa speculativa in propria materia, & non è converso. Similiter doctrina universalior remouetur magis à sensu, quam minus universalis; nec non reflexa, quam directa. Quia sensus est circa singulare, à quo plus distat universalis, quam minus universale; & cognitio intellectualis directa sumitur immediatè à sensu, reflexa verò mediatè, atque mediatum distat magis, quam immediatè à termino communi. Ergò doctrina moralis, &c. Et loquor de doctrina morali scientifica, seu procedente modo scientifico. Quia alioquin cætera non essent paria, & loquutus sum cæteris paribus.

ART. CCXL. Hinc apparet questionem istam nostram esse difficillimam, & abstrusissimam. Quia est summè imprimis moralis & practica, quatenus ejus resolutio est regulativa, & ultimò completiva omnium aliarum cognitionum practicarum, eisdemque omnibus cooperatur in ordine ad omnes electiones, & operationes humanas. Omnes namque alie opinioniones, & qualescumque cognitiones practicae adhibentur ad eligendum, & operandum sic, vel sic dependent ab opinione, quam quisque tenerit circa hanc questionem. Nempe sicut omnes alie opinioniones practicae considerant particulariter condi-

tiones ad eligendum, & operandum honestè requisitas ex parte operis, & objecti secundum se; ita sententia, quam quisque tenet circa hanc quæstionem, considerat universaliter conditionem requisitam ad eundem finem ex parte operantis, seu ex parte operis, & objecti prout subest directæ de eodem cognitioni præexistenti in intellectu eligentis ipsius, ac operantis. Ac proinde quicumque deliberatè operatur ac moraliter impellitur, atque ultimò determinatur ad eligendum, ac operandum sic, vel sic, juxta sententiam, quam sibi reipsa in animum inducit circa hanc quæstionem, uti perspicitur clarè ex dictis hucusque præsertim ab *art. 194. usque ad art. 202.* Eadem ratione redditur manifestius, quam ut probari, aut exponi ulterius debeat eandem hanc quæstionem esse, & universalissimam inter omnes quæstiones morales, & omnino reflexam, utpotè subalternantem, ac subordinantem sibi omnes alias, & singulas quæstiones practicas, & considerantem reflexè omnes, ac singulas resolutiones ipsarum. Est igitur ista quæstio difficillima, & abstrusissima inter omnes quæstiones de moribus seu speculativas, seu practicas.

ART. CCXLI. Ex quo ulterius spontè apparet, mirandum minimè esse, quod quamplures, & valde perniciose æquivocationes acciderint nonnullis hujus quæstionis tractatoribus, tum circa ipsam quæstionem secundum se, tum circa principia circumstantia, ex quibus dependet ejus resolutio. Alii namque confundere opinionem probabilem cum dubio strictè tali, cum suspitione, & scrupulo; cum sententia improbabili, ac temeraria; cum errore, & hæresi. Alii confundere majorem, & minorem probabilitatem controversas, ac ancipites cum indubitatis atque omnino manifestis; Et rursus apparentes in apprehensione, aut suspitione tantum cum agnitis, atque firmiter in animum inductis enunciativè; nec non agnitas, ac enunciatas præcisè, prout apparet in eisdem seu apprehensionibus, seu suspitionibus cum judicatis, & agnitis secundum se, ac reipsa; quæ differentia sunt subtiles quidem, sed magnæ tamen, & valde magnæ, atque observationis, ac discretionis oppidò necessariæ. Alii confundere opiniones speculativas cum practicas, seu eas, quæ enunciant de natura, & conditione physica cujusque operationis, & materiæ circa quam, cum iis opinionibus, quæ enuntiant de honestate, & inhonestate ejusdem operationis hic, & nunc de licito, & illicito; peccato, & non peccato. Alii confundere opiniones materialiter tantum tutas cum iis, quæ sunt tute formaliter, seu proponentes, quod tutò agitur, & certum est tutò agi, cum indicentibus obligationem id ipsum agendi, & ad quod est incertum, an obligemur; nec non eligentes, ac agentes, quod tutum est, præcisè quia tutum est, cum eligentibus, ac agentibus id ipsum, quia obligatorium est, & necessarium ad salutem animæ. Alii confundere probabile quoad nomen tantum, & æquivocè, cum probabili reipsa, & univocè; atque theologicè probabile cum probabili academicè, rhetoricè, topicè. Alii confundere ignorantiam cum vincibilem, tum invincibilem, quarum altera absolvit, altera reprobat operantem sub opinione falsa, sive larga ea sit, sive stricta. Confundere, inquam, ignorantiam circa ea, quæ sunt de necessitate mediæ, cum ea ignorantia, quæ est circa necessaria necessitate præcepti tantum; & rursus ignorantiam circa ea quæ sunt, vel per se nota, vel evidentia per rationem naturalem, vel distinctè, ac manifestè revelata à Deo, cum ignorantia eorum, quæ sunt occultiora, atque ex prioribus illis dedu-

cuntur per consequentias difficiles, & anticipatio-
tiationes; neque adverterunt patem prænotatio-
cessitatem excusationis ex ignorantia invincibili pro
opinionibus falsis, sive strictis, sive largis, atque pro
operationibus directis formaliter per eandem falsam
utriusque generis opiniones. Ac demum per istas
ac tantas æquivocationes effectum est, ut quamplu-
rima omnis generis testimonia in locis non suis, quæ
suisque adulterata inducerentur; necnon ut aliqui
iique non pauci agerent ferventer de hac quæstione,
& de pertinentibus ad eandem tanquam si rem
cem repugnantes, cum tamen nil reipsa distinctè
ut animadvertit optime pro sæculo antea non Sylla-
ster ver. *Opinio*, ubi sic habet: *Primo* quartus, utrum
auditorum diversorum Magistrorum tenentium diversarum
opinionum, quarum scilicet altera necessario est falsa, excu-
situr, si sequantur opiniones suorum Magistrorum: Et dicitur
quod de hoc videntur esse opiniones. *¶* Non sunt. Quomodo
id verificet, exhibemus superius opportune.

ART. CCXLII. Mirum dico non est, quod magis
strofitas ista omnes, quas suis in locis adducere, ut
quanta potui diligentia removi, nonnullis interve-
runt in difficillima, abstrusissimaque quæstione. Verum
ego non tam pro aliena, quam pro mea potui
excusatione propria in paregon propositum secuti.
Speravi nimirum fore, ut patet facta distinctio fun-
na rei, de qua disserui, difficultate, facillimis condi-
donarentur errata, quæcumque, & qualiscunque, ut
inter disserendum quoad substantiam, vel modum
commisisset deprehenderetur, quatenus erroribus
facillimè vitatur, facillimè condonatur. Suffragan-
tur præterea mihi causæ aliæ dux, altera ex utraque,
altera ex necessitate scribendi, ob quas prænotare
ad veniam, & sperare possum, & experiri debui. U-
tilitatem efficaciter persuadent comparationes quas
institui in genere, & in specie ab *art. 213. usque ad art.*
223. rationes, quas comparando inibi ponderavi, &
consilium Gerlonis, D. Anton. & institutionis Celsi.
Prædicatorum, quod exhibui *art. 213. & 217.* cum
ciali circa hanc quæstionem animadversione obte-
rata cum *Suar. art. 216.* Necessitas, quæ profectò pro-
vissima compulsa ad respondendum, atque coactum
fui, innotescit plus satis ex enormibus injuriis, quibus
Sinnichius superius memoratus, aliquæ nonnulli
turpissimè dehonestarunt, ob hanc sententiam
auctores catholicos, & numero plurimos, & doctri-
næ celebritate clarissimos, & pietate, morumque
sanctimonia admodum venerabiles. Atque horum
defendendorum necessitati conferta insuper erat
causa mea propria, quæ cum respectu mei esset
levissima, pro justitia defensionis est gravissima.
Quod caput est veritatem, quæ sola est iusta
iusta benignitatis, ac severitatis, omnique honestatis
mensura, cujus propterea, & diligentissime indaganda
est, ac sincerissime profitenda, ac propugnanda ius-
tissime studium in hac potissimum quæstione perso-
næ necessarium, honestissimumque esse communis hominum
superius *art. 41. & 42.* & quam denique hanc causam
inesse sententiæ, adhibita desuper omni pro virum
diligentia, & accuratatione, jam olim firmissimè cre-
didi, atque in dies firmius semper, ac firmius credo.
Veritatem, inquam, istam indefensam delictorum
& non pro modulo meo tueri, ac conservare quam
cum labore, sæpiusque repetito avidè quæsi, &
liciter attigerim minima saltem aliqua ex parte,
& siquidem attigi, ut te quoque tan-

gant, quæ dixi.
